

2000

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

A
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

αί πρὸς διδασκαλίαν ἐν τοῖς γυμνασίοις ὑπὸ τοῦ Ἑπιτελείου
ὠρισμέναι

ΕΡΜΗΝΕΥΘΕΙΣΑΙ

ΥΠΟ

ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ Α. ΚΑΚΡΙΔΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β΄.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

44 — Ὀδὸς Σταδίου — 44

1919

Τιμῆται Δραχ. 1,90
(βιβλίον τιμὴν λεπ. 40)
'Αριθ. Ἐπιτομ. ἀποφ. σελ. 28, 29
'Αριθ. ἀδελφ. κυκλοφορίας 80

Αρ. 18200

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουσι τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἑστίας».

επιμαυρίδι?

M. TULLI CICERONIS EPISTULAE SELECTAE

1. (ad Fam. II. 4)

Scr. Romae a. U. 701 (53 a. Chr.)

CICERO S. D. C. CURIONI.

Epistularum genera multa esse non ignoras, sed unum illud certissimum, cuius causa inventa res ipsa est, ut certiores faceremus absentis, si quid esset, quod eos scire aut nostra aut ipsorum interesset. Huius generis litteras a me profecto non exspectas; tuorum enim rerum domesticarum habes et scriptores et nuntios, in meis autem rebus nihil est sane novi. Reliqua sunt epistularum genera duo, quae me magno opere delectant, unum familiare et iocosum, alterum severum et grave. Utro me minus deceat uti, non intellego. Jocerne tecum per litteras? Civem mehercule non puto esse, qui temporibus his ridere possit. An gravius aliquid scribam? Quid est, quod possit graviter a Cicerone scribi ad Curionem nisi de re publica? Atqui in hoc genere haec mea causa est, ut neque ea, quae sentio, audeam, neque ea, quae non sentio, velim scribere. Quam ob rem, quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est, utar ea clausula, qua soleo, teque ad studium summae laudis cohortabor. Est enim tibi gravis adversaria constituta et parata incredibilis quaedam exspectatio; quam tu una re facillime vinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus eae laudes comparantur, in iis esse laborandum. In hanc sententiam scribe-

rem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse confiderem; et hoc, quicquid attigi, non feci inflammandi tui causa, sed testificandi amoris mei.

2. (ad Fam. II. 5)

Scr. Romae a. 701 (53).

CICERO S. D. C. CURIONI.

1 Haec negotia quo modo se habeant, ne epistula quidem narrare audeo. Tibi, etsi, ubicumque es, ut scripsi ad te ante, in eadem es navi, tamen, quod abes, gratulor, vel quia non vides ea quae nos, vel quod excelso et inlustri loco sita est laus tua in plurimorum et sociorum et civium conspectu, quae ad nos nec obscuro nec vario sermone, sed et clarissima et una omnium voce perfertur. Unum illud nescio, gratulerne tibi an timeam, quod mirabilis est exspectatio redditus tui, non quo verear, ne tua virtus opinioni hominum non respondeat, sed mehercule ne, cum veneris, non habeas iam, quod cures; ita sunt omnia debilitata et iam prope extincta. Sed haec ipsa nescio rectene sint litteris commissa; quare cetera cognosces ex aliis. Tu tamen, sive habes aliquam spem de re publica sive desperas, ea para, meditare, cogita, quae esse in eo civi ac viro debent, qui sit rem publicam afflictam et oppressam miseris temporibus ac perditis moribus in veterem dignitatem et libertatem vindicaturus.

3. (ad Fam. II. 6)

Scr. Romae a. 701 (53).

M. CICERO S. D. C. CURIONI.

1 Nondum erat auditum te ad Italiam adventare, cum Sex. Villium, Milonis mei familiarem, cum his ad te litteris misi. Sed tamen, cum adpropinquare tuus adventus putaretur, et

te iam ex Asia Romam versus profectum esse constaret, magnitudo rei fecit, ut non vereremur, ne nimis cito mitteremus, cum has quam primum ad te perferri litteras magno-pere vellemus. Ego, si mea in te essent officia solum, Curio, tanta, quanta magis a te ipso praedicari quam a me ponderari solent, verecundius a te, si quae magna res mihi petenda esset, contenderem; grave est enim homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet, ne id, quod petat, exigere magis quam rogare et in mercedis potius quam beneficii loco numerare videatur. Sed, quia tua in me ² vel nota omnibus vel ipsa novitate meorum temporum clarissima et maxima beneficia exstiterunt, estque animi ingenui, cui multum debeas, eidem plurimum velle debere, non dubitavi id a te per litteras petere, quod mihi omnium esset maximum maximeque necessarium. Neque enim sum veritus, ne sustinere tua in me vel innumerabilia non possem, cum praesertim confiderem nullam esse gratiam tantam, quam non vel capere animus meus in accipiendo vel in remunerando cumulare atque illustrare posset. ~~Aliter~~ ~~ill~~

Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, indu- ³striam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi et locavi statuique in eo me non officii solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere quaerere; neque vero cuiquam salutem ac fortunas suas tantae curae fuisse umquam puto, quantae mihi sit honos eius, in quo omnia mea posita esse decrevi. Huic te unum tanto adiumento esse, si volueris, posse intellego, ut nihil sit praeterea nobis requirendum. Habemus haec omnia, bonorum studium conciliatum ex tribunatu propter nostram, ut spero te intellegere, causam, vulgi ac multitudinis propter magnificentiam munerum liberalitatemque naturae; iuventutis et gratiosorum in suffragiis studia propter ipsius excellentem in eo genere vel gratiam vel diligentiam, nostram suffragationem, si minus potentem, at proba-

tam tamen et iustam et debitam et propterea fortasse etiam
4 gratiosam. Dux nobis et auctor opus est et eorum ventorum,
quos proposui, moderator quidam et quasi gubernator. Qui
si ex omnibus unus optandus esset, quem tecum conferre pos-
semus, non haberemus. Quam ob rem, si me memorem, si
gratum, si bonum virum vel ex hoc ipso, quod tam vehemen-
ter de Milone laborem, existimare potes, si dignum denique
tuis beneficiis iudicas, hoc a te peto, ut subvenias huic meae
sollicitudini et huic meae laudi vel, ut verius dicam, prope
saluti tuum studium dices. De ipso T. Annio tantum tibi
polliceor, te maioris animi, gravitatis, constantiae benevo-
lentiæque erga te, si complecti hominem volueris, habitur-
um esse neminem; mihi vero tantum decoris, tantum digni-
tatis adiunxeris, ut eundem te facile adgnoscam fuisse in
5 laude mea, qui fueris in salute. Ego ni te videre scirem, cum
ad te haec scriberem, quantum officii sustinerem, quanto
opere mihi esset in hac petitione Milonis omni non modo con-
tentione, sed etiam dimicatione elaborandum, plura scribe-
rem; nunc tibi omnem rem atque causam meque totum com-
mendo atque trado. Unum hoc sic habeto, si a te hanc rem
impetraro, me paene plus tibi quam ipsi Miloni debiturum;
non enim mihi tam mea salus cara fuit, in qua praecipue
sum ab illo adiutus, quam pietas erit in referenda gratia iu-
cunda; eam autem unius tuo studio me adsequi posse confido

4. (ad Fam. IV. 4)

Scr. Romae ex. m. Sept. aut in. Oct. a. 708 (46).

M. CICERO S. D. SER. SULFICIO.

1 Accipio excusationem tuam, qua usus es, cur saepius ad
me litteras uno exemplo dedisses, sed accipio ex ea parte,
quatenus aut negligentia aut improbitate eorum, qui epistu-
las accipiant, fieri scribis, ne ad nos perferantur; illam par-

tem excusationis, qua te scribis «orationis paupertate» (sic enim appellas) isdem verbis epistulas saepius mittere, nec nosco nec probo, et ego ipse, quem tu per iocum (sic enim accipio) «divitias orationis» habere dicis, me non esse verborum admodum inopem agnosco (εἰρωνεύεσθαι enim non necesse est), sed tamen idem (nec hoc εἰρωνεύομενος) facile cedo tuorum scriptorum subtilitati et elegantiae.

Consilium tuum, quo te usum scribis hoc Achaicum negotium non recusavisse, cum semper probavissem, tum multo magis probavi lectis tuis proximis litteris; omnes enim causas, quas commemoras, iustissimae sunt tuaque et auctoritate et prudentia dignissimae. Quod aliter cecidisse rem existimas, atque opinatus sis, id tibi nullo modo adsentior; sed, quia tanta perturbatio et confusio est rerum, ita percussa et prostrata foedissimo bello iacent omnia, ut is cuique locus, ubi ipse sit, minime iucundus sit et sibi quisque miserrimus esse videatur, propterea et tui consilii paenitet te, et nos, qui domi sumus, tibi beati videmur; at contra nobis non tu quidem vacuus molestiis, sed prae nobis beatus. Atque hoc ipso melior est tua quam nostra condicio, quod tu, quid doleat, scribere audes, nos ne id quidem tuto possumus, nec id victoris vitio, quo nihil moderatius, sed ipsius victoriae, quae civilibus bellis semper est insolens.

Uno te vicimus, quod de Marcelli, collegae tui, salute paulo ante quam tu cognovimus, etiam mehercule quod, quem ad modum ea res ageretur, vidimus. Nam sic fac existimes, post has miserias, id est postquam armis disceptari coeptum sit de iure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate. Nam et ipse Caesar accusata «acerbitate» Marcelli (sic enim appellabat) laudataque honorificentissime et aequitate tua et prudentia repente praeter spem dixit se senatui roganti de Marcello ne ominis quidem causa negaturum. Fecerat autem hoc senatus, ut, cum a L. Pisone mentio esset

facta de M. Marcello, et C. Marcellus se ad Caesaris pedes abiecisset, cunctus consurgeret et ad Caesarem supplex accederet. Noli quaerere; ita mihi pulcher hic dies visus est, ut speciem aliquam viderer videre quasi reviviscentis rei publicae. Itaque, cum omnes ante me rogati gratias Caesari egissent praeter Volcacium (is enim, si eo loco esset, negavit se facturum fuisse), ego rogatus mutavi meum consilium. Nam statueram non mehercule inertia, sed desiderio pristinae dignitatis in perpetuum tacere. Fregit hoc meum consilium et Caesaris magnitudo animi et senatus officium; itaque pluribus verbis egi Caesari gratias, meque metuo ne etiam in ceteris rebus honesto otio privarim, quod erat unum solacium in malis. Sed tamen, quoniam effugi eius offensionem, qui fortasse arbitraretur me hanc rem publicam non putare, si perpetuo tacerem, modice hoc faciam aut etiam intra modum, ut et illius voluntati et meis studiis serviam. Nam, etsi a prima aetate me omnis ars et doctrina liberalis et maxime philosophia delectavit, tamen hoc studium cotidie ingravescit, credo, et aetatis maturitate ad prudentiam et iis temporum vitiiis, ut nulla res alia levare animum molestiis possit. A quo studio te abduci negotiis intellego ex tuis litteris, sed tamen aliquid iam noctes te adiuvabunt.

Servius tuus vel potius noster summa me observantia colit; cuius ego cum omni probitate summaque virtute tum studiis doctrinaque delector. Is mecum saepe de tua mansionem aut decessione communicat. Adhuc in hac sum sententia, nihil ut faciamus, nisi quod maxime Caesar velle videatur. Res sunt eius modi, ut, si Romae sis, nihil praeter tuos delectare possit. De reliquis nihi! melius ipso est Caesare, cetera sunt eius modi, ut, si alterum utrum necesse sit, audire ea malis quam videre. Hoc nostrum consilium nobis minime iucundum est, qui te videre cupimus, sed consulimus tibi. Vale.

3. (ad Fam. V. 7)

Ser. Romae m. April. a. 692 (62).

M. TULLIUS M. F. CICERO S. D. CN. POMPEIO CN. F.
MAGNO IMPERATORI.

S. T. E. Q. V. B. E. Ex litteris tuis, quas publice misisti, ¹
cepi una cum omnibus incredibilem voluptatem; tantam
enim spem otii ostendisti, quantam ego semper omnibus te
uno fretus pollicebar. Sed hoc scito, tuos veteres hostes,
novos amicos vehementer litteris percussos atque ex magna
spe deturbatos iacere. Ad me autem litteras quas misisti, ²
quamquam exiguam significationem tuae erga me voluntatis
habebant, tamen mihi scito iucundas fuisse; nulla enim re
tam laetari soleo quam meorum officiorum conscientia; qui-
bus si quando non mutue respondetur, apud me plus officii
residere facillime patior. Illud non dubito, quin, si te mea
summa erga te studia parum mihi adiunxerint, res publica
nos inter nos conciliatura coniuncturaque sit. Ac ne ignores, ³
quid ego in tuis litteris desiderarim, scribam aperte, sicut
et mea natura et nostra amicitia postulat. Res eas gessi, qua-
rum aliquam in tuis litteris et nostrae necessitudinis et rei
publicae causa gratulationem expectavi; quam ego abs te
praetermissam esse arbitror, quod vererere, ne cuius animum
offenderes. Sed scito ea, quae nos pro salute patriae gessi-
mus, orbis terrae iudicio ac testimonio comprobari: quae,
cum veneris, tanto consilio tantaque animi magnitudine a
me gesta esse congnoſces, ut tibi multo maiori, quam Afri-
canus fuit, me, non multo minorem quam Laelium, facile et
in re publica et in amicitia adiunctum esse patiare.

6. (ad Fam. XIV. 2)

Scr. Thessalonicae a. d. III. Non. Oct. a. 696 (58).

TULLIUS S. D. TERENTIAE SUAE ET TULLIOLAE
ET CICERONI SUIS.

- 1 Noli putare me ad quemquam longiores epistulas scribere, nisi si quis ad me plura scripsit, cui puto rescribi oportere; nec enim habeo, quid scribam, nec hoc tempore quicquam difficilius facio; ad te vero et ad nostram Tulliolam non queo sine plurimis lacrimis scribere; vos enim video esse miserimas, quas ego beatissimas semper esse volui, idque praestare debui et, nisi tam timidi fuissetis, praestitissetis. Pisonem nostrum merito eius amo plurimum. Eam, ut potui, per litteras cohortatus sum gratiasque egi, ut debui. In novis tribunis plebei intellego spem te habere. Id erit firmum, si
- 2 Pompei voluntas erit, sed Crassum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortissime et amantissime video nec miror, sed maereo casum eius modi, ut tantis tuis miseris meae miseriae sublevantur. Nam ad me P. Valerius, homo officiosus, scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi, quem ad modum a Vestae ad tabulam Valeriam ducta esses. Hem, mea lux, meum desiderium, unde omnes opem petere solebant, te nunc, mea Terentia, sic vexari, sic iacere in lacrimis et sordibus! idque fieri mea culpa, qui ceteros servavi, ut nos periremus.
- 3 Quod de domo scribis, hoc est de aëa, ego vero tum denique mihi videbor restitutus, si illa nobis erit restituta. Verum haec non sunt in nostra manu; illud doleo, quae impensa facienda est, in eius partem te miseram et despoliatam venire. Quodsi conficitur negotium, omnia consequemur; sin eadem nos fortuna premet, etiamne reliquias tuas misera proicies? Obsecro te, mea vita, quod ad sumptum attinet, sine alios, qui possunt, si modo

volunt, sustinere et valetudinem istam infirmam, si me ^{amas}, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies noctesque versaris; omnes labores te excipere video; timeo ut sustineas. Sed video in te esse omnia. Quare, ut id quod speras et quod agis, consequamur, servi valetudini. Ego, ad quos scribam, nescio, nisi ad eos, qui ad me scribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid scribitis. Longius, quoniam ita vobis placet, non discedam; sed velim quam saepissime litteras mittatis, praesertim si quid est firmius, quod speremus. Valete, mea desideria, valete. D. a. d. III Non. Oct. Thessalonica.

5 Σεπτεμβρίου 7. (ad. Att. III. 7)

Ser. Brundisii pridie Calendas Maias a. 696 (58)

CICERO ATTICO SAL.

Brundisium veni a.d. XIII Cal. Maias: eo die pueri tui mihi a te litteras reddiderunt, et alii pueri post diem tertium eius diei alias litteras attulerunt. Quod me rogas et hortaris, ut apud te in Epiro sim, voluntas tua mihi valde grata est et minime nova; esset consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi omne tempus consumere—odi enim celebritatem, fugio homines, lucem aspicere vix possum—: esset mihi ista solitudo, praesertim tam familiari in loco, non amara; sed, itineris causa ut deverterer, primum est devium, deinde ab Autronio et ceteris quadridui, deinde sine te: nam castellum munitum habitanti mihi prodesset, transeunti non est necessarium. Quod si auderem, Athenas peterem—sane ita cadebat, ut vellem—: nunc et nostri hostes ibi sunt et te non habemus et veremur, ne interpretentur illud quoque oppidum ab Italia non satis abesse, nec scribis, quam ad diem te expectemus. Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut a me manus absteineam, alterum non potes, ut me non

nostri consilii vitaeque paeniteat; quid enim est, quod me retineat, praesertim si spes ea non est, quae nos proficiscentes prosequatur? non faciam, ut enumerem miseras omnes, in quas incidi per summam iniuriam et scelus non tam inimicorum meorum quam invidorum, ne et meum maerorem exagitem et te in eundem luctum vocem: hoc affirmo, neminem unquam tanta calamitate esse affectum, nemini mortem magis optandam fuisse, cuius oppetendae tempus honestissimum praetermissum est, reliqua tempora sunt non tam ad medicinam quam ad finem doloris. De re publica video te colligere omnia, quae putes aliquam spem mihi posse afferre mutandarum rerum; quae, quamquam exigua sunt, tamen, quoniam placet, exspectemus. Tu nihilo minus, si properaris, nos consequere; nam aut accedemus in Epirum aut tarde per Candaviam ibimus. Dubitationem autem de Epiro non inconstantia nostra adferebat, sed quod de fratre, ubi eum visurum essemus, nesciebamus; quem quidem ego nec quo modo visurus nec ut dimissurus sim, scio; id est maximum et miserimum mearum omnium miseriarum. Ego et saepius ad te et plura scriberem, nisi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademisset: videre te cupio: Cura, ut valeas. Data pr. Cal. Maias Brundisi.

8. (at Att. V. 15)

Scr. Laodiceae III Nonas Sextiles a. 703 (51)

CICERO ATTICO SAL.

Laodiceam veni pridie Cal. Sextiles: ex hoc die clavum anni movebis. Nihil exoptatius adventu meo, nihil carius; sed est incredibile, quam me negotii taedeat; non habeat satis magnum campum ille tibi non ignotus cursus animi et industriae meae, praeclara opera cesset! quippe, ius Laodiceae me dicere, cum Romae A. Plotius dicat. et, cum exer-

citum noster amicus habeat tantum, me nomen habere duarum legionum exilium ! Denique haec non desidero, lucem, forum, urbem, domum, vos desidero. Sed feram, ut potero, sit modo annuum : si prorogatur, actum est ; verum perfacile resisti potest, tu modo Romae sis. Quaeris, quid hic agam. Ita vivam, ut maximos sumptus facio. Mirifice delector hoc instituto : admirabilis abstinentia ex praeceptis tuis, ut verear, ne illud, quod tecum permutavi, versura mihi solvendum sit. Appii vulnera non refrico, sed apparent nec oculi possunt. Iter Laodicea faciebam a. d. III Non. Sextiles, cum has litteras dabam, in castra in Lycaoniam ; inde ad Taurum cogitabam, ut cum Moeragene signis collatis, si possem, de servo tuo deciderem. *Clitellae bovi sunt impositae : plane non est nostrum onus* ; sed feremus, modo sit annuum : si me amas, si te a me amari vis, adsis tu ad tempus, ut senatum totum excites. Mirifice sollicitus sum, quod iamdiu ignota sunt mihi ista omnia ; quare, ut ad te antescrpsi, cum cetera, tum res publica cura ut mihi nota sit. Plura scribam cum constitero ; haec sciebam tarde tibi redditum iri, sed dabam familiari homini ac domestico, C. Andronico Puteolano. Tu autem saepe dare tabellariis publicanorum poteris per magistrōs scripturae et portus nostrarum dioecesium.

9 (ad Att. VI. 9)

Scr. Athenis Idibus Octobribus a. 704 (50)

CICERO ATTICO SAL.

In Piraea cum exissem pridie Idus Octobr., accepi ab Acasto, servo meo, statim tuas litteras, quas quidem cum exspectassem iamdiu, admiratus sum, ut vidi obsignatam epistulam, brevitatem eius, ut aperui, rursus σύγχυσιν litterularum, quae solent tuae compositissimae et clarissimae esse, ac, ne multa, cognovi ex eo, quod ita scripeeras, te Romam venisse, a. d. XII Cal. Oct. cum febris. Percussus vehemen-

ter nec magis, quam debui, statim quaero ex Acasto : ille et tibi et sibi visum et ita se domi ex tuis audisse, ut nihil esset incommode. Id videbatur adprobare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem scripsisse ; sed deamavi tamen admiratusque sum, quod nihilo minus ad me tua manu scripsisses. Quare de hoc satis ; spero enim, quae tua prudentia et temperantia est, et hercule, ut me iubet Acastus, confido te iam, ut volumus, valere. A Turratio te accepisse meas litteras gaudeo. Παραφύλαξον, si me amas, τὴν τοῦ φουρατοῦ φιλοτιμίαν αὐτότατα. Hanc, quae mehercule mihi magno dolori est, (dilexi enim hominem) procura, quantulacumque est, Precianam hereditatem prorsus ille ne attingat ; dices nummos mihi opus esse ad apparatus triumphi, in quo, ut praecipis, nec me κενὸν in expetendo cognoscas, nec ἄτυφον in abiciendo. Intellexi ex tuis litteris te ex Turratio audisse a me provinciam fratri traditam. Adeo ego non perspexeram prudentiam litterarum tuarum ? Ἐπέχων te scribebas ; quid erat dubitatione dignum, si esset quidquam, cur placeret fratrem et talem fratrem, relinqui ? Ἀθέτησις ista mihi tua, non ἐποχὴ videbatur. Monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem. Τοῦμόν ὄνειρον ἐμοί. Eadem omnia, quasi collocuti essemus, vidimus : non fuit faciendum aliter meque ἐπιχρονία ἐποχὴ tua dubitatione liberavit. Sed puto te accepisse de hac re epistulam scriptam accuratius. Ego tabellarios postero die ad vos eram missurus, quos puto ante venturos quam nostrum Saufeium ; sed eum sine meis litteris ad te venire vix rectum erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, id est de Dolabella, perscribes, de re publica, quam praevideo in summis periculis, de censoribus, maximeque de signis, tabulis quid fiat, referaturne. Idibus Octobribus has dedi litteras, quo die, ut scribis, Caesar Placentiam legiones quattuor. Quaeso, quid nobis futurum est ? In arce Athenis statio mea nunc placet.

10. (ad Att. VII 9)

Ser. in Formiano exeunte mense Decembri

(post VI Cal. Jan.) a. 704 (50)

CICERO ATTICO SAL.

«Cotidiene», inquis, «a te accipiendae litterae sunt?» Si ¹ habebo, cui dem, cotidie. «At iam ipse ades». Tum igitur, cum venero, desinam. Unas video mihi a te non esse redditas, quas L. Quinctius, familiaris meus, cum ferret, ad bustum Basili vulneratus et despoliatus est. Videbis igitur, num ² quid fuerit in iis, quod me scire opus sit, et simul hoc διευκρινήσεις πρόβλημα sane πολιτικόν: cum sit necesse aut haberi Caesaris rationem illo exercitum vel per senatum vel per tribunos pl. obtinente aut persuaderi Caesari, ut tradat provinciam atque exercitum et ita consul fiat, aut, si id ei non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione illo patiente atque obtinente provinciam, aut, si per tribunos pl. non patiat *et* tamen quiescat, rem adduci ad interregnum, aut, si ob eam causam, quod ratio eius non habeatur, exercitum adducat, armis cum eo contendere, illum autem initium facere armorum aut statim nobis minus paratis aut tum, cum comitiis amicis eius postulantibus, ut e lege ratio habeatur, impetratum non sit, ire autem ad arma aut hanc unam ob causam, quod ratio non habeatur, aut addita causa, si forte tribunus pl. senatum impediens aut populum incitans notatus aut senatus consulto circumscriptus aut sublatus aut expulsus sit dicensve se expulsus ad illum confugerit, suscepto autem bello aut tenenda sit urbs aut ea relicta ille comitatu et reliquis copiis intercludendus—quod horum malorum, quorum aliquod certe subeundum est, minimum putes. Dices profecto ³ persuaderi illi, ut tradat exercitum et ita consul fiat. Est omnino id eius modi, ut, si ille eo descendat, contra dici

nihil possit, idque eum, si non obtinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror; nobis autem, ut quidam putant, nihil est timendum magis quam ille consul. «At sic malo», inquires, «quam cum exercitu». Certe; sed istud ipsum *sic malo* magnum malum putat aliquis, neque ei remedium est ullum. «Cedendum est, si id volet». Vide consulem illum iterum, quem vidisti consulatu priore. «At tum imbecillus plus», inquis, «valuit quam tota res publica». Quid nunc putas? et eo consule Pompeio certum est esse in Hispania. O rem miseram! si quidem id ipsum deterrimum est, quod recusari non potest et quod ille si faciat, iamiam a bonis omnibus summam ineat gratiam. Tollamus igitur hoc, quo illum posse adduci negant; de reliquis quid est deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissime postulat. Nam quid impudentius? tenuisti provinciam per annos decem non tibi a senatu, sed a te ipso per vim et per factionem datos; praeteriit tempus non legis, sed libidinis tuae, fac tamen legis: ut succedatur, decernitur; impedis et ais: «Habe meam rationem». Habe tu nostram: exercitum tu habeas citius, quam populus iussit, invito senatu? «Depugnes oportet, nisi concedis». Cum bona quidem spe, ut ait idem, vel vincendi vel in libertate moriendi. Iam, si pugnandum est, quo tempore, in casu, quo consilio, in temporibus situm est. Itaque te in ea quaestione non exerceo; ad ea, quae dixi, adfer, si quid habes. Equidem dies noctesque torqueor.

11. (ad Att. XIII. 52)

Scr. in Puteolano a. d. XII Calendas Januarias a. 709 (45)

CICERO ATTICO SAL.

1 O hospitem mihi tam gravem ἀμεταμέλητον! fuit enim periucunde. Sed, cum secundis Saturnalibus ad Philippum vesperi venisset, villa ita completa a militibus est, ut vix tri-

clinium, ubi cenaturus ipse ^{Caesar} Caesar esset, vacaret, quippe hominum CIQ CIQ. Sane sum commotus, quid futurum esset postridie; at mihi Barba Cassius subvenit, custodes dedit; castra in agro, villa defensa est. Ille tertiis Saturnalibus apud Philippum ad h. VII, nec quemquam admisit: rationes, opinor, cum Balbo. Inde ambulavit in litore; post h. VIII in balneum. Tum audivit de Mamurra; vultum non mutavit. Unctus est, accubuit. Ἐμετικὴν agebat: itaque et edit et bibit ἀδεῶς et iucunde; opipare sane et apparate, nec id solum, sed

bene cocto et

condito, sermone bono et, si quaeris, libenter.

Praeterea tribus tricliniis accepti οἱ περὶ αὐτὸν valde copiose: 2 libertis minus lautis servisque nihil defuit, nam lautiores eleganter accepi: quid multa? homines visi sumus. Hospes tamen non is, quoi diceres: «amabo te, eodem ad me, cum revertere:» semel satis est. Σπουδαῖον οὐδὲν in sermone, φιλόλογα multa. Quid quaeris? delectatus est et libenter fuit. Puteolis se aiebat unum diem fore, alterum ad Baias. Habes hospitium sive ἐπισταθμείαν, odiosam mihi, dixi, non molestam. Ego paulisper hic, deinde in Tusculanum. Dolabellae villam cum praeteriret, omnis armatorum copia dextra sinistra ad equum nec usquam alibi: hoc ex Nicia.

12. (ad. Att. XIV. 10)

Scr. in Puteolano a. d. XIII Kalendas Maias a. 710 (44)

CICERO ATTICO SAL.

Itane vero? hoc meus et tuus Brutus egit, ut Lanuvii 1 esset, ut Trebonius itineribus deviis proficisceretur in provinciam, ut omnia facta, scripta, dicta, promissa, cogitata

Θ. Κακριδῆ Κικέρωνος Ἐπιστολαί.

2.

Caesaris plus valerent, quam si ipse viveret? Meministine me clamare illo ipso primo Capitolino die senatum in Capitolium a praetoribus vocari? di immortales! quae tum opera effici potuerunt, laetantibus omnibus bonis, etiam sat bonis, fractis latronibus! Liberalia tu accusas. Quid fieri tum potuit? iam pridem perieramus. Meministine te clamare causam perisse, si funere elatus esset? At ille etiam in foro combustus laudatusque miserabiliter servique et egentes in tecta nostra cum facibus inmissi. Quae deinde? ut audeant dicere: «Tunc contra Caesaris nutum?» Haec et alia ferre non possum: 2 itaque γῆν πρὸ γῆς cogito; tua tamen ὑπηνέμιος. Nausea iamne abiit? mihi quidem ex tuis litteris coniectantur ita videbatur. Redeo ad Tebassos, Scaevae, Frangones; hostu existimas confidere se illa habituros stantibus nobis? in quibus plus virtutis putarunt, quam experti sunt? Pacis isti scilicet amatores et non latrocini auctores. At ego, cum tibi de Curtilio scripsi Sextilianoque fundo, scripsi de Censorino, de Messalla, de Planco, de Postumo, de genere toto. Melius fuit perisse illo interfecto—quod nunquam accidisset—quam 3 haec videre. Octavius Neapolim venit XIII Kal. Ibi eum Balbus mane postridie, eodemque die mecum in Cumano illum hereditatem aditurum. Sed, ut scribis, ΠΕΘΘΕΜΙΝ magnam cum Antonio. Bathrotia mihi tua res est, ut debet eritque curae. Quod quaeris, iamne ad centena Cluvianum adventare videtur: scilicet primo anno LXXX detersimus 4 Quintus pater ad me gravia de filio, maxime quod matrem nunc indulgeat, cui antea bene merenti fuerit inimicus ardentes in eum litteras ad me misit. Ille autem quid agat si scis nequedum Roma es profectus, scribas ad me velim et hercule, si quid aliud: vehementer delector tuis litteris.

13. (ad Att. XVI. 4)

Ser. in Puteolano a.d. VI Idus Quintiles a. 710 (44)

CICERO ATTICO SAL.

Ita, ut heri tibi narraui, vel fortasse hodie—Quintus enim m¹ altero die se aiebat—in Nesida VIII Idus: ibi Brutus. Quam ille doluit de NONIS IULIIS! mirifice est conturbatus: itaque sese scripturum aiebat, ut venationem eam, quae postri- die ludos Apollinares futura est, proscriberent in III IDUS QUINCTILES. Libo intervenit: is Philonem, Pompei liber- tum, et Hilarum, suum libertum, venisse a Sexto cum litte- ris ad consules sive quo alio nomine sunt. Eorum exem- plum nobis legit, si quid videretur. Pauca παρὰ λέξιν, cetero qui et satis graviter et non contumaciter: tantum addi placuit, quod erat COSS. solum, ut esset PRAETT. TRIBB. PL. SENATVI, ne illi non proferrent eas, quae ad ipsos missae essent. Sex-² tum autem nuntiant cum una solum legione fuisse Kartha- gine, eique eo ipso die, quo oppidum Bream cepisset, nun- tiatum esse de Caesare, capto oppido miram laetitiam com- mutationemque animorum concursumque undique, sed illum ad sex legiones, quas in ulteriore reliquisset, revertisse. Ad ipsum autem Libonem scripsit nihil esse, nisi ad larem suum liceret. Summa postulatorum, ut omnes exercitus dimittan- tur, qui ubique sint. Haec fere de Sexto. De Buthrotiis un-³ dique quaerens nihil reperiēbam: alii concisos agripetas, alii Plancum acceptis nummis relictis illis aufugisse. Itaque non video sciturum me, quid eius sit, nisi statim aliquid litte- rarum. Iter illud Brundisium, de quo dubitabam, sublatum videtur. Legiones enim adventare dicuntur; haec autem na-⁴ vigatio habet quasdam suspiciones periculi: itaque consti- tuebam uti δημοπλοία. Paratiorem enim offendi Brutum, quam

audiebam : nam et ipse et Domitius bona plane habet dicota, suntque navigia praeterea luculenta Sesti, Buciliani, ceterorum ; nam Cassi classem, quae plane bella est, non numero ultra fretum. Illud est mihi submolestum, quod parum Brutus properare videtur. Primum confectorum ludorum nuntios exspectat ; deinde, quantum intellego, tarde est navigaturus consistens in locis pluribus. Tamen arbitror esse commodius tarde navigare quam omnino non navigare ; et, si, cum processerimus, exploratiora videbuntur, etessis utemur.

ΓΕΝΙΚΗ ΠΡΟΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Τὴν ἀνάγκην τῶν ἐπιστολῶν συνησθάνθησαν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἱκανῶς παλαιούς χρόνους, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν εὐκολίαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἡμεῖς σήμερον, ν' ἀλληλογραφῶσι. Διότι οὔτε ἡ ἀποστολὴ τῆς ἀλληλογραφίας ἐνηργεῖτο, ὅπως σήμερον, τακτικῶς δι' ὑπαλλήλων τοῦ κράτους, ἀλλ' ἦσαν ἠναγκασμένοι οἱ θέλοντες νὰ πέμψωσιν ἐπιστολὴν πρὸς τινα ἐν ἄλλῳ τόπῳ εὐρισκόμενον ν' ἀποστείλωσιν ἐπίτηδες ἄνθρωπον ἰδικόν των, ἰδίως δούλους—ἐκτὸς ἂν συνέπιπτε νὰ μεταβαίῃ εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἔμπορος ἢ ἄλλος τις πάντως γνωστός—καὶ ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν διαφόρων τόπων ἦτο δυσκολωτάτη. Ἐπίσης ἡ γραφικὴ ὕλη δὲν ἦτο ὅσον σήμερον εὐκόλος καὶ εὖωνος, ἀλλ' ἠναγκάζοντο νὰ γράφωσι τὰς ἐπιστολάς ἐπὶ ξύλου ἢ ὀστράκου ἢ ἐπὶ πινάκων ἐπαληθιμμένων διὰ κηροῦ, ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν καὶ, βραδύτερον πολὺ, ἐπὶ παπύρων.

Αἱ ἐπιστολαὶ συνήθως εἶναι προωρισμέναι νὰ μείνωσι μυστικά καὶ δὲν δημοσιεύονται, οὐδὲ ἐνδιαφέρει πάντοτε τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τοὺς πολλούς· διὰ τοὺς λόγους τούτους δὲν διεσώθησαν μέχρι ἡμῶν πολλαὶ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐπιστολαί. Ἡ μεγαλυτέρα διασωθεῖσα συλλογὴ εἶναι ἡ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κικέρωνος, αὐτοῦ πρὸς φίλους ἢ συγγενεῖς καὶ ὀλίγαι φίλων πρὸς αὐτόν, συλλογὴ περιλαμβάνουσα ὑπὲρ τὰς 850 ἐπιστολάς. Ἡ διασωθεῖσα αὕτη συλλογὴ εἶναι πολυτιμοτάτη δι' ἡμᾶς, ὅχι μόνον διότι παρέχει πιστὴν εἰκόνα τῆς ἀλληλογραφίας τῶν χρόνων ἐκείνων, εἰκόνα τῆς συνηθεστέρας μεταξὺ φίλων καὶ οἰκείων (δημοδεστέρας) λατινικῆς γλώσσης, εἰκόνα ζωντανὴν τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ διότι

ἀποκαλύπτει ἡμῖν γνησιώτερον τὸν συγγενῆ καὶ φίλον Κικέρωνα, τὸν πατέρα, τὸν σύζυγον, τὸν ἀδελφὸν Κικέρωνα. Ἀκόμη εἶναι πολύτιμος ἡ συλλογὴ αὕτη καὶ διὰ τὰς πολλὰς πληροφορίας περὶ πολλῶν γεγονότων τῆς πολὺ σημαντικῆς ἐκείνης ἐποχῆς, μιᾶς εἰκοσιπενταετίας περίπου (68—43 π. Χ.).

Ἐσωτερικὴ μορφή τῶν ἐπιστολῶν.

Οἱ ἀρχαῖοι, καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, γράφοντες ἐπιστολὴν πρὸς τινα ἐσυνήθιζον εὐθὺς ἐν ἀρχῇ αὐτῆς νὰ δηλώσῃ τὸ ἑαυτῶν ὄνομα, κατ' ὀνομαστικὴν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποδέκτου κατὰ δοτικὴν πτῶσιν· ὅσα δὲ προσέθετον μεταξὺ τῶν δύο ὀνομάτων ἢ μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποδέκτου καὶ χαιρετισμὸν τινα (εὐχὴν), οἱ Ἕλληνες (πολλά, πλεῖστα) *χαίρειν* (εὖ πράττειν), οἱ Ῥωμαῖοι *salutem* (*plurimum*) *dicit* π. χ. M. Cicero *s(alutem) d(icit) C(aio) Curioni*. Μετὰ τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον ἠρώτα συνήθως ὁ γράφων περὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀποδέκτου καὶ ἐβεβαίοντο περὶ τῆς ἑαυτοῦ, ὧδε : *si vales, bene est; ego valeo*. ἂν δὲ ἦτο ἡγεμὼν στρατοῦ ὁ ἀποδέκτης ἢ ὁ γράφων ἠρώτα καὶ ἐβεβαίοντο καὶ περὶ τῆς ὑγείας τοῦ στρατοῦ π. χ. *si tu exercitusque tuus valetis, bene est; ego ex exercitusque meus valemus*. Ἐπειδὴ δὲ αἱ φράσεις αὗται ἦσαν συνήθεις καὶ τυπικαί, ἐσημειοῦντο μόνον διὰ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων π. χ. M. Cicero *s. d. C. Curioni. S. v. b. e. e. v. ἢ: s. t. e. q. t. v. b. e. e. e. q. m. v.*—Ἡδύνατο ὅμως τὰ περὶ τῆς ὑγείας καὶ νὰ παραλειφθῶσιν ἐντελῶς.

Ἐπειτα ἠκολούθει τὸ κείμενον (περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς), συνήθως ὄχι μακρόν.

Ὁ τόπος ὅθεν ἐστέλλετο ἢ ἐν ᾧ παρεδίδοτο ἡ ἐπιστολὴ καὶ ἡ ἡμερομηνία ἐσημειοῦντο περὶ τὸ τέλος αὐτῆς, ὧδέ πως *Athenis, data est (epistula) III Cal. Aprilis*. Ἐν τέλει προσετίθετο ἐνίοτε καὶ ἡ εὐχὴ *vale* ἢ ἡ συμβουλὴ *cura ut valeas* ἢ *fac valeas meque ames* ἢ *da operam, ut valeas* ἢ *tu me diliges et valebis*. Οἱ Ἕλληνες ὁμοίως ἐν τέλει ἠϋχοντο *ἔρρωσο, εὐτύχει*.

Ἐξωτερικὴ μορφή τῶν ἐπιστολῶν.

Αἱ ἀποστελλόμεναι ἐπιστολαὶ συνήθως ἐσφραγίζοντο καθ' ὃν περίπου τρόπον σφραγίζονται σήμερον τὰ ταχυδρομικὰ δέματα· περιεδένοντο δηλ. διὰ ταινίας (λατ. *linum*), τῆς ὁποίας τὰ ἄκρα συνεπεκολλῶντο διὰ κηροῦ ἢ ἀργίλλου καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐτίθετο ἡ σφραγὶς φέρουσα τὰ γράμματα ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποστολέως ἢ καὶ τινος ἐπιφανοῦς προγόνου τὴν εἰκόνα, ἢ ἄλλην τινὰ παράστασιν. Πολλάκις ἐπέγραφον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποδέκτου, τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ καὶ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Εἰς τὴν 1ην ἐπιστολὴν (ad famil. II, 4)

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔπεμψεν ὁ Κικέρων τῷ 53 π. X. ἐκ Ῥώμης πρὸς τὸν ἐν Ἀσίᾳ ὡς ταμίαν μένοντα Γάϊον Σκριβόνιον Κουρίωνα (*C. Scribonius Curio*), υἱὸν τοῦ Γαίου Σκριβωνίου Κουρίωνος, ὀνομαστοῦ ἀνδρὸς ἀγωνισαμένου κατὰ Μιθραδάτου, ὑπατεύσαντος κατὰ τὸ 76 π. X., νικήσαντος τοὺς Θερᾶκας καὶ Δαρδάνους καὶ θριαμβεύσαντος, ὑποστηρίξαντος τὸν Κικέρωνα ἐν τοῖς ἀγῶσιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ Κατιλίνα καὶ τοῦ Κλωδίου, καὶ ἐκ τῶν σφοδρῶν ἀντιπάλων τοῦ Καίσαρος. Ὁ υἱὸς ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς τὰ πολιτικὰ φρονήματα τοῦ πατρὸς, βραδύτερον ὅμως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς (53 π. X.) καὶ ἀπὸ τῆς δημαρχίας αὐτοῦ, τὸ 50 π. X., ἐγένετο ὀπαδὸς τοῦ Καίσαρος.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

Epistularum genera τῶν ἐπιστολῶν τὰ (διάφορα) εἶδη. || *sed unum illud* ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνο. || *certissimum* γνησιώτατον. || *res ipsa* τὸ πρᾶγμα αὐτό, δηλ. αἱ ἐπιστολαί. || *ut certiores faceremus* ἵνα (δηλαδὴ) πληροφοροῦμεν· ἡ τελικὴ αὕτη πρότασις χρησιμεύει μὲν εἰς διασάφησιν τοῦ *illud, cuius*, ἀλλ' ἐξηρητήθη ἀπὸ τοῦ (ἱστορικοῦ χρόνου) *inventata est* (ἐπενοήθη) καὶ διὰ τοῦτο ἐτέθη ἐν

αὐτῇ παρατατικῶς (*faceremus*). Ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐτέθη παρατατικῶς καὶ ἐν τοῖς ἐπομένοις, *esset—interesset*. Ὁμαλώτερος θὰ ἦτο ὁ λόγος, ἂν διευποῦτο ὡς ἐξῆς: *sed unum illud (genus epistularum) certissimum (est), quibus (epistulis) certiore facimus absentes, si quid sit, quod eos scire aut nostra aut ipsorum intersit*. Ἄλλ' ἡ παρενθεθεῖσα πρότασις *cuius causā inventa res ipsa est* ἐτάραξε τὴν ὁμαλὴν διατύπωσιν. || *si quid esset* ἂν εἶναι (ὄχι ἦτο) τι, *quod... interesset* ὅπερ νὰ ἐνδιαφέρῃ (ὄχι ἐνδιέφερε). *ipsorum* αὐτοὺς τοὺς ἰδίους || *a me* παρ' ἐμοῦ. || *tuarum rerum* ἀναφέρεται εἰς τὸ ἄνωτέρω *ipsorum interesset*. || *domesticos οικείους*. || *nihil... novi [οὐδὲν νέου, λατινισμός], οὐδὲν νέον*. || *Ut o (genere) me...*, *non intellego* ποῖον ἀπὸ τὰ δύο εἶδη ἀρμύζει ὀλιγώτερον εἰς ἐμὲ νὰ μεταχειρισθῶ δὲν δύναμαι νὰ νοήσω· δηλαδὴ καὶ τὸ ἐν καὶ τὸ ἄλλο εἶδος δὲν μοι εἶναι δυνατόν νὰ μεταχειρισθῶ. || *Jocerne...* ἀπορηματικὴ πρότασις, καθ' ὑποτακτικὴν (*coniunctivus dubitativus*)=νὰ ἀστειευθῶ, νὰ σου γράψω τίποτε ἀστεῖα διὰ νὰ γελᾶσωμεν; || *temporibus his* ἀφαιρ. χρόν. ἐν τοῖσδε τοῖς (νῦν, χαλεποῖς) καιροῖς. || *An gravius...* ἢ νὰ γράψω εἰ σοβαρώτερον, σοβαρόν πως, ὀλίγον σοβαρόν; || *Quid est, quod ...?* (ῥητορικὴ ἐρώτησις)=εἰ (ἄλλο) εἶναι, ὅπερ νὰ δύναται σοβαρῶς ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος νὰ γραφῇ πρὸς τὸν Κουρίωνα, εἰμὴ περὶ τῆς πολιτείας; || *Atqui ἄλλ' ὅμως* || *hacc mea causa est, ut...* [τοιαύτη εἶναι ἡ ἐμὴ ὑπόθεσις] οὕτως ἔχει τὰ ἐμά, ὥστε... || *sentio* φρονῶ. || *scribendi argumentum* τοῦ γράφαι ὑπόθεσις, θέμα νὰ γράφω. || *ut ar eā clausulā* θὰ μεταχειρισθῶ αὐτὴν τὴν κατακλειδα (τέλος) ἐν τῇ ἐπιστολῇ μου (ταύτῃ). || *quā (uti) soleo* τὴν ὁποίαν συνηθίζω νὰ μεταχειρίζωμαι. || *teque...* *cohortabor* καὶ σὲ θὰ προτρέψω. Ταῦτα εἶναι διασάφησις τοῦ προηγουμένου *ut ar eā clausula, quā soleo* ὥστε τὸ—*que* ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ *hoc est* (h. e.)=τοῦτ' ἔστιν (ἰ. ἔ.), δηλαδὴ || *ad stidium summae laudis* πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς ὑψίστης ἀρετῆς, ἵνα προσπαθήσῃς νὰ γίνῃς ἀριστος. || *Est enim tibi gravis adversaria...*, *incredibilis quaedam expectatio* [διότι ὑπάρχει εἰς σὲ δεινὴ...] διότι ἔχεις δεινὴν ἀντίπα-

λον παρεσκευασμένην καὶ ἔτοιμον, ἀπίστευτόν τινα προσδοκίαν. || *constituta et parata* (καθεσταμένη) παρατεταγμένη καὶ ἑτοίμη (πρὸς μάχην). || *incredibilis quaedam exspectatio* ἀπίστευτός τις, μία πολὺ ἀπίστευτος προσδοκία· τὸ *quaedam* ἐπιτείνει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐπιθ. *incredibilis*. || *quam* δηλ. *adversariam* τὴν ὁποίαν ἀντίπαλον. || *unā re* δι' ἑνὸς (μόνου) πράγματος. || *si hoc statueris... laborandum* ταῦτα ἐξηγοῦσι, ποῖον εἶναι τὸ μόνον πρᾶγμα (*una res*), διὰ τοῦ ὁποίου θὰ καταβάλῃ ὁ Κουρίων τὸν δεινὸν αὐτὸν ἀντίπαλον. Ἡ σειρὰ τῶν προτάσεων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξῆς: *quam (adversariam) tu una re vinces, si hoc statueris, (tibi) esse laborandum in iis (artibus), quibus artibus comparantur eae laudes, quarum laudum gloriam adama(ve)ris*. || *statueris* τετελ. μέλ., θὰ σκεφθῆς καὶ θὰ ἀποφασίσῃς· τὸ *hoc* ἐξηγεῖται διὰ τοῦ (*tibi*) *laborandum esse in iis artibus*. || *adama(ve)ris* τετελ. μελ. τοῦ *adamo* ἐρῶ, ἐφίεμαι· *laudum* = ἀρετῶν. || *quibus artibus* δι' ὧν ἐπιτηδευμάτων (τεχνῶν), παιδευμάτων, μαθημάτων. || *comparantur* παρασκευάζονται, ἀποκτῶνται. || *in iis (artibus) esse laborandum* ὅτι πρέπει νὰ κοπιᾷσῃς, νὰ παιδευθῆς ἐν τούτοις τοῖς ἐπιτηδεύμασιν. || *In hanc sententiam* ἐπὶ ταύτης τῆς ἐννοίας. || *scriberem... nisi confiderem* ὑπόθεσις τοῦ ἀπραγματοποιήτου, ἕναντία πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἡ ὁποία εἶναι *sed non scribo plura; confido enim te tua sponte satis incitatum esse*. || *tua sponte* οἰκεία βουλήσει, μόνος σου (χωρὶς νὰ περιμένῃς τὴν ἐμὴν ἢ ἄλλου τινὸς παρότρυνσιν). || *incitatum esse* ὅτι ἔχεις παροτρυνθῆ καὶ ὀρμήσει. || *et hoc, quidquid attigi...* καὶ τοῦτο (ἀκόμη), ἐὰν ἐθίξα κάτι τι, δέν το ἔκαμα ἵνα σε παρακινήσω (ἀφοῦ μόνος σου ἔχεις ἤδη ὀρμήσει), ἀλλὰ (μόνον) ἵνα δώσω μαρτύριον (τεκμήριον) τῆς ἐμῆς πρὸς σὲ ἀγάπης.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

multa : ἐξ ὧν λέγει κατωτέρω (*unum illud... reliqua... duo*). Ἐ κατ' αὐτὸν ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἐπιστολῶν εἶναι τρία. || *si quid esset...* ὁ Κικέρων λέγει : τὰς ἐπιστολάς ἐπενοήσαμεν οἱ ἄνθρωποι, διὰ νὰ πληροφορῶμεν τοὺς ἀπόντας περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἢ ἡμᾶς ἢ

ἐκεῖνους ἐνδιαφέρει νά τα γνωρίζωσιν. || *domesticos...* ὁ Κικέρων λέγει: δὲν περιμένεις ἀπὸ ἐμένα νά σου γράψω τοιαύτας ἐπιστολάς· διότι περὶ τῶν ἰδικῶν σου πραγμάτων, ἔχεις ἰδικούς σου ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι σε πληροφοροῦν, ἰδικόν μου δὲ ἐγὼ δὲν ἔχω τίποτε νέον, νά σου γράψω. || *scriptores* οἱ ὅποιοι δι' ἐπιστολῶν σε πληροφοροῦν, *punctios* οἱ ὅποιοι προφορικῶς σε πληροφοροῦν, ἐρχόμενοι οἱ ἴδιοι αὐτοῦ. || *Civem...* *possit* ἀλλὰ αἱ παροῦσαι περιστάσεις εἶναι τοιαῦται, ὥστε οὐδεὶς πολίτης ἔχει ὄρεξιν νά γελάσῃ. Διὰ τούτων ὑπαινίσσεται ὁ Κικέρων τὴν τότε, κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους 53 π.Χ., ἐπικρατοῦσαν ἐν Ῥώμῃ ἀναρχίαν· ἄρχοντες (ὑπάτοι, στρατηγοί...) δὲν εἶχον ἀκόμη ἐκλεχθῆ, ἐν ᾧ ἔπρεπε νά εἶναι ἐκλελεγμένοι ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου τοῦ προηγουμένου ἔτους, 54. Διὰ τοῦτο ἡ πόλις διωκεῖτο διὰ μεσοβασιλέων (*per interreges*). Ἡ κατάσταση καθόλου ἦτο τοιαύτη, ὥστε παρέστη ἀνάγκη νά ἀνατεθῆ εἰς τὸν Πομπήιον δικτατωρικὴ ἐξουσία, ἵνα σώσῃ τὴν πόλιν (Πλούταρχ. β. Πομπ. 54). || *Quid est, quod...* θέλων ὁ Κικέρων νά γράψῃ σοβαρῶς πρὸς τὸν Κουρίωνα, ὥφειλε νά γράψῃ περὶ τῆς πολιτείας· διότι τὰ τῆς πολιτείας πράγματα, τὰ πολιτειακὰ ζητήματα πρὸ πάντων ἐν τοιούτοις καιροῖς εἶναι τὰ σοβαρώτατα, καὶ κατ' ἀνάγκην οἱ ἐπιφανεῖς πολιτικοὶ ἄνδρες γράφοντες πρὸς ἀλλήλους σοβαρῶς περὶ τούτων θὰ πραγματευθῶσιν. || *audeam (scribere)* ὁ Κικέρων δὲν ἐπεδοκίμαζε τὰ μελετώμενα ὑπὸ τοῦ Πομπηίου καὶ τῶν φίλων του, νά ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ἀπόλυτος ἐξουσία· ἤθελε νά λειτουργῇ τὸ ἐλεύθερον 2 ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα. || *Est enim tibi...* πάντες δηλαδὴ περιμένουν ἀπὸ σέ, ὦ Κουρίων, νά δειχθῆς ἄξιός τοῦ πατρὸς σου καὶ μέγας ἀνὴρ. Αὐτὴν τὴν *προδοκίαν* τῶν συμπολιτῶν τοῦ Κουρίωνος ὁ Κικέρων τὴν παραβάλλει πρὸς δεινὸν ἀντίπαλον, πολέμιον παρεσκευασμένον, τὸν ὅποιον διὰ νά δυνηθῆ νά καταβάλλῃ ὁ Κουρίων, ὀφείλει νά ἐτοιμασθῆ, νά ὀπλισθῆ διὰ τῶν καταλλήλων ὄπλων, τ.ἔ. διὰ τῆς ἀρετῆς. Ἐνταῦθα πρέπει νά ἐνθυμηθῶμεν τὸ γαλλικὸν λόγιον *la noblesse oblige*, καὶ νά ὑπομνήσωμεν εἰς τοὺς υἱοὺς ἐνδόξων πατέρων, ὅτι ἡ εὐγένεια εἶναι *βάρος*, ἐπιβάλλει ὑποχρεώσεις, ἡ εὐγένεια εἶναι, ὡς ὀρθότατα λέγει ὁ Κικέρων, ἀντίπαλος, τὸν ὅποιον

ὀφείλομεν ν' ἀντιμεταπίσωμεν δπλαζόμενοι διὰ πάσης ἀρετῆς, ὅτι εἶναι μωροὶ οἱ καυχόμενοι ἐπὶ πατραγαθία, ἀλλὰ μὴ ἀγωνιζόμενοι ν' ἀναδειχθῶσιν ἄξιοι τῶν πατέρων.

Εἰς τὴν 2αν ἐπιστολὴν (ad famil. II, 5).

Τοῦ αὐτοῦ Κικέρωνος πρὸς τὸν Κουρίωνα ἐπιστολὴ ὄχι πολὺ ὕστερον τῆς 1ης σταλεῖσα.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

Haec negotia quo modo se habeant ταῦτα (τὰ καθ' ἡμᾶς, ἐν Ἡρώμῃ) (ἔργα) πῶς ἔχουσι. *Haec negotia* εἶναι πλαγία ἐρωτηματικὴ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ κατωτέρω *narrare*. || *epistulā* ἀφαιρ. ὄργαν. δι' ἐπιστολῆς, ἐν ἐπιστολῇ. || *Tibi...* αἱ προτάσεις ἔχουν ἀλληλοτεμαχισθῆ· ἡ σύνταξις εἶναι ἡ ἐξῆς: *Etsi (tu) in eadem (nobiscum) navi es, ubicunque es, ut scripsi ad te ante, tamen gratulor tibi, quod abes, vel quia non vides ea...* || *tibi gratulor* συγχαίρω σοι. || *etsi in eadem es navi* εἰ καὶ εὐρίσκεσαι ἐν τῇ αὐτῇ (μεθ' ἡμῶν) νηί, τ. ἔ. εἶσαι πολίτης τῆς αὐτῆς μετ' ἡμᾶς πόλεως. || *abes* τοῦ ὄῃμ. *absum*. || *quae nos enν. videmus*. || *vel quod...* εἶτε διότι... || *excelso et illustri loco* ἐν ἐξέχοντι καὶ ἐπιφανεῖ τόπῳ. || *laus tua* ἡ σὴ ἀρετή. || *in plurimorum... conspectu* ἐν τῇ ὄψει (θέᾳ) πλείστων, ὥστε δηλ. πλείστοι νὰ βλέπωσιν αὐτήν. || *quae δηλ. laus tua*. || *nec obscuro (sermone)* οὔτε ἐν σκοτεινῇ, ἀμφιβόλῳ ὁμιλίᾳ, ἀντίθ. *clarissima (laus)* καθαρωτάτῃ, διαυγεστάτῃ. || *nec vario sermone* οὔτε ἐν ποικίλῃ ὁμιλίᾳ, τ. ἔ. ἄλλοι μὲν νὰ μας λέγουν ἄλλα καὶ ἄλλοι ἄλλα, ἀντίθ. (*sed*) *unā omnium voce* ἀλλὰ μιᾷ πάντων φωνῇ, πάντες δηλ. οἱ ἐξ Ἀσίας εἰς Ἡρώμην ἐρχόμενοι, εἶτε ῥωμαῖοι πολῖται ἦσαν (*civium*) εἶτε σύμμαχοι (*sociorum*), πάντες ὁμοφώνως ἐπῆνον καθαρὰ-καθαρὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Κουρίωνος. || *perfertur* διακομίζεται, φέρεται ἀπὸ Ἀσίας εἰς Ἡρώμην. || *gratulerne* ἂν πρέπη νὰ σε 2· συγχαρῶ ἢ νὰ ἔχω φόβον ὑπὲρ σοῦ· πλαγία ἐρώτησις ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ *nescio* δὲν ἠξέυρω· ὡς εὐθεῖα ἐρώτησις (ἀπορηματικὴ) θὰ ἐξε-

φέρετο ὁμοίως. || *quod... tui* διότι εἶναι θαυμαστὴ ἢ προσδοκία τῆς σῆς ἐπανόδου, δηλ. θαυμάζει τις, ὅτι μὲ μεγάλας ἐλπίδας σε περιμένουν νὰ ἐπανεέλθῃς. || *non quo verear* ὄχι διότι φοβοῦμαι. || *ne... non respondeat* μήπως δὲν ἀνταποκριθῇ. || *opinionī=expectationī, spei* εἰς τὴν προσδοκίαν. || *sed mehercule (vereor)* ἀλλὰ μὰ τὸν Ἡρακλέα (φοβοῦμαι). || *cum veneris (Romam)* ὅτε θὰ ἔλθῃς (εἰς Ῥώμην). τετελ. μέλ. || *non... iam* δὲν ἔχῃς πλέον. || *quod cures* τὸ ὁποῖον νὰ φροντίσῃς. || *ita* τόσον. || *sed haec ipsa* ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα (τὰ ὁποῖά σου γράφω τώρα). || *rectene... commissa* ἂν ὀρθῶς ἐνεπιστεύθησαν (παθητ.) εἰς ἐπιστολήν, δηλ. ἂν ἔκαμα καλὰ ποῦ σου τα ἔγραψα μέσα εἰς τὴν ἐπιστολήν μου, ἴσως νὰ ἔκαμα ἄσχημα, ποῦ σου τα ἔγραψα.) || *Qua re* δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον (διότι ἴσως δὲν ἔπρεπε ἐγὼ νὰ σοῦ τα γράψω). || *cetera cognosces ex aliis* τὰ λοιπὰ θὰ μάθῃς παρὰ τῶν ἄλλων, οἱ ὁποῖοι θὰ σου γράφουν ἢ θὰ ἔλθουν νὰ σοῦ τα ποῦν προφορικῶς. || *desperas* εἶσαι ἀπηλπισμένος, ἀντίθ. *habes spem*. || *meditare* προστακτ. τοῦ *meditor*,—*atus sum*,—*atum*,—*ari* μελετῶ. || *quae... debent...* ἢ σειρά: *quae debent esse in eo civi ac viro*. || *qui sit... vindicaturus* ὅστις μέλλει νὰ ἀνασώσῃ καὶ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς ἀξίωσιν (κῦρος) καὶ ἐλευθερίαν τὴν πολιτείαν, ἣτις ἔχει καταβληθῆ καὶ καταπιεσθῆ ὑπὸ τῶν ἀθλίων περιστάσεων καὶ τῶν διεφθαρμένων ἠθῶν.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

- 1 *Haec negotia...* διὰ τῶν πρώτων λέξεων τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ὁ Κικέρων δηλοῖ ὅτι τὰ ἐν Ῥώμῃ πράγματα εἶχον πολὺ κακῶς.—*in eadem es navi* ἢ πολιτεία συνηθέστατα παραβάλλεται πρὸς ναῦν. Ὁ Κικέρων θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι καὶ ὁ Κουρίων ὡς ῥωμαῖος πολίτης ἐκινδύνευε μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν· ἀλλὰ μακαρίζει αὐτὸν καὶ τὸν συγχαίρει, διότι εἶναι μακρὰν, ἐν Ἀσίᾳ, καὶ δὲν βλέπει τὴν ὄχι καλὴν ἐν Ῥώμῃ κατάστασιν. || *quod cures* ὁ Κικ. ἐκφράζει τὸν φόβον, μήπως, ὅταν ἐπανεέλθῃ ὁ Κουρίων, εἶναι πλέον ἀργά, διότι ὅλα θὰ εἶναι κατεστραμμένα, χαμένα, ὥστε ὁ Κουρίων νὰ μὴ ἔχῃ πλέον τι περὶ τοῦ ὁποίου νὰ φροντίσῃ.

Εἰς τὴν 3ην ἐπιστολὴν (ad famil. II, 6).

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸν αὐτὸν ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν
2αν ἐπιστολὴν σταλεῖσα.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

Nondum ἀκόμη δέν. || **adventare** ὅτι φθάνεις. || **cum... misi** (τότε) ὅτε... ἔπεμψα· ἄξιον σημειώσεως ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι γράφοντες ἐπιστολὴν ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν τὸν χρόνον, καθ' ὃν θὰ ἀνεγίνωσκεν αὐτὴν ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἀπηυθύνετο ἢ ἐπιστολή· διὰ τοῦτο μετεχειρίζοντο, ὅτε ἔγραφον, περὶ συγχρόνων πράξεων **ὄχι ἐνεσιῶτα** (cum... mitto), **ἀλλ' ἀόριστον** (cum... misi) ἢ **παρατακτικόν**. || **cum his... litteris** μὲ αὐτὴν, τὴν **παροῦσαν** ἐπιστολὴν. || **appropinquare** ὅτι πλησιάζει, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ **putaretur** = ἐνομιζέτο. || **et... constaret** καί... ἐβεβαιούτο. || **Romam versus** πρὸς, διὰ τὴν Ῥώμην. || **magnitudo rei** τὸ μέγεθος, ἢ σπουδαιότης τοῦ πράγματος, τῆς ὑποθέσεως, περὶ τῆς ὁποίας θὰ σου ἐγράφομεν. || **fecit, ut non vereremur** ἔκαμεν ὥστε νὰ μὴ φοβηθῶμεν. || **ne nimis cito mitteremus** μήπως **πάρα πολὺν** γρήγορα πέμψωμεν. || **cum... magnopere vellemus** ἀφ' οὗ πολὺν ἠθέλομεν. || **quam primum** ὅσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερα. || **mea in te officia...** αἱ ἰδικαί μου πρὸς σέ ὑπηρεσίαι τόσον μεγάλαι (δηλ. ὄχι πολὺν μεγάλαι), ὅσας σὺ ὁ ἴδιος μᾶλλον συνηθίζεις νὰ τας διακηρύττης (μεγαλοποιῶν αὐτάς) ἢ ἐγὼ νὰ τας ἐκτιμῶ, νὰ τας λογαριάζω (ζυγίζω). || **verecundius a te... contenderem** εὐλαβέστερον, μὲ ὀλιγωτέραν τόλμην θὰ ἐξήτουν, ἀπῆλθον ἀπὸ σέ. || **si quae magna res...** εἰὰν ἐπρόκειτο νὰ ζητηθῆ ὑπ' ἐμοῦ μέγα τι. || **grave** βαρὺ. || **hominī pudenti** δι' ἄνθρωπον, ὅστις αἰδεῖται || **ab eo, de quo se bene meritūm putet** ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον θεωρεῖ εὐηργετημένον ὑπ' ἑαυτοῦ. || **ne... videatur** ἵνα μὴ φαίνεται ὅτι αὐτό, τὸ ὁποῖον ζητεῖ, μᾶλλον ἐκβιάζει (**exigere**) παρὰ ὅτι ὡς χάριν ζητεῖ, ἱκετεύει (**rogare**) καὶ ὅτι ὡς ἀντίμισθίαν (**in mercedis loco**) μᾶλλον παρὰ ὡς εὐεργεσίαν (**beneficii loco**) λογαριάζει (**numerare**). || **exstiterunt** ὑπῆρξαν. || **estque... ingenui** εἶναι δὲ καὶ εὐγενοῦς ψυχῆς (ἴδιον). || **Cui multum debeas** ᾧ (πολὺν)

πολλά ὀφείλει τις. || *eide n... debere* τῷ αὐτῷ τούτῳ (πλείστον
 πλείστα νὰ θέλῃ νὰ ὀφείλῃ. || *non dubitavi... petere* δὲν ἐδίστασα
 νὰ ζητήσω. || *quod mihi esset ὅπερ δι' ἐμὲ ἦτο...* || *sum veritus,*
ne... non possem ἐφοβήθην μήπως δὲν δυνηθῶ || *tua in me ἐν*
officia ἢ beneficia. || *cum... confidere* ἀφ' οὗ μάλιστα εἶχον
 3 πεποιθήσιν. || *gratiam, χάριν.* || *Fixi et locavi* προσήλωσα καὶ
 ἐτοποθέτησα. || *statuique... debere quaerere* καὶ σκεπτόμενος
 ἔφθασα εἰς τὸ συμπέρασμα, *ἔκρινα*, ὅτι ὀφείλω ἐν ταύτῃ (τῇ ὑπα-
 σεῖα τοῦ Μίλωνος) νὰ ζητήσω ὄχι μόνον τὸν καρτὸν (τὴν ὠφέλειαν)
 τῆς ἐμῆς ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὸν ἔπαινον τῆς (πρὸς τὸν εὐερ-
 γέτην μου Μίλωνα) εὐγνωμοσύνης. || *pietatis* (εὐσεβείας), εὐγνωμο-
 σύνης. || *neque vero cuiquam... puto...* *οὐδὲ νομίζω ὅτι ποτὲ
 ὑπῆρξεν εἰς τινα (*cuiquam*) τόσον μέλημα ἢ ἰδία ἑαυτοῦ σοτηρία
 καὶ τὰ ἀγαθὰ του, ὅσον μέλημα δύναται νὰ εἶναι εἰς ἐμὲ ἢ τιμῆ, ἢ
 ὑπατεία τοῦ Μίλωνος. || *tantae curae... quantae* (cura) δοτικῆ
 κατηγορουμένου. || *eius, in quo... decevi* αὐτοῦ (δηλ. τοῦ Μίλω-
 νος) ἐν τῷ ὁποίῳ διέγνων ὅτι πάντα τὰ ἐμὰ κεῖνται, ἀπὸ τοῦ ὁποίου
 πάντα τὰ ἰδικά μου πράγματα ἐξαρτῶνται. || *huic* δηλ. *Miloni* || *te*
unum σὺ μόνος. || *tanto adiumento* (δοτικῆ κατηγορουμένου), τό-
 σον βοήθημα. || *si volueris* τετελ. μέλλ. || *ut nihil...* ὥστε νὰ μὴ
 ἔχωμεν πλέον ἀνάγκην ν' ἀναζητήσωμεν ἄλλου οὐδενὸς τὴν βοήθειαν
 (πολιτικὴν ὑποστήριξιν). || *vulgi ac multitudinis* ἐννοεῖται ἐκ τῶν
 ἡγουμένων ἢ αἰτιατικῆ *studium* = τὴν εὐνοιαν τοῦ ὄχλου καὶ τῆς
 πληθύος (τοῦ δήμου, τοῦ πολλοῦ λαοῦ, ἀντίθ. τοῦ *honorum* = τῶν
 ἀριστοκρατικῶν). || *propter magnificentiam munerum liberali-*
tatemque naturae διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν δημοσίων λειτουργ-
 γιῶν, *χορηγιῶν* (τὴν τέλεσιν μεγαλοπρεπῶν ἀγώνων) καὶ τὴν ἐλευ-
 θεριότητα (τῆς φύσεως) τὴν φυσικὴν, τὴν ἔμφυτον ἐλευθεριότητα. ||
iuventutis τῆς νεότητος, τῶν νέων, οἵτινες κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν
 ἀρχαιρεσίων ἀνεστρέφοντο μετὰ τοῦ λαοῦ καὶ μεγάλην ἐπ' αὐτὸν ἐπιρ-
 ροὴν (*gratiam*) ἤσκουν, ἦσαν *gratiosi in suffragiis.* || *studia*
 αἰτιατ. ἀντικ. καὶ τοῦτο τοῦ ἀνωτέρω *habemus* ἦσαν λοιπὸν κα-
 οὔτοι, ὡς λέγει ὁ Κικέρων, ὑπὲρ τοῦ Μίλωνος, διότι καὶ αὐτὸς διέ-

πρεπεν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐπὶ τὸν λαὸν ἐπιδράσεως. || *excellen-*
teim ἐκπρεπῆ, μεγάλην. || *nostram suffragationem* τὴν ἡμετέραν
κομματικὴν ὑποστήριξιν. πρβλ. *suffragator* ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας
τοῦ ὑποψηφίου φροντίζων, ὁ κομματάρχης. || *si minus potentem* εἰ
(καὶ) ἦττον ἰσχυράν. || *probatam* ἀρεστήν. || *gratiosam* πλήρη ἐπι-
ροῆς, δυναμένην νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὸν λαόν. || *qui (gubernator)*⁴
si... esset... haberemus ὅτις (τοιούτος δὲ) κυβερνήτης ἂν ἐπρό-
κειτο εἰς (ὁ ἀριστος) ἐκ πάντων νὰ ἐκλεχθῆ (optandus esset), τὸν
ὁποῖον νὰ ἡδυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν πρὸς σέ, δὲν θὰ εἶχομεν (νὰ
ἐκλέξωμεν)· διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ κανεὶς δυνάμενος νὰ
συγκριθῆ πρὸς σέ. Λοιπὸν σὺ πρέπει ν' ἀναδεχθῆς τὴν διεύθυνσιν). ||
memorem μνήμονα, ἐνθυμούμενον τὰς εὐεργεσίας. || *ex hoc ipso*
(οὐδετ. γέν.) *quod... ἐξ* αὐτοῦ τούτου (τοῦ πράγματος), ὅτι... || *de*
Milone περὶ, ὑπὲρ τοῦ Μίλωνος. || *laborem* κοπιᾶζω, ἐργάζομαι
πυρετωδῶς. || *dignum... tuis beneficiis* (ἀφαιρετ.) ἄξιον τῶν σῶν
εὐεργεσιῶν. || *hoc a te peto, ut...* τοῦτο παρὰ σοῦ ζητῶ, δηλ. ἵνα...
|| *subvenias huic meae sollicitudini...* ἔλθῃς ἀρωγὸς εἰς τοῦτον
τὸν (ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Μίλωνος) ἀγῶνά μου. || *et (ut)... dices*
καὶ (ἵνα)... ἀφιερῶσης· *dices* ὑποτακτ. τοῦ *dico*—*avi*—*atum*—
are ἀφοσιώνω, ἀφιερώνω. || *huic meae laudi* εἰς ταύτην τὴν ἐμὴν
ἀξίεπαινον ἐνέργειαν. || *vel, ut verius dicam* ἢ, ἵνα ἀληθέστερον
εἶπω. || *prope salutem (meam)* σχεδὸν εἰς τὴν ἐμὴν σωτηρίαν. ||
majoris animi, (maioris) gravitatis... γενικαὶ ιδιότητος εἰς τὸ
κατωτέρω *neminem*. || *si complecti hominem (magni animi...)*
volueris ἂν θὰ θελήσῃς (καθόλου) νὰ προσοικειωθῆς (ἐναγκαλι-
σθῆς) ἀνθρώπον τινα (μεγάλῃς ψυχῆς, εὐψυχίας...): ἐκ τῶν προη-
γουμένων ἐννοοῦνται παρὰ τὸ *hominem* αἱ γενικαὶ τῆς ιδιότητος
magni animi, (magnae) gravitatis, (magnae) constantiae be-
nevolentiaeque (erga te)... || *tantum decoris, tantum digni-*
tatis, λατινισμός, =τόσην τιμὴν, τόσην ἀξίαν. || *ut... facile ad-*
gnoscam ὥστε εὐκόλως ν' ἀναγνωρίσω. || *eundem te... fuisse,*
qui fueris in salute ὅτι ὑπῆρξας ὁ ἴδιος ἐν τῇ ἐμῇ ἀξιεπαίνοῦ ἐνεργείᾳ
(ὑπὲρ τοῦ Μίλωνος) (in mea laude), ὁ ὁποῖος ὑπῆρξας ἐν τῇ

ἐμῇ σωτηρίᾳ (συντελέσας καὶ σὺ νὰ ἀνακληθῶ ἐκ τῆς ἐξουρίας). ||
 5 quantum officii sustinerem, quanto opere... esset elaboran-
 dum πλάγαι ἐρωτήσεις ἀπὸ τοῦ videre ἐξαρτώμεναι=πόσον μέγα
 καθήκον (ὑποχρέωσιν) ὑπέχω (ὄχι : ὑπεῖχον), πόσον πρέπει νὰ μοχθή-
 σω (elaborandum mihi esset)· τὸ quanto opere mihi esset...
 elaborandum διασαφεῖ τὸ προηγούμενον quantum officii sustine-
 rem. || *petione* ἐνν. *consulatus*=ζητήσῃ τῆς ὑπαιτείας, ὑποψη-
 φιότητι. || *plura scriberem* ἀπόδοσις τοῦ *ni scirem*, (ἀπραγματο-
 ποιήτων)... || *unum hoc* (ἄλλα δὲν σου γράφω) μόνον τοῦτο. || *sic*
habeto ὡδε ἔχέτω, βέβαιον ἔστω. || *impetraro* ἀντι *impetravero*.
 || *me... debiturum*=ὄτι (δηλ.) ἐγὼ θὰ ὀφείλω σχεδὸν πλείονα εἰς
 σὲ παρὰ εἰς αὐτὸν τὸν Μίλωνα· ἡ ἀπαρεμφατικὴ αὕτη πρότασις
 εἶναι ἐπεξηγήσις τοῦ ἀνωτέρω *sic*. || *pietas* εὐγνωμοσύνη, ἐκδήλωσις
 εὐγνωμοσύνης. || *in referenda gratia* ἐν τῇ ἀποδόσει τῆς εὐεργε-
 σίας. || *eam* δηλ. *pietatem*. || *unius tuo studio*=διὰ τῆς σῆς μό-
 νου σπουδῆς (ὑποστηρίξεως), διὰ τῆς ὑποστηρίξεως σοῦ μόνου-
 πρβλ. ἕλλ. τὸν ἐμὸν αὐτοῦ πατέρα=τὸν πατέρα ἐμοῦ αὐτοῦ. ||
me adsequi posse confido πέποιθα ὅτι δύναμαι νὰ ἐπιτύχω· ἐν τῇ
 λατινικῇ γλώσσῃ καὶ ἐπὶ ταυτοπροσωπίας τὸ ὑποκείμενον τοῦ εἰδικοῦ
 ἀπορροφᾶται (καὶ τοῦ τελικοῦ ἐνίοτε) τοῦ ἐξαρτωμένου ἐξ ἐνεργητι-
 κοῦ λεκτικοῦ ἢ δοξαστικοῦ ὀνόματος τίθεται κατ' αἰτιατικὴν, ὡς ἐν-
 ταῦθα (*ego*) *confido me posse*.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

- 1 *Grave est enim...* Εἶναι ἀξία βαθείας παρατηρήσεως καὶ ἐκτι-
 μήσεως ἡ λεπτότης τοῦ Κικέρωνος ἀπέναντι τοῦ Κουρίωνος, πρὸς
 τὸν ὁποῖον ἔτυχε νὰ ἔχη προσφέρει ὑπηρεσίας τινάς, καὶ ἀπὸ τὸν
 ὁποῖον τὴν εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ κάποιαν χάριν.
 Πόσον λεπτῶς ὁ Κικέρων ἀποφεύγει τὸν σκόπελον, νὰ παρεξηγηθῇ
 ἀπὸ τὸν Κουρίωνα, δι' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ του ζητήσῃ. ||
 2 *sed quia...* Εὐτυχῶς, λέγει ὁ Κικέρων, δὲν ἔχω ἐγὼ μόνον προ-
 σφέρει ὑπηρεσίας πρὸς σέ, ἀλλὰ καὶ σὺ πρὸς ἐμέ. Ὡστε δὲν
 ὑπάρχει φόβος νὰ θεωρηθῇ ἡ παράκλησίς μου, ὅτι εἶναι ἀξίωσις
 ἀποδόσεως εὐεργεσιῶν, ἀξίωσις ἀντιμισθίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐδί-

στασα νὰ ζητήσω παρὰ σοῦ ἐκεῖνο ὅπερ μάλιστα μοῦ εἶναι ἀναγκαῖον.
 || **vel nota omnibus vel ipsā novitate...** καὶ εἶναι, λέγει αἰ²
 ἰδικαί σου πρὸς ἐμὲ ὑπηρεσίαι καὶ γνωσταὶ εἰς ὅλους καὶ ὀνομαστό-
 τатаι (*clarissima*) ἔνεκα αὐτῆς τῆς **πρωτακουσιότητος** (*ipsā novitate*)
 τῶν ἰδικῶν μου δυσχερῶν περιστάσεων (*temporum*): ὑπαινίσ-
 σεται ὁ Κικέρων τὴν ἔξοριαν τοῦ ἀπὸ Ἐπιφάνου τοῦ ἔτους 58 μέχρι
 Αὐγούστου τοῦ 57 π. Χ. διὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν συνω-
 μοτῶν τοῦ Κατιλίνα. || **quam non...** posset οὐδεμία εὐεργεσία, λέγει
 ὁ Κικέρων, εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε ἢ ἐμὴ (εὐγενῆς) ψυχὴ νὰ μὴ
 δύναται ἢ νὰ δεχθῆ ὅταν προσφέρηται (*in accipiendo*), ἢ νὰ ἐπαι-
 ξήσῃ καὶ λαμπρύνῃ, ὅταν ἀποδίδῃ αὐτὴν (*in remunerando*), δηλ.
 ν' ἀποδώσῃ μεγαλυτέραν καὶ λαμπροτέραν. || Ἐν ταῖς §§ 3—5 δηλοῖ³
 ὁ Κικέρων, τί ζητεῖ παρὰ τοῦ Κουρίωνος, δηλ. νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν
 ὑποψηφιότητα τοῦ Μίλωνος, ἵνα γίνῃ ὑπάτος διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος
 52 π. Χ. || **ego omnia...** Ἐγώ, λέγει ὁ Κικέρων, πᾶσαν προθυ-
 μίαν μου, πᾶσάν μου ἐνέργειαν καὶ ἐπιμέλειαν, πᾶσαν δραστηριότητα
 καὶ σκέψιν μου, πᾶσάν μου τέλος τὴν διάνοιαν, ὅλον μου τὸν νοῦν
 προσήλωσα καὶ ἀφιέρωσα εἰς τὴν ὑπατείαν τοῦ Μίλωνος, πῶς δηλαδὴ
 νὰ ἐκλεχθῆ ὁ Μίλων ὑπάτος. Ὁ Τίτος Ἄννιος Μίλων ἦτο ἐκ τῶν
 ἀρίστων φίλων τοῦ Κικέρωνος καὶ δὴ ἐξ ἐκείνων οἵτινες μάλιστα
 ἠγωνίσθησαν καὶ ἐπέτυχον ν' ἀνακληθῆ ὁ Κικέρων ἐκ τῆς ἔξορίας.
 Λοιπὸν εὐφρονῶν ὁ Κικέρων πρὸς αὐτόν, ἔχων δὲ καὶ συμφέρον νὰ
 ἐκλεχθῆ οὗτος ὑπάτος. ἵνα μὴ δύναται ὁ ἐχθρὸς αὐτῶν Κλώδιος,
 ὅστις ἐξήτει νὰ ἐκλεχθῆ praetor διὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 52, νὰ βλάβῃ
 αὐτούς, ἐξήτει παρὰ τε ἄλλων φίλων καὶ παρὰ τοῦ Κουρίωνος νὰ ὑπο-
 στηρίξῃ τὸν Μίλιωνα νὰ γίνῃ ὑπάτος. Ἄλλὰ ἔνεκα ταραχῶν ἐματαιώ-
 θησαν ἐπανελημμένως αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ ἔτους 52 π. Χ.
 Τυχαία δὲ συνάντησις κατὰ τὴν Ἀπρίαν ὁδόν, μακρὰν τῆς Ῥώμης,
 τῶν δύο ἐχθρῶν Μίλωνος καὶ Κλωδίου, τῆ 18 Ἰανουρίου τοῦ 52
 ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ συμπλακῶσιν αὐτοὶ καὶ αἱ ἀκολουθίαι τῶν καὶ
 κατὰ τὴν συμπλοκὴν νὰ πληγωθῆ βαρέως ὁ Κλώδιος καὶ ἕστερον
 βιαίως ν' ἀποθανατωθῆ. Τὸν Μίλιωνα ὑπερήσπισεν ὁ Κικέρων διὰ
 τὸν φόνον τοῦ Κλωδίου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀθώω-

●. Κακριδῆ—Κικέρωνος ἐπιστολαὶ ἐκδ. β'.

σίν του, καὶ ὁ Μίλων ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἔξορίαν καὶ νὰ ζήσῃ ἐν Μασσαλία. Ὁ ὑπὲρ Μίλωνος λόγος τοῦ Κικέρωνος εἶναι ἱστορικὸν ἀριστοτέχνημα καὶ σφίζεται ὀλόκληρος (πλὴν μικροῦ χάσματος). || *debere quuerere...* λέγει ὁ Κικέρων, ἐγὼ ὀφείλω νὰ ἐπιδιώξω νὰ ἐκλεχθῆ ὑπάτος ὁ Μίλων, ὅχι μόνον, διότι οὕτω θὰ συντελέσω εἰς καλὸν ὑπὲρ τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἵνα ἐκδηλώσω τὴν πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνην μου, διότι ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐκ τῆς ἔξορίας ἀνάκλησίν μου. Διὰ τοῦ *fructum* νὰ μὴ ἐννοηθῆ ἰδιωτικὴ μόνον διὰ τὸν Κικέρωνα ὠφέλεια ἐκ τῆς ὑπατείας τοῦ Μίλωνος, ἀλλὰ γενικὴ ὑπὲρ τῆς ὅλης πολιτείας. || *honoris ἢ τιμῆ, τὸ τιμητικὸν ἀξίωμα, πᾶσα ἀρχὴ* (ὑπατεία, στρατηγία, τιμητεία...), διότι διὰ τῆς ἐκλογῆς τίνος ὡς ὑπάτου, στρατηγοῦ κλπ. *ἐτιμᾶτο* οὗτος ὑπὸ τῶν ἐκλογέων. || *honorum studium* τὴν τῶν χρηστῶν (ἀριστοκρατικῶν) πολιτῶν εὐνοιαν καὶ ὑποστήριξιν, λέγει ὁ Κικέρων, ἐκερδίσαμεν μὲ τὸ μέρος μας (*conciatium nobis*) ἐκ τῆς δημορχίας τοῦ Μίλωνος, καθ' ἣν οὗτος ὑπεστήριξε τὴν ἐμὴν ἐκ τῆς ἔξορίας ἀνάκλησιν (*propter nostram... causam*). || *vulgi... munus* οἱ *aediles curules*—ἐπιδίφριοι ἀγορανόμοι εἶχον καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς τελέσεως δημοσίων ἀγώνων ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐλάμβανον μὲν πρὸς τοῦτο χορήγησίν τινα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀλλὰ θέλοντες νὰ εὐαρεστήσωσι τῷ λαῷ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον, ἵνα κερδίσωσι τὴν εὐνοιαν καὶ τὰς ψήφους αὐτοῦ, ὅτε βραδύτερον θὰ ἐζήτουν τὴν στρατηγίαν καὶ τὴν ὑπατείαν, ἐδαπάνων καὶ ἐξ ἰδίων ὅχι ὀλίγα διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν λαμπροτέραν τέλεσιν τῶν ἀγώνων. Τοῦτο ἔπραξε καὶ ὁ Μίλων κατὰ τὸ ἔτος 54 π. Χ. καί, ὡς λέγει ὁ Κικέρων, ἐκερδίσε διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς τελέσεως τῶν ἀγώνων τὴν εὐνοιαν τοῦ πλήθους. Ὁμοιάζον αὐταὶ αἰδαπάναι τῶν Ῥωμαίων πρὸς τὰς δημοσίας ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθῆναις *λειτουργίας* καὶ ἐκαλοῦντο *munera* (ἐνικὸς *munus* οὐδέτ.). || *4 ventorum* ὁ ῥήτωρ παραβάλλει τὸν Μίλωνα πρὸς ἄνθρωπον ἀφιέμενον εἰς τὸ πέλαγος, τὴν πολιτικὴν διαπάλην, ἀλλ' ἔχοντα ἀνάγκην ἐνὸς καλοῦ κυβερνήτου, ὅστις νὰ χρησιμοποιεῖ καλῶς τοὺς πνέοντας (οὐρίους) ἀνέμους. || *Salutem* ὀνομάζει ὁ Κικέρων ὅχι μόνον τὴν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν σωτηρίαν.

Εἰς τὴν 4ην ἐπιστολὴν (ad famil. IV, 4).

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔστειλεν ὁ Κικέρων ἐκ Ῥώμης τῷ 46 π. Χ. ⁴
 πρὸς τὸν Σέρουϊον Σουλπίκιον Ῥουῖφρον, τὸν μέγιστον τῆς ἐποχῆς
 ἐκείνης νομομαθῆ (iuriconsultus) καὶ ῥήτορα ὄμι ἄσημον· οὗτος
 διώκει κατὰ τὸ ἔτος 46 π. Χ. ὡς ἀνθύπατος τὴν ἐπαρχίαν *Ἀχαΐαν*
 —Achaia, ὡς ὠνόμαζον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἔτους
 146 π. Χ. ὑποτεταγμένον μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἶχε
 συγῆν πρὸς τὸν Κικέρωνα ἀλληλογραφίαν. || accipio (ἀπο)δέχομαι.
 || excusationem (ἀπολογία), δικαιολογίαν. || quā (excusatiōne)
 usus es τὴν ὁποίαν (δικαιολογίαν) μεταχειρίσθης ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου.
 || cur... dedisses πλαγία ἐρωτήσις ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ excusatiō-
 nem· καὶ ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ, τὰ ἀφηρη-
 μένα οὐσιαστικά συντάσσονται ὡς καὶ τὰ συγγενῆ ῥήματα. Ἡ σύν-
 ταξις τοῦ excusare καὶ excusatio μετὰ πλαγίας ἐρωτήσεως προήλ-
 θεν ὧδε : Ὁ Σουλπίκιος ἔπεμψεν ἐπανελημμένως πρὸς τὸν Κικέ-
 ρωνα ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου· ὁ Κικέρων ἠδύνατο ν' ἀπο-
 ρήσῃ : διατί ὁ Σουλπίκιος ἐπανελημμένως ἔπεμψέ μοι ἐπιστολὰς τοῦ
 αὐτοῦ περιεχομένου ; (cur Sulpicius saepius ad me litteras uno
 exemplo dedit?) καὶ ὁ Σουλπίκιος ἐζήτησε νὰ δικαιολογηθῇ, *διατί*
 ἔκαμε τοῦτο (excusavit se, cur saepius ad Ciceronem litteras
 uno exemplo dedisset). || uno exemplo ἑνὸς τύπου, περιεχομένου
 (ἀφαιρ. ἰδιότ.) || ex ea parte εἰς αὐτὸ μόνον τὸ μέρος. || quātūsus
 ἕφ' ὅσον, καθ' ὅσον. || fieri scribis γράφεις ὅτι συμβαίνει. || ne ad
 nos perferantur νὰ μὴ κομιζῶνται, φθάνωσι μέχρι ἡμῶν, (φοβεῖσαι)
 μήπως δὲν φθάνωσι μέχρι ἡμῶν. || illam partem excusationis
 ἐκεῖνο ὅμως τὸ μέρος τῆς δικαιολογίας σου. || eisdem verbis (ἀφαιρ.
 ἰδιότ.) τῶν αὐτῶν λέξεων, συνων. τῷ ἀνωτέρω uno exemplo. || sae-
 pius, καὶ ἐν τῷ πρώτῳ στίχῳ καὶ ἐδῶ εἶναι συγκριτικὸν ἀπόλυτον=
 πάνυ πολλάκις, πάρα πολλὰς φορές. || per iocum δι' ἀστειότητος,
 ἀστειευόμενος. || divitias orationis ἀντίθ. τοῦ ἀνωτέρω orationis
 paupertatem. || habere ὑποκείμε. αὐτοῦ εἶναι τὸ quem (me). || me

non esse... agnosco ἀναγνωρίζω ὅτι εἶμαι ἐντελῶς ἐνδεής λόγων· ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ καὶ ἐπὶ ταυτοπροσωπίας τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἐξ ἐνεργητικοῦ ῥήματος ἐξαρωτώμενον εἰδικοῦ ἀπαρεμφάτου—καὶ τοῦ τελικοῦ ἐνίοτε—τίθεται κατ' αἰτιατικὴν: ago agnosco me non esse... inopem. || **εἰρωνεύομαι** σημ. ἐννοῶ τὸ ἐναντίον ἐκείνου ὅπερ λέγω· ἐνταῦθα ἡδύνατο νὰ τεθῇ τὸ λατινικὸν ῥῆμα *dissimulare* = προσποιῶμαι ὅτι δέν..., ἀποκρύπτω ὅτι... || **sed tamen idem** ἐν τούτοις ὁ ἴδιος (ἐγώ). || **pec hoc εἰρωνευόμενος** (*dico*) καὶ δέν λέγω τοῦτο εἰρωνευόμενος, δηλ. ἐννοῶν τὸναντίον ἐκείνου ὅπερ λέγω. || **consilium** τὴν σκέψιν. || **quo te usum... non recusavisse** τὴν ὁποίαν γράφεις ὅτι ἀφοῦ ἔκαμες δέν ἠρηθήης (νὰ δεχθῆς) αὐτὸ τὸ τῆς Ἀχαιῆς (Ἑλλάδος) ἔργον, δηλ. τὴν ἀνθυπατείαν τῆς Ἀχαιῆς. || **cum semper probavissem** μολονότι πάντοτε εἶχα ἐπιδοκιμάσει (τὴν σκέψιν σου). || **tum multo magis...** πολὺ μᾶλλον ἐπεδοκίμασα (τότε) ἀναγνώσας τὴν τελευταίαν ἐπιστολὴν σου. Ἐνταῦθα ἔχουσι δύο συντάξεις συγχωνευθῆ: **cum alias probavi, tum lectis tuis proximis litteris**—καὶ ἄλλοτε ἐπεδοκίμασα, καὶ ἀφοῦ ἀνέγνωσα τὴν τελευταίαν ἐπιστολὴν σου—καὶ: **cum semper probavissem, tamen multo magis probavi...**—μολονότι πάντοτε ἐπεδοκίμασα, πολὺ ὅμως περισσότερον ἀφοῦ ἀνέγνωσα τὴν ἐπιστολὴν σου. || **omnes ... causae** πάντες οἱ λόγοι (αἰτίαι). || **Quod ὅτι δέ.** || **aliter—atque opinatus sis** ἄλλως ἢ ὅπως προσεδόκησας, ἤλπισας· ὁ Σουλπίκιος φαίνεται ὅτι παρεπονεῖτο ἐν τῇ ἐπιστολῇ του, ὅτι ἄλλα ἐπερίμενε καὶ ἄλλα τον ἤϊραν. || **id ὡς πρὸς τοῦτο.** || **perculsa et prostrata... omnia** κατηραγμένα καὶ κατεστρωμένα ὑπὸ τοῦ αἰσχίστου πολέμου πάντα κεῖνται. || **ut is cuique locus, ubi ipse sit...** ὥστε εἰς ἕκαστον ὁ τόπος ἐν ᾧ αὐτὸς εὑρίσκεται ἤκιστα τερπνὸς νὰ εἶναι... || **et sibi quisque...** καὶ ἕκαστος ἄνθρωπος νὰ φαίνεται εἰς ἑαυτὸν ὅτι εἶναι δυσωχέστατος. || **tui consilii pzenitet te** μετανοεῖς διὰ τὴν σκέψιν, ἀπέφασίν σου. || **at contra nobis...** ἐνν. ἐκ τῶν ἡγουμένων *vidēris* φαίνεσαι. || **non tu quidem vacuus molestiis** ὄχι βεβαίως (σὺ) ἀπηλλαγμένος ἐνοχλήσεων (ἀπὸ σκουτοῦρες). || **prae nobis** ἀπέναντι ἡμῶν, ἐν συγκρίσει μὲ ἡμᾶς, ἔμπροστὰ ἑμᾶς. || **hoc ipso γέν.**

οὐδεν. — ὡς πρὸς αὐτὸ τοῦτο. || tua... nostra condicio ἡ ἰδική σου... ἡ ἰδική μας θέσις (συνθήκη). || quod tu... scribere audes ὅτι δηλ. σὺ τολμᾷς νὰ γράψῃς, τί σε λυπεῖ. || victoris vitio (ἀπὸ κακίαν) ἔξ αἰτίας τοῦ νικητοῦ (Καίσαρος). || quo (victore) nihil moderatius τοῦ ὁποίου νικητοῦ οὐδὲν πρᾶγμα εἶναι μετριώτερον, ἠπιώτερον. || sed ipsius victoriae ἐνν. ἐκ τῶν ἡγουμένων τὸ vitio = ἄλλ' ἔξ αἰτίας αὐτῆς τῆς νίκης. || insolens ἀλαζονική, ὕβριστική πρὸς τοὺς ἡττημένους. || uxo te vicimus εἰς ἓν πρᾶγμά σε ἐνίκησα - 3 μιν, εἴμεθα δηλ. καλύτερα ἀπὸ σέ. || quod... ὅτι δηλ. || de Marcelli ... salute... περὶ τῆς (πολιτικῆς) σωτηρίας τοῦ Μαρκέλλου. || cognovimus ἐλάβομεν γνῶσιν, ἐμάθαμε ἄλλο γρηγορώτερα τὴν ἐκ τῆς ἐξουσίας ἀνάκλησιν τοῦ Μαρκέλλου. || etiam... vidimus ἀκόμη καὶ ὅτι εἶδομεν (παρηκολουθήσαμεν) πῶς τοῦτο ἐγένετο. || Nam sic... δηλ. ὡς ἐξῆς... (διηγεῖται πῶς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἡ ἀμνηστία εἰς τὸν Μάρκελλον). || fac existimes περίφρασις τῆς προστακτικῆς existimo, νόμιζε (μάθε). || post has miserias ὕστερον ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀθλιότητας. || id est τοῦτ' ἔστιν. || postquam... ἀφ' οὗ ἐγένετο ἀρχὴ νὰ κριθῇ περὶ τῆς πολιτείας διὰ τῶν ὅπλων (μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου). || nihil esse actum ἔξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ existimes. et ipse Caesar καὶ ὁ ἴδιος ὁ Καῖσαρ. || accusatā... lau latā me κατηγορήσας. καὶ ἐπαινέσας (ὁ Καῖσαρ). || dixit (Caesar) se senatui... εἶπεν ὅτι τῇ συγκλήτῳ παρακαλοῦση ὑπὲρ τοῦ Μαρκέλλου αὐτὸς (ὁ Καῖσαρ οὐδὲ ἔνεκα τοῦ (κακοῦ) οἴωνου θὰ ἀρνηθῇ. || nolī quarere μὴ ἐρώτα· ἡ φράσις αὕτη ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὴν ἰδικὴν μας : καὶ ποῦ νὰ σ' τὰ λέω ἢ : μὴ ῥωτᾷς, τὰς ὁποίας μεταχειρίζομεθα, ὅταν θέλωμεν νὰ ἐξάρωμέν τι γινόμενον παρὰ τὰ συνήθη, ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς. || vidē et vidēre ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον· πολὺ συχνὰ ὁ Κικέρων συνάπτει τὰ δύο ταῦτα ῥήματα, ἢ μᾶλλον ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ῥῆμα ἐν διπλῇ σημασίᾳ. || reviviscentis rei publicae ἀναγεννωμένης (ἐλευθέρας) πολιτείας, ἡ ὁποία ἀπὸ πολλοῦ εἶχε καταλυθῇ. || 4 si esset... facturum fuisse ἐν τοῖς ὑποθετικοῖς λόγοις τοῦ γ' (ἀπραγματοποιήτου) εἶδους, ἂν ἡ ἀπόδοσις ἐξαρτηθῇ ἐκ τινος λεκτικοῦ ἢ ἄλλου ῥήματος, αὕτη γίνεται ἀπαρεμφατική πρότασις εἰς

-urum fuisse. || *inertiā* ἀπὸ ἀδράνειας. || *desiderio pristinae dignitatis* ἀπὸ πόθου τῆς προτέρας ἀξιοπρεπείας. || *eius (Caesaris) offensionem* αὐτοῦ τὴν δυσαρέσκειαν, νὰ τον δυσαρεστήσω. || *modice... intra modum* θὰ πράξω τοῦτο ἐν μέτρῳ, μετρίως ἢ καὶ ὀλιγώτερον τοῦ μετρίου (ἐντὸς τοῦ μέτρου, ὄχι μέχρι τῶν ἄκρων, τῶν ὁρίων τοῦ μέτρου). || *meis studiis serviam* νὰ ὑπηρετήσω, νὰ μὴ διακόψω τὰς μελέτας μου. || *a prima aetate* ἀπὸ τῆς πρώτης, τῆς νεανικῆς μου, ἡλικίας. || *ars et doctrina liberalis* τέχνη καὶ παιδείσις ἐλευθερία (μουσική, φιλοσοφία, ἱστορική, φιλολογία...), ἀντίθ. *ars illiberalis* τέχνη ἀνελευθέρα (ὡς ἡ μαγειρική, ἡ κηπουρική...). || *quotidie ingravescit* ὁσημέραι αὐξάνει, ἐπιτείνεται. || *molestiis* ἀπὸ τῶν στενοχωριῶν, τοῦ ἄλγους. || *summā me...observantiā* μὲ μέγιστον σεβασμὸν με περιβάλλει, μοῦ ἔχει μέγιστον σεβασμὸν. || *dlector* εὐφραίνομαι, χαίρω, συντάσσεται μετ' ἀφαιρετικῆς (*probitate—virtute—studiis*). || *mecum... communicat* ὁμιλοῦμεν μαζὶ περὶ τῆς σῆς παραμονῆς ἢ ἀποχωρήσεως ἐκ τῆς διοικήσεως τῆς Ἀχαΐας. || *eius modi* τοιαῦτα. || *malis* νὰ προτιμᾷ τις. || *consulimus tibi* διὰ τὸ καλὸν σου σὲ συμβουλεύομεν νὰ παραμείνης αὐτοῦ. || *vale* ἔρρωσο.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις

- 1 *excusationem* φαίνεται ὅτι ὁ Σουλπίκιος ἐν τινι ἐπιστολῇ του, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ διὰ τῆς παρουσίας ὁ Κικέρων, ἐζήτησε νὰ δικαιολογηθῇ, διότι πολὺ συχνὰ ἔπεμπε πρὸς τὸν Κικέρωνα ἐπιστολάς τοῦ ἰδίου περιεχομένου (*uno exemplo—eodem exemplo*), ἐπειδὴ ὑπόπτειε τοὺς κομιστὰς τῶν ἐπιστολῶν μήπως δι' ἀμέλειαν ἢ κακίαν (*improbitate*) δέν τὰς ἔφερον εἰς τὸν Κικέρωνα (*ad nos perferantur*). || *eorum, qui epistulas accipiant* τῶν ἀναλαμβάνόντων νὰ κομίσωσι τὰς ἐπιστολάς, οἵτινες ἐκαλοῦντο *tabellarii* τὸ φέρειν καὶ παραδίδαιν τὰς ἐπιστολάς τῷ ἀποδέκτη ἔλεγετο *reddere epistulas*, τὸ λαμβάνειν τὰς ἐπιστολάς ἔλεγετο ἐπίσης *accipere epistulas* τὸ πέμπειν ἐπιστολάς *dare* ἢ *mittere epistulas* ἀντὶ τοῦ *epistulas* ἔλεγον συνηθέστερον *litteras* *epistulas laxare* ἢ *solvere* ἀνοίγειν (ἢ καὶ παραβιάζειν) τὰς ἐπιστολάς. || *illam partem...* ὁ Σουλπίκιος

διὰ τὰς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου πολλὰς ἐπιστολάς του ἐπροφασίσθη καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἀφθονίαν φράσεων, **ὅτι** εἶχε πτωχείαν λόγου πρᾶγμα ὅπερ δὲν ἦτο ἀληθές. || **nec nosco nec probo** οὔτε νοῶ οὔτε ἀποδέχομαι (ἐγκρίνω)· αἱ λέξεις αὗται ἐλήφθησαν ἐκ τῆς νομικῆς γλώσσης, ἐν ἧ λέγεται περὶ τοῦ ἄρχοντος δικαστοῦ **causam noscere** ἢ **cognoscere**—καταμανθάνειν τὴν αἰτίαν, λαμβάνειν γνῶσιν τῆς αἰτίας· **causam probare**—ἀναγνωρίζειν τὴν αἰτίαν καὶ δικαιοῦν τὸν ἀπολογούμενον || **εἰρωνεύεσθαι** συνηθέστατα ὁ Κικέρων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς του καὶ ἐν ἄλλοις συγγράμμασιν αὐτοῦ, —ἐν τοῖς λόγοις ὄχι—μεταχειρίζεται καὶ ἐλληνικὰς λέξεις. || **cedo... elegantiae** ὑποχωρῶ εἰς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν καθαρότητα τῶν σῶν γραμμάτων, δηλ. χωρὶς νὰ σε εἰρωνεύωμαι ἀναγνωρίζω ὅτι τὰ ἰδικά σου γραφόμενα (ὅ τι γράφεις καθόλου, εἴτε ἐπιστολαὶ εἶναι εἴτε ἄλλο) εἶναι πολὺ λεπτότερον καὶ καθαρώτερον ἐκπεφρασμένα ἀπὸ τὰ ἰδικά μου. Ἡ **subtilitas orationis** δείκνυται ἐν τῇ πειστικῇ, τῇ σαφεῖ καὶ ὀξείᾳ προόδῳ τῶν νοημάτων, ἡ δὲ **elegantia** ἐν τῇ καθαρότητι τῆς ἐκφράσεως, ἐν τῇ ὀρθῇ καὶ καταλλήλῳ παραστάσει. || **tanta perturbatio...**, **rerum** μετὰ τὸν ἐμφύλιον μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου πόλεμον, ὃν κατωτέρω **foedisimum bellum** λέγει, εἶχον τὰ πράγματα τῆς Ῥώμης, ὡς εἰκός, ἀναταραχθῆ καὶ συγχυθῆ. || **nos ne id quidem possumus...** μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Καίσαρος, εἰ καὶ οὗτος ἠπίως ἐφέρετο πρὸς πάντας, δὲν ἠδύνατο ἐλευθέρως καὶ ἀσφαλῶς νὰ ἐκδηλώσι τὰ φρονήματα αὐτῶν μάλιστα ἐκεῖνοι οἵτινες εἶχον ταχθῆ μετὰ τοῦ Πομπηίου, ὡς ὁ Κικέρων. || **quo... moderatius** ἢ ἐπεικεία **moderatio** ἢ **clementia** τοῦ Καίσαρος ἦτο ἀληθῶς μογαδική. || **M. Claudius Marcellus**, συνύπατος τοῦ Σουλπικίου (**collegae tui**) τὸ 51 π.Χ., πολυλαχῶς κατὰ τῶν σχεδίων τοῦ Καίσαρος ἀντενεργήσας καὶ τούτου τὴν ὀργὴν καθ' ἑαυτοῦ κινήσας. Ἀφοῦ καὶ ἐν τῇ παρὰ τὴν Φάρσαλον μάχῃ ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ Πομπηίου, κατέφυγε μετὰ τὴν ἥτταν εἰς Μυτιλήνην. Οἱ ἐν Ῥώμῃ φίλοι του μετὰ πολλὰς παρακλήσεις ἐπέτυχον παρὰ τοῦ Καίσαρος κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 46 π. Χ. τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ εἰς Ῥώμην· ἡ ἄδεια ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἐν τῇ συγκλήτῳ πῶς δ' ἐγένετο τοῦτο, λέγει κατωτέρω ὁ Κικέρων. Ἀλλὰ δὲν ἔφθασεν ὁ

Μάρκελλος εἰς τὴν Ῥώμην· διότι ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς Μυτιλήνης καὶ διερχόμενος ἐκ Πειραιῶς ἐφρονεύθη ὑπὸ τινος Ποπλίου Μαγίου Κίλωνος καὶ ἐτάφη ὑπὸ τοῦ Σουλπικίου ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Ἀκαδήμου (τῇ ἀρχαίᾳ Ἀκαδημείᾳ). || *ominis* ὁ κακὸς οἰωνὸς ἦτο ὅτι ὁ Μάρκελλος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου παρεκάλει ἡ σύγκλητος, ἦτο ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος ὅστις μάλιστα παρῴξυνεν αὐτὴν κατὰ τοῦ Καίσαρος. Ἄν λοιπὸν οὗτος ἀνεκαλεῖτο, ὑπῆρχε φόβος μήπως πάλιν ἐπαναλάβῃ τὴν προτέραν πολιτικὴν του καὶ οὕτω ταράξῃ τὴν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς πολιτείας ἀρξαμένην εἰρηνικὴν ἐργασίαν τοῦ Καίσαρος μετὰ τῆς συγκλήτου· ἐν τούτοις καὶ ὑπὸ τοιούτους ὄρους ὁ Καῖσαρ δὲν θὰ ἀντέλεγεν εἰς τὴν γνώμην τῆς συγκλήτου. || *Reserat...* ὁ ὑπερσυντέλικος δηλοῖ ὅτι ἐγένετο μεταξὺ τῶν συγκλητικῶν προσυεννόησις, πῶς θὰ τεθῇ τόσον λεπτὸν ζήτημα, ὥστε νὰ μὴ ἀποτύχῃ ἡ πρότασις· εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἀφεῶρα καὶ ὅτι ὁ πρότασις ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Λευκίου Καλλπορνίου Πείσωνος, ὅστις ἦτο πενθερὸς τοῦ Καίσαρος. || *C. Marcellus* ἀδελφὸς τοῦ *M. Κλαυδίου Μαρκέλλου*, ὑπὲρ οὗ ἡ πρότασις. || **4 praeter (L.) Volcaciūm (Tullūm)**, ὑπατοὺν τὸ 66 π.Χ. Οὗτος, ὅτε ἤρωτήθη γνώμην περὶ τοῦ Μαρκέλλου, εἶπεν ὅτι, ἂν ἦτο αὐτὸς εἰς τὴν θέσιν τοῦ Καίσαρος, θὰ ἤρνεϊτο νὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν περὶ ἀνακλήσεως τοῦ Μαρκέλλου. Ἡ ῥωμαϊκὴ σύγκλητος ἀπεφαίνετο γνώμην εἴτε **διὰ μεταστάσεως** (*per discessionem*) δηλ. χωριζομένων εἰς δύο ομάδας, τῶν ἀποδεχομένων καὶ τῶν μὴ ἀποδεχομένων τὴν ὑποβληθεῖσαν πρότασιν, ἢ ὁποία ἐνεκρίνετο, ἂν πλείονες ἦσαν οἱ ταύτην ἀποδεχόμενοι, ἢ ἀπερρίπτετο, ἂν πλείονες ἦσαν οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι—εἴτε **διὰ ἐρωτήσεως κατ' ἄνδρα** (*per singulorum sententias exquisitas*), δηλ. ἐρωτωμένου ἑνὸς ἐκάστου συγκλητικοῦ καὶ λέγοντος τὴν γνώμην του διαρρηθῆν. Τὸ δεύτερον τοῦτο ἐγένετο κανονικῶς, ὡσάκις ἐπρόκειτο ἡ σύγκλητος ν' ἀποφανθῇ περὶ σπουδαίων ζητημάτων ἢ ὡσάκις δὲν ἦτο φανερὸν ἐκ τῆς μεταστάσεως τίνες ἦσαν περισσότεροι, οἱ ἀποδεχόμενοι ἢ οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι. || *Nam statueram...* **tacere** ὁ Κικέρων, ἐπειδὴ εἶχε μετὰ τοῦ Πομπηίου συνταχθῆ, ἔτυχε δὲ ἀμνηστίας παρὰ τοῦ Καίσαρος, εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν (*consilium*) νὰ σιωπᾷ ἐν τῇ συγκλήτῳ· διότι ἂ μὲν εἰλικρινῶς ἐφρό-

νει, δὲν ἠδύνατο νὰ εἶπη, διότι θὰ δυσηρέσται τὸν Καίσαρα, νὰ εἶπη δ' ἐναντία πρὸς τὰς πεποιθήσεις του, δὲν ἠθέλεν· ὥστε φρονιμώτερον ἦτο νὰ σιωπᾷ. Τότε ὁμως ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ Μαρκέλλου ἔλυσε τὴν σιωπὴν του, ἀφ' οὗ ὁ Καίσαρ ἐδείχθη τόσον ἐπεικῆς. || *Itaque pluribus verbis...* σφίζεται ὁ λόγος οὗτος τοῦ Κικέρωνος *pro Marcello*, ἀλλ' ὑποπτεύθη ὅτι δὲν εἶναι ὁ γνήσιος ἐκεῖνος, ὃν εἶπεν ὁ Κικέρων ἢ ὅπως διώρθωσε καὶ ἐξέδωκεν αὐτὸν ὕστερον. || *meque metuo...* φοβοῦμαι, λέγει, μήπως ἀπαξ λύσας τὴν σιωπὴν μου ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ Μαρκέλλου ἐστέρησα ἑμαυτὸν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ὑποθέσει τῆς ἐντίμου σχολῆς. || *quod (otium) erat (mihi)...* ἡ ὁποία σχολὴ ἦτο δι' ἐμὲ ἡ μόνη παρηγορία ἐν ταῖς δυστυχίαις· ὁ Κικέρων ἐθεώρει ὀρθῶς συμφορὰν τὸν περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας, εὔρισκε δὲ παραμυθίαν ἐν τῇ μελέτῃ, σχολάζων περὶ συγγραφάς, καὶ τότε, κατὰ τὰ ἔτη τῆς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος (48—44), ἔγραψε τὰ περισσότερα φιλοσοφικὰ καὶ τινα ῥητορικὰ συγγράμματά του. || *credo...* ὁ Κικέρων τὴν ἐπίτασιν τῶν φιλοσοφικῶν σπουδῶν του ἀποδίδει τὸ μὲν εἰς τὴν ὠριμότητα τῆς ἡλικίας του, τὸ δὲ εἰς τὰς δυσμενεῖς τῶν χρόνων ἐκείνων περιστάσεις (*iis te. progu n vitiis*), ἀπὸ τὰς ὁποίας μόνον ἡ μελέτη ἀνεκούφιζε τὴν ψυχὴν του. Καὶ ἄλλοι ἄνδρες, καὶ πολιτικοὶ καὶ ἄλλοι, εὔρον καὶ εὔρισκουν ἐν τῇ μελέτῃ τὴν μεγίστην ἀπὸ τῶν συμφορῶν ἀνακούφισιν. Πόσον δυστυχεῖς εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν ἐσυνήθισαν ἀπὸ τῆς νεότητός των νὰ μελετῶσιν, ἀλλὰ τὸν χρόνον των ἀσκόπως εἰς ἄλλα καταναλίσκουσι! || *a quo studio...* ὡς καταλαμβάνω ἐκ τῶν ἐπιστολῶν σου αἱ πολιτικαὶ ἀσχολίαι σὲ ἀπομακρύνουσιν ἀπὸ τῆς μελέτης ταύτης, ἀλλ' ὀλίγον θ' ἀναπληρῶσι τώρα τὴν τῆς ἡμέρας ἀπασχόλησιν αἱ νύκτες. Ταῦτα ὑποδεικνύουσιν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ φθινοπώρου, ὅτε αἱ νύκτες ἀρχίζουσι νὰ γίνωνται μεγαλύτεραι τῶν ἡμερῶν καὶ δύνανται οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐργάζωνται καὶ κατὰ τὴν νύκτα. || *nihil praeter tuos...* ὁ Κικέρων συμβουλεύει τὸν Σουλπίκιον νὰ μὴ σπεύσῃ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ῥώμην, διότι ἡ ἐν αὐτῇ διαμονὴ δὲν εἶναι τώρα εὐάρεστος· συμβαίνουν τόσα κακά, ὥστε καλύτερον νὰ τα ἀκούῃ τις μένων μα-

κράν παρὰ νά τα βλέπη παρών. Ὁ Σουλπίκιος παρέμεινε καὶ τὸ ἔτος 45 ἐν τῇ διοικήσει.

Εἰς τὴν 5ην ἐπιστολὴν (ad famil. V. 7).

M(arcus) Tullius M(arci) f(i)lius Cícero s(alutem) d(icit)
Gn(aeo) Pompeio Gn(aei) f(ilio) Magno, Imperatori.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔγραψεν ἐκ Ῥώμης ὁ Κικέρων πρὸς τὸν ἐν Ἀσίᾳ ἀκόμη διατρίβοντα Πομπήιον τὸν Μέγαν (Magnum). Οὗτος εἶχεν ἀναδεχθῆ ἀπὸ τοῦ ἔτους 68 π.Χ. τὸν κατὰ Μιθραδάτου (τρίτον) πόλεμον, ὃν περατώσας νικηφόρος καὶ τὰ ἐκεῖ πράγματα πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Ῥωμαίων καταστήσας, ἔστειλεν εἰς Ῥώμην πρὸς τὴν σύγκλητον κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 62 *γράμματα* (litteras), *ἐκθεσιν τῶν πεπραγμένων*, ὡς λέγομεν σήμερον. Πλὴν τῆς ἐπισήμου ταύτης ἐκθέσεως ἔγραψε καὶ ἰδιωτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φίλον του Κικέρωνα, ὅστις εἶχε συντελέσει οὐκ ὀλίγον ν' ἀνατεθῆ εἰς τὸν Πομπήιον ἢ διεξαγωγὴ τοῦ κατὰ Μιθραδάτου πολέμου. Ἐκ τινος παραπόνου τοῦ Κικέρωνος ἐκφραζομένου ἐν τῇ ἐρμηνευομένῃ ταύτῃ ἐπιστολῇ συνάγεται ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Πομπηίου πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ πρὸς τὸν Κικέρωνα ἐγράφησαν ὄχι πρὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 62 —διότι ἔπρεπε νὰ εἶχε λάβει γνῶσιν ὁ Πομπήιος τῆς καταδίκης τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κατιλίνα, γενομένης τῇ 4 Δεκεμβρίου τοῦ 63· αὕτη δὲ ἵνα γίνῃ γνωστὴ εἰς τὸν ἐν Ἀσίᾳ μένοντα Πομπήιον, ἀπητεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ ἐν καιρῷ χειμῶνος δίμηνον διάστημα· ἢ δὲ ἐρμηνευομένη αὕτη ἐπιστολὴ τοῦ Κικέρωνος, οὕσα ἀπάντησις πρὸς ἐκείνην τοῦ Πομπηίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγράφη πρὸ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 62, διότι ἔπρεπε νὰ παρέλθουν ἄλλοι δύο μῆνες, ἕως νὰ κομισθῶσιν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Πομπηίου εἰς Ῥώμην.

S(i) T(u) E(xercitus)Q(ue) V(aletis) B(ene) E(st) (ιδὲ γενικὴν
ἐν ἀρχῇ προσημεύωσιν).

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

1 Ex litteris tuis, quas publice misisti ἐκ τῶν σῶν γραμμάτων, τ

ὅποια ἐπισήμως (πρβλ. *ἐπίσημος ἀλληλογραφία*, ἀντίθ. *ιδιωτικὴ ἀλληλογραφία*) ἔπεμψας (πρὸς τὴν σύγκλητον). || *te uno fretus* σοὶ μόνῳ πεποιθώς· τὸ ἐπίθετον *fretus* συντάσσεται μετ' ἀφαιρετικῆς (τοπικῆς). || *scito* μάθε, γνώριζε. || *Illud non dubito, quin...* περὶ ἐκείνου (τοῦ πράγματος) δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι (δηλ.). Τὸ *quin* μετὰ τὸ *non dubito* πρέπει πάντοτε νὰ ἐξηγητῆται *ὅτι* (ὄχι *ὅτι δέν*). || *mea summa erga te studia* αἱ ἐμαὶ μέγιστα πρὸς σὲ εὐνοιαί, ὑπηρεσίαι, ἐκδουλεύσεις. || *res publica* τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, ἐν τῷ ὁποίῳ συναντώμεθα. || *nos inter nos* ἡμᾶς (ἐμὲ καὶ σὲ) πρὸς ἀλλήλους. || *quid ego... desider(ve)rim* τί ἐγὼ εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ ἐπιστολὴν σου ἐπεθύμησα νὰ εὔρω καὶ δὲν εὔρον. || *res eas* πράξεις τοιαύτας. || *exspectavi* ἔδῶ περιεμένομεν ὑποτακτικὴν (*exspectaverim*), διότι ἡ μετὰ τὴν ἀντωνυμίαν *is=talis*, τοιοῦτος, ἀκολουθοῦσα ἀναφορικὴ πρότασις ἐκφέρεται συνήθως καθ' ὑποτακτικὴν (ὡς ἀναφορικὴ συμπερασματικὴ)· ἀλλ' ὅταν πρόκειται περὶ γεγονότος ἱστορικοῦ, λησμονεῖται ἡ ἐξάρτησις καὶ τίθεται ὀριστικῆ· ἔδῶ π. γ. ὁ Κικέρων λέγει : ἐγὼ ἔκαμα *τοιαύτας, μεγάλας* πράξεις καὶ *περιέμεινα* (γεγονὸς τοῦτο) ἀπὸ σένα δι' αὐτὰς τὰς πράξεις συγχαρητήρια (*gratulationem*). || *ne cuius animum offenderes* μὴ τυχὸν δυσαρεστήσης κανένα (ἐκ τῶν δημοκρατικῶν τῶν μὴ ἐπιδοκιμασάντων τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κατιλίνα). || *iudicio et testimonio* ὑπὸ τῆς κρίσεως καὶ τῆς μαρτυρίας, ὡς κρίνει καὶ μαρτυρεῖ ἡ οἰκουμένη. || *comprobari* ὅτι ἐπιδοκιμάζονται. || *cum veneris* (τετελ. μέλ.) ἐνν. *Romam*. || *ut... facile... patiare* ὅστε εὐκόλως νὰ ἀνεχθῆς καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς φρονήμασι (*in re publica*) καὶ ἐν τῇ προσωπικῇ φιλίᾳ (*in amicitia*) νὰ εἶμαι μετὰ σοῦ συνδεδεμένος (*tibi adiunctum esse*).

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

litteras ἔλεγον τὰ ἐπίσημα *γράμματα* κυρίως, ἢ καὶ τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιστολάς, *epistulas* μόνον τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιστολάς. || *sperem otii* (ἐλπίδα εἰρήνης)· τὰ ἀποτελέσματα τῆς τετραετοῦς ἐν Ἀσίᾳ δράσεως τοῦ Πομπηίου, ὁ θάνατος τοῦ Μιθραδάτου, ἡ ὑποταγὴ ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους τοῦ Πόντου, τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης καὶ ἄλλα πολλά.

ἔξησφάλιζον ὡς ἐφαίνεται μακρὰν εἰρήνην ἐν τῇ Ἀνατολῇ. || *tuos veteres hostes* ἐννοεῖ τοὺς δημοκρατικούς, οἱ ὁποῖοι παλαιότερον πρὶν ἢσαν ἐχθροὶ τοῦ Πομπηίου, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ὑπατείας αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 70 ὁ Πομπήιος διηλλάγη πρὸς τὴν μερίδα τῶν δημοκρατικῶν (*novos amicos*) καὶ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τούτων ἀνετέθη εἰς αὐτὸν καὶ ἡ τοῦ κατὰ τῶν πειρατῶν πολέμου διεξαγωγή (τῷ 67 π.Χ.) καὶ καὶ ἡ τοῦ κατὰ Μιθραδάτου. Ἐξ ὅσων λέγει ἐφεξῆς ὁ Κικέρων *vehementer... perculsos... iacōte* συνάγεται ὅτι οἱ δημοκρατικοὶ ὡς εἰκὸς μετὰ δυσαρεσκείας ἐβλεπον τὸν Πομπήιον πάλιν μὲ τοὺς ἀριστοκρατικούς προσεγγίζοντα καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀλληλογραφοῦντα. ||
 2 *quamquam exigua...* ὁ Κικέρων δὲν ἔμεινε φαίνεται πολὺ εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τοῦ Πομπηίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὔτε μεγάλη ἐκδήλωσις ἀγάπης ἐνυπῆρχεν, οὔτε τὰ συγχαρητήρια, τὰ ὁποῖα περιέμενεν ὁ Κικέρων διὰ τὰς κατὰ τῶν συνωμοτῶν τοῦ Κατιλίνα σωτηρίους διὰ τὴν πόλιν ἀποφάσεις του (ὁ Δεκεμβρίου 63 π.Χ.), τὰς ὁποίας εἶχε σπεύσει ν' ἀναγγεῖλη δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Πομπήιον. || *nulla enim re...* διότι ἐγώ, λέγει ὁ Κικέρων, συνηθίζω νὰ χαίρω, ὅταν συναισθάνωμαι ὅτι ἐξετέλεσα τὸ καθήκόν μου. Ἐδῶ ὁ Κικέρων ὑπαινίσσεται τὴν συνδρομὴν του, ἣν παρέσχεν εἰς τὸν Πομπήιον, ἵνα ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ὁ κατὰ τοῦ Μιθραδάτου πόλεμος. || *quibus (meis officiis) si...* ἐὰν δέ, λέγει, εἰς ταύτας τὰς ὑπηρεσίας δὲν ἀνταποκρίνονται ἄλλοι (ἐδῶ ὁ Πομπήιος), αὐτὸ δὲν με πειράζει πολὺ, ἀλλ' ἀνέχομαι εὐκολώτατα, ἀναπαύων τὴν συνείδησίν μου ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι ἐλλιπὴς εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων μου· ἂν ἄλλοι καθυστερῶσι, δὲν πταίω ἐγώ. Τοῦτο βέβαια ἦτο
 3 μορφὴ ὅχι μικρὰ κατὰ τοῦ Πομπηίου. || *orbis terrae* τῆς οἰκουμένης λέγεται καὶ *orbis terrarum* ἄνευ διαφορᾶς πολλάκις· συνήθως διακρίνουσιν *orbis terrae* = ἡ οἰκουμένη, *orbis terrarum* = ἡ Ῥωμαϊκὴ κοσμοκρατορία, τὸ ἀπέραντον Ῥωμαϊκὸν κράτος. || *tibi multo maiori...* ὁ Κικέρων παραβάλλει ἑαυτὸν μὲν πρὸς τὸν Λαίλιον (*me non multo minorem quam Laelium*) τὸν δὲν Πομπήιον πρὸς τὸν Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανόν, τὸν νεώτερον (*tibi multo maiori quam Africanus fuit*) καὶ τὴν πρὸς τὸν Πομπήιον φιλίαν [του πρὸς τὴν

memorabilem C. Laeli et P. Scipionis familiaritatem. Δὲν θὰ περιφρονήσης, λέγει, τὴν πολιτικὴν καὶ προσωπικὴν φιλίαν ἐμοῦ· διότι αὕτη ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν φιλίαν τοῦ Λαίλιου καὶ Σκιπίωνος. Ὁ Γάιος Λαίλιος ἦτο ἐκ τῶν στενωτάτων φίλων τοῦ Σκιπίωνος, ἀπὸ νέου μετεσχηκῶς αὐτῷ παντὸς ἔργου καὶ λόγου μέχρι τελευτῆς (Πολύβ. 10, 3). Ὁ Κικέρων ἔγραψε καὶ διάλογον —de amicitia—, ἐν ᾧ διαλέγεται περὶ φιλίας ὁ Λαίλιος πρὸς τοὺς γαμβροὺς αὐτοῦ Γάιον Φάννιον καὶ Κόιντον Μούκιον, ὑπόδειγμα λαμβάνων τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Σκιπίωνα φιλίαν.

Εἰς τὴν 6ην ἐπιστολὴν (ad famil. XIV, 2).

Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ἔπεμψεν ὁ Κικέρων ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅπου ἔμεινε κατὰ τὴν ἐξορίαν του (ἀπὸ Ἀπριλίου τοῦ 58 μέχρι Αὐγούστου τοῦ 57 π. Χ.) πρὸς τὴν σύζυγόν του Τερεντίαν καὶ τὰ δύο τέκνα του, τὴν Τυλλίαν καὶ τὸν Κικέρωνα, τῇ 5ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 58, ὡς ὁ ἴδιος ἐν τέλει σημειοῖ. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἐκδηλοῖ τὴν πρὸς τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του τρυφερὰν ἀγάπην, ἡ ὁποία ἐκσπᾷ εἰς δάκρυα ἕνεκα τῆς ἐξορίας του.

Tulliiolae ἡ κόρη τοῦ Κικέρωνος ὠνομάζετο Tullia, καὶ ὑποκοριστικῶς Tulliola, ὁ δὲ υἱὸς (M. Tullius) Cicero. Αἱ θυγατέρες τῶν Ῥωμαίων συνήθως ὠνομάζοντο ἀπὸ τοῦ οἰκογενειακοῦ (εἰς—ius) ὀνόματος (Tullius—Tullia) καὶ ἐὰν ἦσαν δύο Tullia prior, Tullia altera, ἢ πλείονες Tullia prima, T. secunda. T. tertia..., οἱ υἱοὶ εἶχον τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τοῦ πατρὸς ὄνομα οἱ πρωτότοκοι ἢ μονογενεῖς, τῶν ἄλλων ἀδελφῶν ἠλλάσσε τὸ πρῶτον ὄνομα praenomen π. γ. M Tullius Cicero ὁ πρωτότοκος, ὁ δευτερότοκος Q. Tullius Cicero κλπ.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

Noli putare μὴ νόμιζε. || ad quemquam πρὸς τινα, πρὸς οὐδένα. || longiores, β'. ὄρ. συγκρ. quam ad te. || plura πάνυ πολλά. || rescribi oportere ὅτι πρέπει νὰ γραφῶσιν εἰς ἀπάντησιν (λίαν μακρὰ καὶ ἀποκρίσεις. || difficilius χαλεπώτερον (τοῦ ν' ἀπαντῶ εἰς μακρὰς ἐπιστολάς φίλων). || idque καὶ τοῦτο, δηλ. beatissimas esse. ||

praestare να παράσχω, να κάμω. || merito eius ἔνεκα τῆς ἀξίας αὐτοῦ, διότι του ἀξίζει. || in novis tribunis pl(eb̄i) ἐν τοῖς νέοις (ἐκλεχθεῖσι) δημάρχοις. || id erit firmum τοῦτο (ὅπερ ἐλπίζεις) θὰ βεβαιωθῆ, θὰ στηριχθῆ καὶ στερεωθῆ. || si... voluntas erit ἔνν.

2 firma=ἐὰν ἡ θέλησις τοῦ Πομπηίου ἐξασφαλισθῆ ὑπὲρ ἡμῶν. || A te ἀπὸ μέρους σοῦ, ὅσα ἐκ σοῦ ἐξαρτῶνται. || amantissime μετὰ μεγίστης πρὸς ἐμὲ ἀγάπης. || maereo casum eius modi, ut λυποῦμαι, θλίβομαι διὰ τύχην (κακὴν) τοιαύτην, ὥστε... || officiosus ὑπερευρετικός, πρόθυμος. || quem ad modum... esses πλαγία ἐρώτησις ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ scripsit. || a (templo, aede) Vestae ἀπὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἑστίας || Hem! ἐπιφώνημα θλίψεως. || sic vexari ἔτσι να κακοποῖσθαι. || in sordibus ἐν πίνῳ, ἐν πιναρῶ ἐσθῆτι. || idque fieri meā culpā καὶ τοῦτο (να κακοπαθῆς σὺ καὶ να ὑποφέρης) να

3 γίνεται ἐξ αἰτίας ἐμῆς! || restitutus (esse) ὅτι ἀποκατεστάθην, ὅτι ἀνεκλήθην ἐκ τῆς ἐξορίας. || erit restituta ἀποδοθήσεται (ἡμῶν ἡ οἰκία—illa domus). || illud doleo δι' ἐκεῖνο λυποῦμαι· τὸ illud ἐπεξηγεῖται διὰ τῶν ἐπομένων in eius partem... venire. || quae impensa facienda est ἡ δαπάνη ἡ ὁποία πρέπει να γίνῃ (εἰς ἐνεργείας διὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Κικέρωνος). || in eius partem... venire ὅτι σὺ ἔρχεσαι εἰς μέρος αὐτῆς, δηλ. ὅτι σὺ μετέχεις αὐτῆς τῆς δαπάνης καὶ γίνεσαι πενεστέρα, ἐξοδιάζεσαι (miseram et despoliatam). || quod si conficitur negotium ἀλλ' ἂν τὸ ἔργον μας κατορθοῦται, ἡ ἀνάκλησις μου ἐπιτυγχάνεται. || consequemur θὰ ἐπιτύχωμεν, κατορθώσωμεν. || quod ad sumptum attinet ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν δαπάνην. || sine alio ἔνν. sumptum facere ἄφες τοὺς ἄλλους να δαπανῶσι. || sustinere να ἀναλάβωσι, βαστάσωσιν. || valetudinem istam infirmam αὐτὴν τὴν ὅχι ἀσφαλῆ ὑγειάν σου. || noli vexare μὴ βλάπτε. || mihi ante oculos versaris μοῦ εἶσαι (ἀναστρέφεσαι), σ' ἔχω πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. || timeo, ut sustineas φοβοῦμαι (συλλογίζόμενος), πῶς μορεῖς να βαστάξης, ν' ἀντίσσης εἰς τόσους κόπους. || Sed video in te esse omnia ἀλλὰ βλέπω ὅτι ἐν σοὶ εἶναι τὰ πάντα, ὅτι σὺ εἶσαι τὸ πᾶν, ὥστε ἂν πάθῃς τίποτε, εἶναι ὅλα χαμένα· διὰ τοῦτο λοιπὸν (quare)... || agis

ἐπιδιώξεις νὰ ἐπιτύχης. || *servi valetudini*, ὑπηρετήσε, κοίταξε τὴν ὑγείαν σου. || *scribam* νὰ γράψω, πλαγία ἀπορηματικὴ ἐρώτησις. || ⁴ *longius... non discedam* περισσότερο (ἀφ' ὅσον εἶμαι ἐδῶ) δὲν θ' ἀπομακρυνθῶ, *πέο* μακρὰ δὲν θὰ πάω. || *quoniam... placet* ἀφοῦ σεῖς θέλετε. || *velim* θὰ ἐπεθύμουν, λεπτότης ἀντὶ *volo* ἐπιθυμῶ. || *quam saepissime* ὅσον τὸ δυνατόν πλειστάκις· τὸ *quam* ἐπιτείνει τὸ *saepissime*. || *praesertim si* μάλιστα εἶάν. || *firmius* βεβαιότερον, ἀσφαλέστερον. || *speremus* νὰ ἐλπίζωμεν. || *D. a. d. III. Non. Oct*—*data* (est *epistula tabellario*) *ante diem tertium Nonas Octobres* παρεδόθη (ἡ ἐπιστολὴ τῷ κομιστῇ) τῇ 5ῃ Ὀκτωβρίου.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

poli putare... (μὴ νόμιζε)· φαίνεται ὅτι ἡ Τερεντία ἐν ἐπιστολῇ της ¹ πρὸς τὸν Κικέρωνα εἶχε παραπονεθῆ ὅτι πρὸς ἄλλους φίλους του ἔγραφε μακροτέρας ἢ πρὸς αὐτὴν ἐπιστολάς. Καὶ ἡμεῖς σήμερον θέλομεν νὰ λαμβάνωμεν τῶν ἀπόντων φίλων ἢ συγγενῶν μας ἐπιστολάς μακράς, καὶ παραπονούμεθα, ἂν μας γράφουν ὀλίγα. || *ad nostram Tulliolam* δὲν ἀναφέρει καὶ τὸν υἱόν, διότι ἦτο μικρός, μόλις 7 ἐτῶν· ἡ θυγάτηρ ἦτο μεγαλυτέρα, 18 ἐτῶν καὶ ἤδη μεμνηστευμένη τῷ *Πείσωνι*. || *nisi iam timidi fuissetus* ἂν δὲν εἶχομεν γίνεαι τόσον δειλοί, διότι ὑπεχωρήσαμεν, ἐγὼ καὶ οἱ φίλοι μου, εἰς τὰς βιαίας πράξεις τοῦ Κλωδίου, καὶ ἀντὶ ν' ἀντιστῶμεν ἀνδρείως, ἐκρίναμεν καλύτερον νὰ φύγω ἐγὼ εἰς ἐξορίαν, ἵνα μὴ γίνωμεν ἀφορμὴ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ ἐν Ρώμῃ. || *in novis tribunis (plebei)* οἱ δῆμαρχοὶ ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς πληθύος κατὰ μῆνα Ἰούλιον συνήθως, καὶ ἀνελάμβανον τὴν ἀρχὴν τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους. Οὗτοι οἱ *novi tribuni plebei*, οὓς ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα, θὰ ἐδημάρχουν ἀπὸ 10 Δεκεμβρίου τοῦ 58 μέχρι 10 Δεκεμβρίου τοῦ 57 καὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι φίλοι τοῦ Κικέρωνος, μάλιστα δὲ ὁ Πόπλιος Σήστιος καὶ ὁ Τίτος Ἄννιος Μίλων, οἵτινες καὶ πολὺ ἠγωνίσθησαν καὶ ἐπέτυχον τέλος ν' ἀνακληθῇ ὁ Κικέρων ἐκ τῆς ἐξορίας. || *si P. voluntas erit* ὁ Πομπήιος εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Κικέρωνος, ἀλλὰ μετενόησε διὰ τοῦτο καὶ ἐνήργησε καὶ οὗτος ὕστε-

2 ρον ὑπὲρ τῆς ἀνακλήσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς ἔξορίας. || *tabula Valeria* ἦτο εἰκὼν (ζωγραφιὰ) μεγάλη ἐπὶ μιᾶς πλευρᾶς τοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ εὐρισκομένου βουλευτηρίου (*curia Hostilia*) καὶ παριστώσα ναυμαχίαν νικηφόρον τοῦ Μανίου Οὐαλερίου (ὄθεν τὸ ὄνομα *tabula Valeria*) Μαξίμου Μεσσαλᾶ, νικήσαντος τοὺς Καρχηδονίους καὶ τὸν συμμοχοῦντα αὐτοῖς Ἰέρωνα, τῷ 264 π. Χ. Παρὰ τὴν *tabulam Valeriam* ἦτο πιθανῶς ἔδρα (*tribunal*) ἐνὸς τῶν πραιτῶρων, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἤχθη βία ἡ Τερεντία συλληφθεῖσα ἐν τῷ ναῶ τῆς Ἑστίας, ἐνθα εἶχε καταφύγει παρὰ τῇ ἀδελφῇ αὐτῆς Φαβία, μιᾶ τῶν Ἑστιάδων παρθένων, μὴ οὔσα ἀσφαλῆς ἐν τῷ οἴκῳ μετὰ τὴν ἔξορίαν τοῦ συζύγου. Ἐνώπιον τοῦ πραιτῶρος ἤχθη ἵνα πληρώσῃ ὑπὲρ τοῦ συζύγου αὐτῆς χρέος τι ἢ ἵνα παράσχη ἐγγύησιν. || *unde... te...* σένα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν. Συμβαίνει καὶ σήμερον πολλοὶ νὰ ζητῶσι τὴν προστασίαν τοῦ συζύγου διὰ μέσου τῆς συζύγου. || *in sordibus* οἱ τεθλιμμένοι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μετέβαλον ἐσθῆτα καὶ ἀντὶ λαμπρᾶς ἐφόρου πιναρᾶν, ὄυπαρᾶν. Ἡ ἔξορία δὲν ἦτο πολὺ κατωτέρα τοῦ θανάτου, μόνον ὅτι ἄφηνεν ἐλπίδα ἀνακλήσεως. || *qui (ego) ceteros servavi, ut nos periremus* ἐγώ, λέγει ὁ Κικέρων, ἔσωσα τοὺς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι ἐκινδύνευσαν ἐκ τῶν συνωμοτῶν τοῦ

3 Κατιλίνα, ἵνα ἀπολεσθῶμεν ἡμεῖς ! || *Quod de domo (nostrā) scribis* (αὐτὸ δὲ ποῦ γράφεις περὶ τῆς οἰκίας μας). Ὁ Κλώδιος, ἐξελάσας τὸν Κικέρωνα κατέπρησε μὲν αὐτοῦ τὰς ἐπαύλεις, κατέπρησε δὲ τὴν οἰκίαν καὶ τῷ τόπῳ ναδὸν Ἐλευθερίας ἐπωκοδόμησε (Πλουτ. β. Κικέρ. 33. || *area* εἶναι ὁ ἐντὸς τῆς πόλεως ἄνευ τινὸς οἰκοδομῆς χῶρος, οἰκόπεδον. || *reliquias tuas proicies ?* (τὰ ὑπόλοιπα τῆς περιουσίας σου θὰ ἐξοδιάσῃς ;) Φαίνεται ὅτι ἡ Τερεντία ἔγραφε πρὸς τὸν Κικέρωνα, ὅτι δὲν θὰ διστάσῃ καὶ ὅλην τῆς τὴν περιουσίαν νὰ δαπανήσῃ, ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάκλησιν ἐκείνου. || *sine alio* καὶ ἄλλοι φίλοι τοῦ Κικέρωνος καὶ μάλιστα ὁ Ἄττικὸς εἶχε προσφερθῆ νὰ ἀναλάβῃ τὰς δαπάνας τῶν ἐνεργειῶν εἰς

4 ἀνάκλησιν τοῦ Κικέρωνος. || *ne ea desideria* παρατηρητέαι αἱ τρυφεραὶ προσαγορεύσεις τῆς ἐπιστολῆς : *mea lux, meum desiderium, mea Terentia, mea vita, mea desideria.*

Εἰς τὴν 7ην ἐπιστολὴν (ad Att. III 7).

Αὕτη ἐγράφη τῇ 29ῃ Ἀπριλίου τοῦ 58 ἐν Βοῦνδισίῳ, ἔνθα ὁ Κικέρων ἀπερχόμενος εἰς τὴν ἔξορίαν εἶχε μείνει ἡμέρας τινὰς ξενιζόμενος παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ Μάρκῳ Λαινίῳ Φλάκκῳ. Ὁ T. Pomponius Atticus (109—32 π.Χ.) πρὸς ὃν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, καὶ πολλαὶ ἄλλαι, ἀποτελοῦσαι 16 ὅλα βιβλία, ἀποτείνεται, εἶναι ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος, παιδείας ἐξόχου, ἱστορικὸς συγγραφεὺς, φίλος τοῦ Κικέρωνος καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἡ γνώμη αὐτοῦ περὶ πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν πραγμάτων μάλιστα τῷ Κικέρωνι σεβαστῇ. Ἐγένετο ἀρκετὰ πλούσιος καὶ ἐνήργει διὰ πλείστον δούλων του τὸ ἐμπόριον τῶν βιβλίων.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

Brundisium εἰς...—a te ἀπὸ μέρους σου. || post diem tertium¹ eius diei τῇ τρίτῃ μετὰ ταύτην ἡμέρᾳ, μετὰ δύο ἡμέρας, δηλ. τῇ 19ῃ (διότι ὑπελογίζετο καὶ ἡ 17ῃ). || Quod me rogas et hortaris αὐτὸ ποῦ με παρακαλεῖς καὶ προτρέπεις. || ut apud te in Epirorum (δηλ.) ἵνα ὑπάγω εἰς τὰ σὰ κτήματα ἐν Ἠπείρῳ. || Esset... optatum θὰ ἦτο δι' ἐμὲ βεβαίως ἐπιθυμητὴ, ἀρεστὴ ἢ σκέψις αὐτῆ. || celebritatem τὴν πολυανθρωπίαν, πολυκοσμίαν. || ista solitudo αὐτῆ ἡ ἐρημία, τὸ ἐρημικὸν κτήμά σου ἐν Βουθρωτῷ. || non amara ὄχι δυσάρεστος (πικρὰ). || tam familiari in loco εἰς τὸ κτήμα τόσον στενοῦ φίλου μου. || itineris causa ut deverter ἵνα καταλύσω, (μείνω ὀλίγον) χάριν ἀναπαύσεως ἐκ τοῦ ταξιδίου. || Quodsi aude-rem... ἂν ὅμως εἶχον τὴν τόλμην, θὰ ἐπήγαινα νὰ μείνω εἰς τὰς Ἀθήνας. || cadebat συνέβαινε. || nunc ἀλλὰ (τώρα). || ne interpretentur... μήπως ἐρμηνεύσωσι, θεωρήσωσιν ὅτι καὶ ἡ πόλις ἐκείνη (αἱ Ἀθηναίαι) δὲν ἀπέχει ἀρκετὰ (500 μίλια) ἀπὸ τῆς Ἰταλίας. || nec scribis... οὔτε γράφεις (ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου) ποίαν ἡμέραν νὰ σε περιμένωμεν. || Quod me ad vitam vocas αὐτὸ δὲ ποῦ, ὅτι δέ με πα-²ράκινεῖς νὰ ζήσω. || ut a me manus abstinenceam ὅπως κρατήσω μακρὰν ἀπ' ἑμαυτοῦ τὰς χεῖρας, τ. ἔ. ὅπως μὴ αὐτοκτονήσω. || quod me retineat ὅπερ δύναται νὰ με κρατήσῃ ἐν τῇ ζωῇ. || si spes ea

Θ. Κακροῦδῃ—Κικέρωνος ἐπιστολαὶ ἐκδ. β'.

non est, quae... ἐὰν ἡ ἐλπίς ἐκείνη, ἡ ὁποία συνώδευεν ἡμᾶς ἀπερ-
 χομένους ἐκ τῆς πόλεως, δὲν ὑπάρχει. || non faciam ut enumerem
 δὲν θὰ (ἐπιχειρήσω, δὲν θὰ) θελήσω νὰ ἀπαριθμήσω. || per sum-
 mam... ἕνεκα τῆς μεγίστης... || invidiorum τῶν φθονητῶν μου, ἐκεί-
 νων οἵτινες μ' ἐφθόνουν. || ne... vocem ἡ τελικὴ αὕτη πρότασις
 ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ (non faciam ut) enumerem. || tantā... affe-
 ctum ἐνν. quantā calamitate ego affectus sum. || nemini...
 magis optandam: ἐνν. β'. ὄρ. συγκρ. quam mihi fuit. || cuius
 (mortis) oppretendae... τοῦ ὁποίου θανάτου ἡ ἐντιμοτάτη στιγμή
 3 νὰ τον ὑπομείνω παρελείφθη. || spem... mutandarum rerum ἐλ-
 πίδα μεταβληθησομένων πραγμάτων. || exspectemus ἄς τα ἀναμεί-
 νωμεν. || tu nihilo minus σὺ ἐν τούτοις. || si prospera(ve)ris... ἐὰν
 θὰ σπεύσης, θὰ μας καταφθάσης. || accedemus... θὰ προσεγγίσω-
 μεν εἰς τὴν Ἑπειρον, τὸ Βουθρωτόν. || maximum et miserimum
 mearum omnium miseriarum παρατηρητέα ἐν τῇ φράσει ταύτῃ
 ἡ συχνότης τοῦ συμφώνου mi, ἐκ τῆς ὁποίας παράγεται παρήχησις
 μεμψιμοιροῦντος. || huius generis facultatem τὴν εὐχέρειαν τοῦ
 του τοῦ εἶδους δηλ. τοῦ ἐπιστολογραφεῖν συχνὰ καὶ πολλά. || prid.
 Cal. Mai.—τῇ 29ῃ Ἀπριλίου (ιδὲ σημ. ἐν ἀρχῇ).

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

1 a. d. XIV Kal. Maias—τῇ 17ῃ Ἀπριλίου (διότι πρὸ τῆς μεταρ-
 ρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, τῷ 46 π. X., ὁ Ἀ-
 πρίλιος εἶχεν 29 ἡμέρας, ἐπίσης οἱ μῆνες Ἰούνιος, Αὐγούστος Σε-
 πτέμβριος, Νοέμβριος, Δεκέμβριος, Ἰανουάριος. || pueri παῖδες,
 δοῦλοι, κομιστὰ ἐπιστολῶν τοῦ Ἀττικοῦ πρὸς τὸν Κικέρωνα. || apud
 te in Epīro ὁ Ἀττικὸς εἶχεν ἐν Βουθρωτῷ τῆς Ἑπείρου κτήματα,
 καὶ ἐκεῖ ἔγραφεν εἰς τὸν Κικέρωνα νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ διαμείνῃ ὡς ἐξό-
 ριστος· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν, διότι τὸ Βουθρωτόν ἔκειτο
 ἐντὸς τῶν 500 μιλίων ἀπὸ Ἰταλίας, ἐν ᾧ διὰ τὸν Κικέρωνα ὁ Κλώ-
 διος ἐπέτυχεν νὰ ψηφισθῇ εἰργεῖν πυρὸς καὶ ὕδατος τὸν ἄνδρα κα-
 μῆ παρέχειν στέγην ἐντὸς μιλίων πεντακοσίων τῆς Ἰταλίας
 (Πλούτ. Κικερ. 32. || devium (ἔξω τοῦ δρόμου, ὃν ὀφείλω ν' ἀκο-
 λουθήσω) ὁ Κικέρων ἀπὸ Βρινδησίου θὰ διεπεραιούτο εἰς Δυρράχιον

καὶ ἐκεῖθεν διὰ ξηραῖς εἰς Θεσσαλονίκην. Τὸ Βουθρωτὸν ἦτο πολὺ νοτιώ-
τερον τοῦ Δυρραχίου, ὥστε δὲν ἠδύνατο ὁ Κικέρων νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν.

|| *ab Autronio et ceteris quatruidi* (ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς
τοῦ Αὐτρωνίου καὶ τῶν λοιπῶν εἶναι ἀπόστασις τεσσάρων μόλις ἡμε-
ρῶν)· ὁ *P. Autronius Paetus* ἦτο συνένοχος τῶν πρώτων συνωμοσιῶν
τοῦ Κατιλίνα, ἔπειτα ἐλεγχθεὶς ἔνοχος παρανόμου σπουδαρχίας (*de
ambitu*) ἐξωρίσθη καὶ ἔμεινε μετ' ἄλλων ἐν Ἡπείρῳ. || *Nam castel-
lum...* φαίνεται ὅτι ὁ Ἀττικὸς ἐν τῇ πρὸς τὸν Κικέρωνα ἐπιστολῇ
του ἔγραφε καὶ ὅτι ἐν τῷ κτήματί του ἐκεῖ θὰ εἶναι ἀσφαλῆς, διότι
ὑπῆρχε φρούριον-*castellum munitum*· εἰς ταῦτα ἀπαντῶν ὁ Κικέρων
λέγει ὅτι ἂν ἐπρόκειτο νὰ κατοικήσω ἐκεῖ, θὰ μοι ἦτο χρήσιμον τὸ
φρούριον (*prodesset mihi*), ἀλλὰ ἂν πρόκειται νὰ περάσω μόνον
(*transeanti*) δέν μου εἶναι ἀναγκαῖον. || *ut a me manus absti-
neam* ὁ Κικέρων ἦτο πολὺ ἀπογοητευμένος, διότι ἐν ᾧ ἔσωσε τὴν
πατρίδα, τοιαύτην ἀμοιβὴν ἐλάμβανεν. || *ut me non... paeniteat*
(ὅπως μὴ μετανοῶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἀπόφασιν καὶ τὴν ζωὴν τῆς
ἐξορίας)· ὁ Κικέρων μετενόησε, διότι ἤκουσε τὴν συμβουλήν τῶν φί-
λων, νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν βίαν τοῦ Κλωδίου καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς ἐξο-
ρίαν, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε ν' ἀντιστῇ καὶ ἢ νὰ ὑπερισχύσῃ
ἢ ν' ἀποθάνῃ ἐν τῇ ὑφ' ἑαυτοῦ σωθείσῃ πόλει. || *spes...* ἐξ ἄλλης ἐπι-
στολῆς τοῦ Κικέρωνος (*ad Quint. frat. 1, 4 4*) μανθάνομεν ὅτι οἱ
φίλοι του τοῦ ἔλεγον ὅτι ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν θὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ῥώ-
μην. Καὶ ἔμεινε μακρὰν αὐτῆς 16 μῆνας ! || *invidiorum* ὑπαινίσσεται
βεβαίως τὸν Πομπήιον, ὅστις ἔδειξεν ὄχι ἔντιμον διαγωγὴν· εἰς τὸ ζή-
τημα τῆς ἐξορίας τοῦ Κικέρωνος, διὰ τὴν ὁποίαν διαγωγὴν ταχέως με-
τενόησε. || *reliqua tempora...* ἀφοῦ, λέγει ὁ Κικέρων, δὲν ἔπραξα
ὅ,τι ἔπρεπε ἐκείνην τὴν στιγμὴν, ὅτε καὶ ἂν ἐπιπτον θὰ εἶχον τὴν ἀνα-
κούφισιν (*medicinam*) ὅτι ἔπραξα ὅ,τι ἔπρεπε, τώρα ἂν ἀποθάνω
αὐτοκτονῶν, μόνον θὰ θέσω τέμα εἰς τὰ δεινά μου (*finem doloris*),
χωρὶς ὅμως νὰ ἔχω καὶ τὴν ἀνακούφισιν, ὅτι ἐξετέλεσα ὅ,τι ὤφειλον. ||
de re publica... colligere... ὁ Ἀττικὸς συνέλεγε καὶ ἔγραφε πρὸς τὸν
Κικέρωνα πάντα τὰ περὶ τῆς πολιτείας, ὅσα ἠδύνατο νὰ παράσχω-
σιν εἰς αὐτὸν ἐλπίδα μεταβολῆς τῶν πραγμάτων. || *per Candaviam*

(διὰ τῆς Κανδασουίας)· αὕτη ἦτο ὄρεινὴ τῆς Ἰλλυρίας χώρα, διὰ τῆς ὁποίας ἦγεν ἢ ἀπὸ Δυρραχίου εἰς Θεσσαλονίκην Ἰγνατία ὁδός. || quod de fratre (Quinto)... nesciebamus (διότι ἠγνοοῦμεν, ποῦ ἐμέλλομεν νὰ συναντήσωμεν τὸν ἀδελφόν μου Κόϊντον). Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κικέρωνος Q. Tullius Cicero ἐπέστρεφε τότε ἐκ τῆς Ἀσίας, ἔνθα ἐπὶ τρία ἔτη διώκησεν ὡς ἀντιπραιτώρ. || quem ego... (τὸν ὁποῖον (ἀδελφόν μου) ἐγὼ οὔτε πῶς θὰ ἴδω γνωρίζω οὔτε πῶς θὰ τον ἀφήσω ἀπὸ πλησίον μου). Μεγίστην ἀγάπην εἶχεν ὁ Κικέρων καὶ πρὸς τὸν ἀδελφόν του, πρὸς ὃν ἐπίσης σφύζονται οὐκ ὀλίγα καὶ μακρὰ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ (3 βιβλία).*

Εἰς τὴν Ὄην ἐπιστολὴν (ad Att. V, 15).

Αὕτη εἶναι τοῦ ἔτους 51 π. Χ., ὅτε ὁ Κικέρων εἶχε σταλῆ ὡς ἀνθύπατος (pro consule) εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κιλικίαν, ἔνθα ὑπῆρχε στρατὸς δύο λεγεώνων.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

1 Laodiceam veni εἰς... || pr. Kal. Sext. τῆ προτεραίᾳ τῶν Καλανδῶν τοῦ Ἑκτου (Αὐγούστου) τ. ἔ. τῆ 31ῃ Ἰουλίου (Quintilis). || ex hoc die clavum anni movebis—ex hoc die numerabis initium anni mei in provincia administranda ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας θὰ ὑπολογίσῃς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔμοῦ ἔτους ἐν τῇ διοικήσει τῆς ἐπαρχίας. || exoptatius ποθητότερον, adventu meo τῆς ἐμῆς ἀφίξεως. || quam me taedeat negotii πόσον μου εἶναι δυσάρεστος ἢ ὑπηρεσία (τῆς ἀνθυπατίας). || non habeat...? νὰ μὴ ἔχη ἀρκετὰ εὐρὺ πεδίον (στάδιον)...; Μπορῶ ἐγὼ, λέγει ὁ Κικέρων, νὰ ζήσω ἐδῶ, ποῦ εἶμαι συνηθισμένος, νὰ ἐργάζωμαι δραστηρίως; cursus animi (mei) ὁ δρόμος, ἡ ζωηρὰ δρασις τῆς ἐμῆς διανοίας. || quippe δηλοῖ εἰρωνείαν. || Laodiceae—Romae ἐν... || et cum... καὶ ἐν ᾧ... || annum ἐνν. ὑποκ. negotium (proconsulatus). || si prorogatur ἐὰν παραταθῆ (πέρα τοῦ ἔτους). || Verum perfacile... ἀλλ' εὐκόλως εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀντίστασις, εὐκόλως δύναται τις ν' ἀντιστῆ (εἰς ἐνδεχομένην παράτασιν τῆς ἀνθυπατίας μου). || tu modo... ἀρκεῖ μόνον

νά εἶσαι σὺ ἐν Ῥώμῃ (καὶ τότε δὲν θὰ παραταθῇ ἡ ἀνθυπατία μου, διότι σὺ θὰ ἀντισταθῇς εἰς τοῦτο ἀποτελεσματικῶς). || *Quaeris...* ἐρωτῆς, τί κάμνω ἐδῶ. || *Ita vivam, ut...* [εἶθε νὰ ζῶ (οὕτως), ὡς 2 μεγίστας δαπάνας κάμνω], σοῦ ὀρκίζομαι ὅτι ἐν τῇ ζωῇ μου, δαπανῶ πλεῖστα, δὲν φειδωλεύομαι διόλου. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἀττικὸς εἶχε τοῦτο συμβουλεύσει εἰς τὸν Κικέρωνα. || *hoc instituto* εἰς αὐτὸν τὸν τρόπον τοῦ ζῆν. || *abstinentia* ἐγκράτεια, ἀποχὴ ἀπὸ καταπιέσεων ἀργυρολογίας. || *ex praeceptis tuis* κατὰ τὰ ἰδικά σου παραγγέλματα, ὅπως με συνεβούλευσας σύ. || *ut verear* (τόσον) ὥστε νὰ φοβοῦμαι... || *ne... sit* μήπως ἐκεῖνα τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἀντήλλαξα πρὸς σέ, ἀναγκασθῶ νὰ πληρώσω διὰ νέου δανείου. || *refrigo* ἀναξαίνω. || *oculi* ν' ἀποκρυβῶσι. || *Laodiceā* ἐκ Λαοδικείας. || *iter faciebam* ἐπορευόμην. || *cum has litteras dabam* ὅτε, καθ' ἣν ἡμέραν τήνδε τὴν (παροῦσαν) ἐπιστολὴν ἔδιδον (εἰς τὸν ἐπιστολοφόρον *tabellario*). || *in castra* εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπου εὐρίσκετο ἐν Λυκαονίᾳ. || *inde* ἐντεῦθεν δηλ. ἐκ τοῦ στρατοπέδου. || *ad Taurum cogitabam* διανοοῦμην νὰ πορευθῶ πρὸς τὸν Ταῦρον. Ὑπενθυμίζομεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτε ἔγραφον ἐπιστολὴν, μετεχειρίζοντο περὶ πράξεων συγχρόνων χρόνους παρελθόντος, διότι ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν τὸν χρόνον καθ' ὃν θὰ ἀνεγινώσκετο ἡ ἐπιστολὴ των ὑπὸ τοῦ ἀποδέκτου, π. χ. ἐνταῦθα τὸ *faciebam-dabam-cogitabam* εἶναι ἀντὶ τοῦ *facio, do—cogito*. || *ut cum Moeragene...* ἵνα συνάψας μάχην πρὸς τὸν Μοιραγένη, ἐὰν δυνηθῶ, δώσω πέρασ εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δούλου σου. || *signis collatis*, τὸ *signa conferre*—συμπλέκεσθαι, μάχην συνάπτειν. || *decido de aliquo*—κρίνω περὶ τινος ὀριστικῶς, θέτω τέρμα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τινος. || *feremus* θὰ το βαστάσωμεν. || *modo... adsis ad tempus* ἀρκεῖ μόνον σὺ ἐπικαίρως νὰ εἶσαι παρῶν. || *ut senatum...* excites ἵνα ἐξεγείρῃς δλόκληρον τὴν σύγκλητον (νά μὴ παραταθῇ ἡ ἀνθυπατία μου). || *res publica* τὰ ἐν τῇ πολιτείᾳ συμβαίνοντα. || *cura, ut mihi nota sit* φρόντιζε νὰ μου εἶναι γνωστόν, φρόντιζε νὰ μου καθιστῆς γνωστόν. || *cum constitero* ὅτε θὰ ἔχω ἐγκατασταθῇ. (Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔγραψεν ὁ Κικέρων, ὡς

λέγει ἀνωτέρω, cum iter Laodiceam faciebat). || redditum iri
θά σοι ἀποδοθῶσι, παραδοθῶσι.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

¹ Laodiceam Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κιλικίαν πλὴν τῆς κυρίας Κιλικίας ἀνήκον καὶ ἡ Παμφυλία, ἡ Πισιδία, ἡ Λυκαονία, ἡ Ἰσαυρία, ἡ νῆσος Κύπρος καὶ τρεῖς ἀκόμη Ἀσιατικαὶ διοικήσεις μὲ τὰς πόλεις Λσοδίκιαν, Ἀπάμειαν καὶ τὰ Σύνναδα. || **clavum anni** ἐν παλαιότερα ἐποχῇ, ὅποτε τὰ γράμματα δὲν ἦσαν ἐν πολλῇ χρήσει, οἱ Ῥωμαῖοι ὑπελόγιζον τὰ ἔτη ἐμπηγνύοντες εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν ἥλους (clavos), ἓνα καθ' ἕκαστον ἔτος· ὥστε ὅσοι ἥλοι ἦσαν τόσα καὶ τὰ ἔτη δι' ἕκαστον γεγονός· οἱ ἥλοι οὗτοι ἐκαλοῦντο **clavi annales**· τοὺς διὰ τὴν ἀρχὴν ἐκάστου ἔτους ἐπισήμους ἥλους ἐνεπήγνυον οἱ ὕπατοι ἢ δικτάτωρες πρὸς τοῦτο καθιστάμενοι (**dictator clavofigundo**). Τὴν συνήθειαν ταύτην διετήρουν ἀκόμη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κικέρωνος χωρικοὶ Ῥωμαῖοι. || **movebis** (θά κινήσης, θ' ἀλλάξης). Ὡς καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων γίνεται φανερόν, ὁ Κικέρων δὲν εὐηρεστεῖται μὲ τὴν διοίκησιν αὐτὴν καὶ ἐπεθύμει τὸ ταχύτερον νὰ τελειώσῃ, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Ῥώμην, εἰς τὰ εὐάρεστα ἔργα του, νὰ συνηγορῇ ἐν τοῖς δικαστηρίοις, νὰ συγγράφῃ καὶ νὰ μετέχῃ τῆς συγκλήτου. | **praeclara opera cesset?** νὰ ἀδρανή τὸ λαμπρὸν μου ἔργον, τῆς ἐν τοῖς δικαστηρίοις συνηγορίας, καὶ περισσότερον τῆς περὶ τὴν συγγραφὴν ἐργασίας; διότι τότε 52—51 ὁ Κικέρων ἐξέδιδε τὸ σύγγραμμά του **de re publica**, συνέγραφε τὸ **de legibus** καὶ διώρθου τὸν **pro Milone** λόγον του. || **Quippe, ius... dicat!** Βέβαια, (διαὶ ὄχι) ἐγὼ (ὁ τόσον δόκιμος) νὰ δικαιοδοτῶ ἐν Λαοδικείᾳ (ὡς ἀνθύπατος), ἐν ᾧ ὁ (ἄσημος) Αὐλὸς Πλώτιος δικαιοδοτεῖ (ὡς **praetor urbanus**—ἀστυδίκης) ἐν Ῥώμῃ! || **noster amicus** δὲν εἶναι γνωστὸν τίνα ὑπαινίσσεται ὁ Κικέρων ἐνταῦθα. || **nomen duarum legionum** τὸ ὄνομα μόνον (ὄχι πραγματικῶς δηλ.) δύο λεγεώνων. || **exilium** (καὶ τούτων ἀσθενῶν, ὄχι πλήρων. Ἐκαστος λεγεῶν πλήρης περιελάμβανε 6000 στρατιώτας. || **Denique haec...** ἀλλὰ τέλος πάντων αὐτὰ (νὰ δικαιοδοτῶ ἐν Ῥώμῃ ἢ νὰ ἄρχω στρατοῦ μεγάλου) δὲν τα ἐπιθυμῶ, μπορῶ νὰ τα στερηθῶ. || **lucem** τόπον περιβλεπτον, οἶον εἶναι τὸ ἐ

Ῥώμη βῆμα. || *sed feram...* ἐν τούτοις θὰ ὑπομείνω τὴν στέρησιν πάντων τούτων, ὅπως δυνηθῶ, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ παραταθῇ πέρα τοῦ ἔτους ἢ ἀνθυπατία μου. Ὁ Κικέρων ἀνεχώρησεν ἐκ Ῥώμης κατὰ Μάϊον ἀρχόμενος τοῦ ἔτους 51 καὶ ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν τῇ 4ῃ Ἰανουαρίου τοῦ 49. Ὡστε ἐστερήθη τῆς Ῥώμης 20 περίπου μῆνας, χωρὶς νὰ παραταθῇ οὐδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἢ ἀνθυπατία του (ἀπὸ 31 Ἰουλίου 51 μέχρι 30 Ἰουλίου 50). Ὁ λοιπὸς χρόνος κατηναλώθη εἰς τὴν μετάβασιν καὶ τὴν ἐπάνοδον. || *actum est* ἐτελείωσε, ἐχάθηκα! Ἡ διοίκησις τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν ἦτο κανονικῶς ἐνιαυσία, ἀλλὰ πλειστάκις παρετείνεται πέρα τοῦ ἔτους. Τοῦ Κικέρωνος δὲν παρετάθη· διὰ τοῦτο, ὅτε ἐτελείωσε τὸ ἔτος, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἔλθει διάδοχός του, παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς Κιλικίας εἰς τὸν τέως ταμίαν του Γάϊον Καίλιον καὶ ἀνεχώρησεν. || *illud quod tecum permutavi* ἀπερχόμενος ὁ Κικέρων ἐκ Ῥώμης ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀττικοῦ εἶδος ἐπιταγῆς χρηματικῆς ἢ συναλλαγματικῆς, τὴν ὁποίαν νὰ ἐξαργυρώσῃ ἐν Κιλικίᾳ, καὶ ἐξηργύρωσε πράγματι. Ἀλλὰ διὰ τὴν παρὰ τοῦ Ἀττικοῦ ληφθεῖσαν ἐπιταγὴν ἢ συναλλαγματικὴν δὲν ἔδωκε πρὸς αὐτὸν χρήματα· ἐπομένως ἔμεινεν ὀφειλέτης πρὸς αὐτὸν διὰ τὸ ποσὸν τῆς ἐπιταγῆς· ἐπειδὴ δέ, ὡς λέγει, ἔξωδευε πολλὰ ἐν Κιλικίᾳ καὶ δὲν ἀπεταμίευε τίποτε, ἐκφράζει τὸν φόβον, ὅτι θὰ εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνάψῃ νέον δάνειον, διὰ νὰ πληρώσῃ τὸ πρὸς τὸν Ἀττικὸν χρέος του (*versuram facere*—συνάπτειν δάνειον εἰς πληρωμὴν παλαιοῦ χρέους, *versurā solvere*—πληρώνειν παλαιὸν χρέος διὰ νέου συναπτομένου δανείου). Ὁ Κικέρων δὲν κατεπίσεε διὰ ἀργυρολογίας τὴν ἐπαρχίαν, ἣν διώκησεν, ὡς ἔκαμον καὶ ἄλλοι Ῥωμαῖοι διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, παρανόμως ἀργυρολογοῦντες, καὶ ὁ ἐν Κιλικίᾳ προκάτοχος αὐτοῦ Appius Claudius. Οὕτω ὁ Κικέρων ἐφείλκυσεν ἐφ' ἑαυτὸν εὐθύς ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του τὴν ἐκτίμησιν πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐκεῖνῃ πολιτῶν. || *Appii (Claudii) vulnera* τὰς πληγὰς (τῆς ἐπαρχίας) τὰς ὁποίας εἶχε ἀνοίξει ὁ Ἀππιος Κλαύδιος διὰ τῆς καταπιεστικῆς διοικήσεώς του. || *Moeragene...* δοῦλός τις τοῦ Ἀττικοῦ εἶχε δραπετεύσει καὶ καταφύγει πρὸς τὸν Μοιραγένη, ἀρχηγὸν ληστρικῆς τινος συμμορίας, ἣ ὁποία εἶχε κρησφύγετον εἰς τὰ ὄρη τῆς

Κιλικίας. || *clitellae bovi sunt impositae* τὸ *σαμάρι* ἐτέθη ἐπάνω εἰς βοῦν, (παροιμία) τ. ἔ. ἀνετέθη ὑπόθεσις (διεξαγωγή πολέμου) εἰς ἄνθρωπον (ἐμὲ) ἀκατάλληλον, ἐζήτησαν ἀπὸ ἴμενα πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον δὲν εἶμαι κατάλληλος. Ἡ παροιμία λέγεται καὶ συντομώτερον *bos clitellas* (ἐνν. *portat ἢ fert*) βοῦς σάγμα φέρει. || *publicanorum* ἢ εἰσπραξίς τῶν διαφόρων φόρων καὶ προσόδων ἐδίδετο ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων συνήθως εἰς ἐνοικιαστὰς (*publicanos*), ὡς καὶ παρ' ἡμῖν συμβαίνει. Οἱ ἐνοικιασταὶ ἀπετέλουν πολλάκις ἐταιρείας (*societates publicanorum*), ὧν οἱ διευθυνταὶ ἐκαλοῦντο *magistri*. || *per magistratos scripturae et portus* (διὰ (τῶν διευθυντῶν) τῶν ἐνοικιαστῶν τοῦ φόρου τῶν δημοσίων νομῶν καὶ τῶν λιμενικῶν). *scriptura* ὁ φόρος ὁ ἐκ τῶν δημοσίων νομῶν (λιβαδίων), αἱ ὁποῖαι *pascua publica* ἐκαλοῦντο. || *portus*=*portorii*, τοῦ λιμενικοῦ φόρου.

Εἰς τὴν Θὴν ἐπιστολὴν (ad Att. VI, 9).

Ἐστάλη ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, ἐπιστρέφοντος ἐκ τῆς Κιλικίας (ιδὲ προηγουμένην ἐπιστολὴν) τῇ 15ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 50 π. Χ.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

- ¹ *In Piraeae cum exissem* ἐξεληθὼν εἰς Πειραιᾶ. Ὁ Ἀττικὸς ἔψεξε τὸν Κικέρωνα, διότι ἐδῶ εἶπεν *in Piraeae*, ἀφ' οὗ εἶναι πόλις καὶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ *Piraeae*, ἄνευ τῆς *in*: δικαιολογούμενος δὲ ὁ Κικέρων λέγει ὅτι θεωρεῖ τὸν Πειραιᾶ τόπον, ὄχι πόλιν. || *cum exspectassem* ἐπειδὴ εἶχον ἀναμείνει. || *obignatam* ἐσφραγισμένην, πρὶν δηλ. ἀκόμη νὰ τὴν ἀποσφραγίσω. || *ne multa* (loquar) ἵνα μὴ πολυλόγῳ. || *percussus vehementer, nec magis quam debuī* ταραχθεὶς σφόδρα καὶ ὄχι περισσότερον ἢ ὅσον ὄφειλον, δηλ. ὄφειλον σφόδρα νὰ ταραχθῶ καὶ σφόδρα ἐταράχθην. || *quaero ex Acasto* ἐρωτῶ, ζητῶ πληροφορίας ἀπὸ τὸν Ἀκαστον, πῶς ἦσο. || *id* ἀντικειμ. τοῦ *approbare*: ὑποκείμε. τοῦ *videbatur approbare* εἶναι (*illud*), *quod erat in extremo* (=in extrema parte tuae epistulae). || *sed*
- ² *deamavi tamen...* ἀλλ' ὅμως ὑπέρευχαριστήθην.... || *hanc... hereditatem Precianam* αὐτὴν τὴν τοῦ Πρεκιανοῦ κληρονομίαν. ||

magno dolori dot. κατηγορουμένου=μεγάλη θλίψις. || hominem δηλ. Precianum. || procura φρόντισε. || quantula cumque est ὅσονδήποτε μικρὰ καὶ ἂν εἶναι. || ille δηλ. ὁ φυρατῆς (Φιλότιμος). || Dices ἔνν. illi. τῷ φυρατῆ. || nummos mihi opus esse ὅτι ἔχω ἀνάγκην χρημάτων· ἀπαρεμφατική πρότασις, ἐξηρημένη ἀπὸ τοῦ dices· ὡς ἀνεξάρτητος θὰ ἐξεφέρετο nummi mihi opus sunt. || in quo ἔνν. triumpho. || κενὸν=κενόδοξον. || in expetendo ἔνν. triumpho=ἐν τῷ ζητῆσαι αὐτὸν (τὸν θρίαμβον). || nec ἄτυφον=οὔτε (ἄγαν) μετριόφρονα. || in abiciendo ἔνν. triumpho=ἐν τῷ ἀπορριψαί αὐτὸν (αὐθορμήτως παρεχόμενον ὑπὸ τῆς συγκλήτου). || ἐπέχειν ³ =dubitare, ἀμφιβάλλειν. || si esset quicumque, cur... ἔὰν ὑπῆρχε λόγος τις διὰ τὸν ὁποῖον. || placeret ἐδόκει (καλόν). || ἀθέτησις=ἀποδοκιμασία, ἐποχή=ἀμφιβολία. || de Q(uinto) Cicero puero περὶ τοῦ παιδὸς Κοίντου Κικέρωνος, τ. ἔ. τοῦ υἱοῦ τοῦ Κοίντου Κικέρωνος, ἀδελφοῦ Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος. || neutquam μηδαμῶς. || eadem omnia... Τὰ ἴδια ὅλα εἶδομεν (ὄνειρα), ὡς ἔὰν εἶχομεν συνομιλήσει. || Non fuit aliter faciendum δὲν παρέστη ἀνάγκη νὰ πράξωμεν ἄλλως. || ἐπιχρονία ἐποχή tua=διαρκῆς ἀμφιβολία ἰδική σου. || dubitatione (nos) liberavit ἀπήλλαξεν ἡμᾶς τῆς ἀμφιβολίας. || referaturne ἂν (περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ τῶν ⁴ εἰκόνων) γίνεται εἰσήγησις εἰς τὴν σύγκλητον, || Caesar... quattuor ἔνν. adducturus erat. || quid nobis futurum est? τί θὰ γίνωμεν (μὲ τὴν στάσιν ἀπέναντι ἀλλήλων τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Πομπηίου); || In arce Athenis ἐν ἀκροπόλει, ἐν Ἀθήναις. || statio mea ὁ ἐμὸς σταθμὸς, ἡ ἐμὴ στρατοπέδευσις. Παρέμεινε λοιπὸν καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ Κικέρων ἡμέρας τινάς.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

brevitatem (τὴν μικρότητα, ἰσχνότητα, εὐτέλειαν). Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἰ Ἀττικοῦ καὶ κακογραφημένη ἦτο ἐσωτερικῶς (σύγχυσις litterularum) ἔνεκα τοῦ πυρετοῦ, ὑφ' οὗ κατείχετο ὁ Ἀττικός, ὅτε ἔγραφεν αὐτὴν, καὶ ἐξωτερικῶς ἦτό πως παρημελημένη, καὶ ἐφαίνετο μικρά, πρόχειρος· καὶ βεβιασμένη. Ὁ Κικέρων ἐξεπλάγη καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν τῆς ἐπιστολῆς, μόλις εἶδεν αὐτὴν ἀκόμη ἐσφραγισμένην, καὶ πά-

λιν, ὄφου ἤνοιξεν αὐτήν. || *litterularum...* ὁ Ἄττικὸς συνήθως (*ut solent esse*) ἔγραφε γράμματα μικρὰ (*litterularum*) κομψὰ καὶ καθαρὰ (*compositissimae—clarissimae*), ἀλλὰ τότε ἔνεκα τοῦ πυρετοῦ τὰ γράμματά του ἦσαν πολὺ κακὰ, διότι ἔτρεμε τὸ χέρι του, ὅταν ἔγραφε. || *ille...* ἔνν. *respondit...* ὁ Ἄκαστος ἀπεκρίθη εἰς τὸν Κικέρωνα ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄττικὸς ἐνόμιζεν ὅτι δὲν εἶχε τίποτε σοβαρὸν (*tibi visum esse*) καὶ αὐτὸς ὁ Ἄκαστος ἀντελήφθη (*sibi visum esse*) καὶ ἀπὸ τοὺς οἰκείους τοῦ Ἄττικοῦ ἤκουσε τοιοῦτους λόγους (*ita se domi ex tuis audisse*), ὥστε νὰ μὴ φαίνεται τι κακὸν (*ut nihil esset incommode*). || *in extremo* εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς του ἔγραφεν ὁ Ἄττικὸς ὅτι τὴν ἐπιστολήν του ἔγραφεν ἔχων μικρὸν πυρετὸν (*febriculam*). || *quod nihilo minus...* ὁ Κικέρων ἐλυπήθη διὰ τὸν πυρετὸν τοῦ φίλου, ὑπερευχαριστήθη ὅμως ἀφ' ἑτέρου, διότι ὁ φίλος του μὲ ὄλον τὸν πυρετὸν (*nihilo minus*) τοῦ ἔγραφεν ἰδιοχείρως (*tua manu*) τὴν ἐπιστολήν. || *Quare...* ἐκ τοῦ ὅτι ὁ φίλος του τοῦ ἔγραφεν ἰδιοχείρως, ὄχι μόνον ὑπερευχαριστήθη, ἀλλὰ καὶ ἤκασεν ὅτι δὲν ἦτο σοβαρὸν τι τὸ νόσημα· διὸ κρίνει καλὸν νὰ τελειώσῃ τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐκφράζων μόνον τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ σύνεσις τοῦ φίλου καὶ ἡ ἐγκράτεια θὰ του ἔχουν 2 ἤδη ἀποδώσει τὴν ὑγείαν. || **Παραφύλαξον...** *αὐτότατα*. Ὁ Κικέρων ἀπερχόμενος εἰς Κιλικίαν εἶχεν ἀναθέσει εἰς τινα **Φιλότιμον**, ἀπελεύθερον τῆς Τερεντίας, τὴν διεύθυνσιν τῆς περιουσίας του ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν τοῦ Ἄττικοῦ ἐπίβλεψιν. Ἄλλ' ὁ Φιλότιμος τοὺς λογαριασμούς, τοὺς ὁποίους παρουσίασε, τῆς διαχειρίσεώς του, εἶχε σφόδρα ταραξεί—ἀνακατώσει (*φυρατής*, ἐκ τοῦ φυράω=ἀνακατώνω), ἵνα συγκαλύψῃ κατασχεύσεις του. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Κικέρωνος ἀπέθανεν ὁ φίλος αὐτοῦ *Precianus*, νομομαθῆς (*iuris consultus*), καὶ ἐκληροδότησε τὴν μικρὰν περιουσίαν του εἰς αὐτόν. Ταύτην τὴν περιουσίαν παρακαλεῖ τώρα ὁ Κικέρων τὸν Ἄττικὸν νὰ μὴ ἀφήσῃ διόλου νὰ τὴν ἐγγίση ὁ Φιλότιμος (*prorsus ne attingat*). Τὸν Φιλότιμον δὲν ὀνομάζει ὁ Κικέρων, ἀλλὰ ὑπαινίσσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ διὰ τῆς λέξεως *φιλοτιμίαν*, ἣν μετεχειρίσθη ἀντὶ τοῦ *φιλαργυρίαν*. Τὸ *αὐτότατα* (*αὐτότατος*) σημ. ἐντελῶς *μόνος σου*, χωρὶς νὰ

ἐμπιστευθῆς εἰς ἄλλον τινά. || triumpho Ἡ σύγκλητος εἶχε ψηφίσει ὑπὲρ τοῦ Κικέρωνος νὰ τελέσῃ θρίαμβον (supplicationem δηλ. εὐχαριστήριον τελετὴν ἐν τῷ ναῶ). || fratri meo, δηλ. τῷ Κοίντῳ Κικέρωνι. Ὁ Κικέρων ἀπερχόμενος ἐκ τῆς ἐπαρχίας Κιλικίας ἐπέτροψε τὴν διοίκησιν αὐτῆς εἰς τὸν τέως ταμίαν του Γάιον Καίλιον, ὃχι εἰς τὸν ἀδελφόν του. || τοῦμόν ὄνειρον ἐμοί δηλ. λέγεις· παροιμία ὑποσημαίνουσα ὅτι ἄσκοπον ἐνέργειαν κάμνομεν συμβουλευόντες τινα νὰ πράξῃ τι, ὅπερ αὐτὸς μόνος, ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀνευ τῆς ἰδικῆς μας συμβουλῆς κάλλιον γνωρίζει νὰ κάμνῃ καὶ κάμνει. || postero die δηλ. postridie idus Octobres, τῇ 16ῃ Ὀκτωβρίου· τῇ 15ῃ Ὀκτωβρίου, id. Oct., παρέδωκε τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν τῷ Σαυφηῳ, νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸν Ἀττικόν. Τὴν ἐπομένην θὰ ἔγραφε μακροτέρας ἴσως ἐπιστολάς καὶ τακτικωτέρας· ὥστε ἦτο περιττὴ ἡ παροῦσα· ἀλλὰ, λέγει ὁ Κικέρων, δὲν ἦτο ὀρθὸν νὰ ἔλθῃ ὁ noster Saufeius καὶ νὰ μὴ φέρῃ ἐπιστολὴν μου πρὸς σέ. Ἐπιστρέφων ὁ Κικέρων ἐκ Κιλικίας εἰς Ῥώμην παρέμεινε εἰς πολλοὺς διαμέσους σταθμούς, καὶ ἐδέησε νὰ στείλῃ ἐπιστολάς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐπιστροφὴν του πρὸς τοὺς ἐν Ῥώμῃ φίλους του καὶ νὰ ζητῇ καὶ ἀποκρίσεις εἰς αὐτάς. || de Tulliola... ἡ θυγάτηρ τοῦ Κικέρωνος Tullia, μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ πρώτου αὐτῆς μνηστῆρος Καλπορνίου Πίσωνος, ἐμνηστεύθη τὸν Φούριον Κρασσίποδα, καὶ μετὰ τοῦτον, παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς τῆς τὸν Πόπλιον Κορνήλιον Δολαβέλλαν, ὃχι καλῆς φήμης νέον, μικρότερον δὲ τῆς Τυλλίας κατὰ 7 ἔτη. || quam (rem publicam) praevideo in summis periculis: σχεδὸν ἅμα τῇ ἐπανόδῳ τοῦ Κικέρωνος ἐκ Κιλικίας ἐκηρύχθη ὁ ἐμφύλιος μεταξὺ Πομπηίου καὶ Καίσαρος πόλεμος. || de censoribus... ὁ τιμητῆς Ἀππιος Κλαύδιος ἠγωνίζετο καὶ ἐπέμενε νὰ κωλύσῃ διὰ νόμου τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν εἰκότων (signis-tabulis) καὶ περὶ τούτου ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ εἰσήγησις εἰς τὴν σύγκλητον. || Placentia πόλις ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πάδου.

Εἰς τὴν 10ην ἐπιστολὴν (ad Att., VII, 9).

Ἐγράφη ἐν Φορμιανῷ (Formianum) τῷ 50 π. X., κατὰ τινα

των τελευταίων ημερών του Δεκεμβρίου. Τὸ Formianum ἦτο κτῆμα παρὰ τὴν πόλιν Formiae, κειμένην ἐν Λατίῳ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν αὐτοῦ. Ἐν τῷ Φορμιανῷ παρέμεινεν ἐπίσης ὁ Κικέρων ἐπιστρέφων ἐκ Κιλικίας (ιδὲ τὰς δύο προηγουμένας ἐπιστολάς). Ἐχρονотρίβει εἰς τοὺς μεταξὺ σταθμοὺς διὰ τὴν φθίασιν εἰς Ῥώμην τῇ 3ῃ Ἰανουαρίου, ἡμέραν τῶν γενεθλίων του, ἵνα κατ' αὐτὴν τελέσῃ τὸν θρίαμβόν του. Ἐπεβραδύνθη ὅμως ἢ εἰς Ῥώμην ἀφιξίς του κατὰ μίαν ἀκόμη ἡμέραν (4 Ἰαν. 49).

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

¶ *Unas* δηλ. *litteras* μίαν ἐπιστολήν. || *a te* ἀπὸ μέρους σου, ἰδικήν σου ἐπιστολήν πρὸς ἐμέ. || *ad bustum Basili* παρὰ τὸ μνημεῖον (*monumentum*) τοῦ Βασιλείου (ἀγνώστου ἡμῖν). || *Bustum* (παρὰ τὸ *amb-ūro*, κατὰ ψευδῆ χωρισμόν, *am-buro*==περικαίω) σημαίνει α') τὸ κεκαυμένον σῶμα τοῦ νεκροῦ, β') τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐκάθη, τὴν πυρᾶν, γ') τὸν τάφον ἐν ᾧ ἐτέθη., δ') τὸ μνημεῖον τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου, ε') τὴν προτομὴν (ἄγαλμα) (γερμ. *büste*, γαλλ. *buste*). σήμερον σημαίνει καὶ τὸν στηθόδεσμον-μποῦστον *busto*. || *Videbis igitur... ἀφ' οὗ* ἐχάθη ἢ ἐπιστολὴ ἐκείνη, λέγει, θὰ ἴδῃς (θὰ κρίνῃς), μήπως ἦτο γραμμένον εἰς αὐτὴν τίποτε, τὸ ὁποῖον πρέπει ἐγὼ νὰ γνωρίζω (καὶ θὰ μου γράψῃς). || *et simul* διευκρινήσεις... καὶ συγχρόνως εἰς τὴν ἐπιστολήν σου θὰ μου διευκρινήσῃς τὸ ἐξῆς πολιτικὸν ζήτημα (τὸ κατωτέρω). || *cum sit necesse* ἀφ' οὗ εἶναι ἀνάγκη. || *haberi Caesaris rationem* (*comitiis*) νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς προσεχεῖς ὑπατικές ἀρχαιρείας (Ἰουλ. 49) ἢ ὑποψηφιότητος τοῦ Καίσαρος *illo* (*Caesare*) *exercitum... obtinente* ἐκείνου διατηροῦντος τὸν στρατὸν αὐτοῦ (ἐν Γαλατίᾳ). || *vel per senatum* εἴτε διὰ τῆς συγκλήτου (μὴ ἀποστελλούσης διάδοχον). || *vel per tribunos pl.* εἴτε διὰ τῶν (φίλων του) δημάρχων (κυρῶντων νόμον, δι' οὗ νὰ παρατείνεται ἡ διοίκησις αὐτοῦ.) || *aut persuaderi Caesari* ἢ νὰ πεισθῇ ὁ Καῖσαρ. || *haberi comitia* νὰ ἐνεργηθῶσιν ἀρχαιρείαι. || *si per tribunos plebēi non patiatur* (*haberi comitia sine illius ratione*) *et tamen quiescat* εἰάν δὲν θέλῃ ἀνεχθῆναι νὰ ἐνεργηθῶσιν ἐκλογαὶ ματαιῶν αὐτὰς διὰ τῶν φίλων του δημάρχων. ἀλλ' ὅμως νὰ ἡσυχάζῃ (νὰ μὴ

κινῆ πόλεμον κατὰ τῆς πόλεως]. || *rem adduci ad interregnum τὸ πρᾶγμα* νὰ καταλήξῃ εἰς μεσοβασιλείαν. || *exercitum adducat ἐνν. in urbem* (κατὰ τῆς πόλεως). || *armis cum eo contendere* δι' ὀπλῶν νὰ ἀγωνισθῶμεν, νὰ πολεμήσωμεν πρὸς αὐτὸν (τὸν Καῖσαρα). τὸ ἀπαρεμφ. *contendere*, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα (aut) *haberi* (aut) *persuaderi* (aut) *haberi* (comitia) (aut) *adduci* — ἐπίσης καὶ τὰ κατωτέρω *facere*, *ire*, εἶναι ὑποκείμενα τῆς ἐν ἀρχῇ ἀπροσώπου φράσεως *sit necesse*. || *nobis... paratis ἀφαιρ. ἀπόλ.* — ἡμῶν ἦτιον (οὐπω καλῶς) παρεσκευασμένων. || *tum, cum... impetratum non sit* (ut *ratio Caesaris comitiis habeatur*) τότε ὅτε δὲν θέλει ἐπιτευχθῆ, (ὅπως ὁ Καῖσαρ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν). || *comitiis τῆ τῶν ἀρχαιρεσιῶν ἡμέρα*. || *ut e lege ratio* (eius *comitiis*) *habeatur* ὅπως συμφώνως πρὸς τὸν νόμον ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἢ ὑποψηφιότης αὐτοῦ, καίπερ ἀπόντος, κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας. || *circumscriptus* περιορισθεὶς ἐν τῇ ἐνασχῆσει τῆς ἐξουσίας του. || *sublatus* καταργηθεὶς, παυθεὶς. || *dicensve ἢ ἂν ἔλεγε* (χωρὶς νὰ εἶναι τοῦτο ἀληθές). || *teneunda sit* — *intercludendus sit* σύμπτυξις ἀντὶ (*sit necesse*) *teneri urbem* — *illum intercludi*. || *quorum aliquod certe subeundum est* (nobis) τῶν ὁποίων ἐν τι ὀρισμένως πρέπει νὰ ὑπομείνωμεν, ἀναπόφευκτον. || *persuaderi illi...* συμπλήρωσον: *dices pro-* 3 *fecto te minimum malum putare persuaderi illi...* || *descendat* συγκαταβῆ, συγκατατεθῆ. || *id eum...* *non facere miror* καὶ παραξενεύομαι διότι (ὁ Καῖσαρ) δέν το κάμνει αὐτό. || *si non obtinet, ut...* ἐὰν δέν ὑπερισχύῃ, ὥστε νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς ἐκλογὰς διατηρῶν τὸν στρατόν. || *ut quidam putant* ὡς τινες (οἱ περὶ τὸν Πομπήιον φιλοπόλεμοι) νομίζουσιν. || *ille* (Caesar) *consul* ἐκεῖνος ἐὰν γίνῃ ὑπάτος. || *At sic malo...* ἀλλά, θὰ εἴπῃς, προτιμῶ οὕτω (νὰ γίνῃ ὑπάτος ἀνευ στρατοῦ), παρὰ (νὰ γίνῃ ὑπάτος) μετὰ στρατοῦ. || *aliquis*, ὁ Πομπήιος. || *neque ei...* *ullum* οὐδὲ ὑπάρχει κανὲν φάρμακον κατ' αὐτοῦ. || *cedendum est* (nobis) πρέπει νὰ ὑποχωρήσωμεν... || *vide consulem iterum* (ιδὲ) φαντάσου, συλλογίσου ὑπάτον δευτέραν φορὰν... || *imbecillus* μολονότι ἦτο ἀσθενὴς (πολιτικῶς). || *Quid nunc putas?* Τί νομίζεις (ὅτι θὰ γίνῃ) τώρα, ποῦ

Δὲν εἶναι πλέον ἀδύνατος (imbecillus), ὡς ἦτο ἐν τῇ πρώτῃ του
 ὑπατεία; δὲν θὰ ἰσχύσῃ πλεῖστον; (nonne plurimum valebit?) || et
 eo consule... (ἔχε δὲ ὑπ' ὄψιν σου) καὶ (τοῦτο ἀκόμη, ὅτι) αὐτοῦ
 τοῦ Καίσαρος) ὑπατεύοντος ὁ Πομπήιος ἀπόφασιν ἀμετάτρεπτον ἔχει
 (Pompeio certum est) νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἰσπανίαν (ἡ ὁποία ἦτο
 ἑπαρχιακὴ διοίκησις αὐτοῦ). || O rem miseram! ὦ! δυστυχία! || id
 ipsum αὐτὸ καθ' αὐτό, τὸ νὰ εἶναι ὁ Καῖσαρ ὑπάτος ἐν Ῥώμῃ καὶ
 ὁ Πομπήιος ἐν Ἰσπανίᾳ ἄνευ δηλ. τῶν ἐπακολούθων αὐτοῦ. || quod
 recusari non potest ὅπερ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ το ἀρνηθῇ οὐδεὶς. ||
 iamiam... gratiam τότε ἀμέσως θέλει κερδίσει μὲ τὸ μέρος του τὴν
 μεγίστην πάντων τῶν χρηστῶν πολιτῶν (ἀριστοκρατικῶν) ἀγάπην. ||
 4 Tollamus igitur hoc, qui... ἄς ἄρωμεν λοιπὸν* ἐκ τοῦ μέσου (ἄς
 ἀποκλεισθῇ αὕτη ἡ περίπτωσις) τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποίου λέγουσιν ὅτι
 δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος νὰ παρακινήθῃ· εἶναι δὲ τοῦτο: **νὰ ἀφήσῃ
 τὸν στρατὸν, ἵνα οὕτω γίνῃ ὑπάτος.** || concedere illi id, quod...
 postulat νὰ ὑποχωρήσωμεν εἰς τὰς ἀναιδεστάτας ἀξιώσεις ἐκεῖνου, δηλ.
 νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς ἐκλογάς, καίπερ ἀπὸν καὶ τὸν στρατὸν
 διατηρῶν. || ut idem dicit ὡς ὁ ἴδιος (ὁ Πομπήιος) λέγει. || Te-
 nuisti provinciam... ἐκράτησας σὺ, ὁ Καῖσαρ... || per factionem
 διὰ στάσεως (τῶν φίλων σου), || libidinis tuae τῆς (αὐθαιρέτου) ἐπι-
 θυμίας σου, τοῦ γούστου σου. || fac tamen legis ἄλλ' ἔστω νόμου,
 ἄς ὑποτεθῇ ὅτι τὰ δέκα ἔτη ἐδόθησαν διὰ νόμου. || ut succedatur,
 decernitur γίνεται ἀπόφασις τῆς συγκλήτου, ἀποφασίζει ἡ σύγκλητος
 νὰ σταλῇ διάδοχός σου (succedatur—successor) εἰς τὴν Γαλατίαν
 || habe meam rationem (comitiis) λάβε με ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς
 ἐκλογάς. || Habe tu nostram (rationem) λάβε σὺ ὑπ' ὄψιν ἡμᾶς,
 λογάριασέ μας. || habeas...? νὰ ἔχῃς; = οὐδαμῶς πρέπει νὰ ἔχῃς· ἡ
 ὑποτακτικὴ δηλοῖ ἀπαρέσκεϊαν καὶ ἀγανάκτησιν. || invito senatu?
 ἀκούσης, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς συγκλήτου; || depugnes (mecum)...
 ἂν μὴ ἐπιτρέπῃς τοῦτο (νὰ διατηρῶ ἐγώ, ὁ Καῖσαρ, τὸν στρατὸν πε-
 ρισσότερον χρόνον, τότε) πρέπει νὰ πολεμήσῃς ἐναντίον μου. || Cum
 bonā... (θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ πολεμήσωμεν πρὸς σὲ) μετ' ἐλπίδος
 βεβαίως ἀγαθῆς ἢ νὰ νικήσωμεν ἢ ν' ἀποθάνωμεν ἐλεύθεροι. || ut

ait idem δηλ. ὁ Πομπήιος. || *Iam, si...* τώρα ἔαν εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμήσωμεν, πότε πρέπει νὰ πολεμήσωμεν, τοῦτο κεῖται, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιστάσεων. || *Itaque te...* διὰ τοῦτο λοιπὸν δέν σε βασανίζω ἐπὶ τούτου τοῦ ζητήματος (δηλ. πότε καὶ πῶς θὰ πολεμήσωμεν). || *adfer dōs λύσιν τινά.* || *torqueor* βασανίζομαι σκεπτόμενος τὴν κατάστασιν.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

Cotidienne... «*Λοιπὸν καθ' ἡμέραν* πρέπει νὰ λαμβάνω παρὰ σου ἐπιστολάς» ἔγραφεν ὁ Ἀττικὸς πρὸς τὸν Κικέρωνα· οὗτος ἀπαντᾷ καθ' ἡμέραν, ἀρκεῖ νὰ ἔχω ἀνθρώπον, μὲ τὸν ὁποῖον νὰ σου στέλλω αὐτάς, (*si habebō cui dem cotidie*). || «*At iam ipse ades* ἀλλὰ τώρα πλέον ἔρχεσαι μόνος σου» — τοῦ γράφει ὁ Ἀττικὸς —, τότε θὰ παύσω νὰ σου γράφω, ἀπαντᾷ ὁ Κικέρων, ὅταν θὰ ἔχω ἔλθει. Ἡ συχνὴ ἀλληλογραφία δεικνύει καὶ τὴν χαρὰν τοῦ Κικέρωνος διὰ τὴν εἰς Ῥώμην ἐπάνοδόν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς φίλους του. Πρὸς τὸν Ἀττικὸν μόνον κατὰ τὸ διάστημα τῆς εἰκοσάμηνου ἐκ Ῥώμης ἀπουσίας του ἔγραψε περὶ τὰς 40 ἐπιστολάς, αἵτινες διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶναι πάρα πολλαί, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἡ γραφικὴ ὕλη δέν ἦτο τόσον ἀφθονος ὅσον σήμερον καὶ ἡ δυσκολία περὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἦτο μεγάλη. || *Tò bustum Basili* ἦτο ἔξω τῆς πόλεως (*ad urbem*) παρὰ τὴν Ἀππίαν ὁδόν· ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦτο κατάλληλος εἰς ἐνέδραν καὶ πολλὰ κακουργήματα εἶχον γίνεαι ἐκεῖ. || *Cum sit necesse...* Τὸ πολιτικὸν πρόβλημα, οὗ² ὁ Κικέρων ζητεῖ παρὰ τοῦ Ἀττικοῦ τὴν λύσιν, εἶναι τὸ ἑξῆς : Ποῖον εἶναι τὸ μικρότερον κακόν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ πάθῃ ἡ πολιτεία, ἵνα ἐξέλθῃ ἐκ τῆς κρισιμωτέρας καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν περιήγαγον αὐτὴν αἱ ἀξιώσεις τοῦ Καίσαρος ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Πομπήιου καὶ τῆς συγκλήτου ἀφ' ἑτέρου. Τὰ κακὰ ταῦτα ἀπαριθμεῖ ἐφεξῆς ὁ Κικέρων. || *provinciam* ἡ διοίκησις τοῦ Καίσαρος ἐν Γαλατία ἔληγε τῇ 1ῃ Μαρτίου τοῦ 49, ἀλλ' οὗτος ἐπεθύμει νὰ παραμείνῃ ἐν τῇ διοικήσει μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θ' ἀνελάμβανε τὴν ὑπατείαν (1 Ἰανουαρίου 48), ἔαν ἐξελέγετο ὑπάτος. Οἱ ἀντίπαλοι ἰσχυρίζοντο ὅτι δέν ἐπετρέπετο νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ὑποψηφιότης τοῦ Καίσαρος

ἀπόντος ἐκ Ῥώμης.—ad interregnum ἂν δι' οἰονδήποτε λόγον δὲν ἐγίνοντο ἐκλογαὶ ἀρχόντων (ὑπάτων, στρατηγῶν κ. ἄ.) μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου, ἐπειδὴ οἱ ἄρχοντες τοῦ προηγουμένου ἔτους ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ καταθέσωσι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους, 31 Δεκεμβρίου, ἵνα μὴ μείνη ἡ πόλις ἄνευ ἀρχόντων, καθίστατο **μεσοβασίλεια** (interregnum), καθ' ἣν ἦρχεν εἰς μεσοβασίλειος ἐπὶ 5 ἡμέρας, μετὰ τοῦτον ἄλλος μεσοβασίλειος ἄλλας 5 καὶ οὕτω καθεξῆς, ἕως νὰ γίνωσιν ἐκλογαὶ τακτικῶν ἀρχόντων. || e lege οἱ φίλοι τοῦ Καίσαρος ἐν ἔτει 52 τῇ συνδρομῇ τοῦ Πομπηίου εἶχον ἐπιτύχει νὰ ψηφισθῆ νόμος ἐπιτρέπων αὐτῶ νὰ ἐκθέσῃ ὑποψηφιότητα καίπερ ἀπὼν· ἀλλὰ τὸν νόμον τοῦτον δὲν ἐθεώρουν ἰσχύοντα τῶρα οἱ ἀντίπαλοί του. || additā causā ὁ Καῖσαρ ἠδύνατο νὰ παλεμήσῃ κατὰ τῆς συγκλήτου εἴτε διὰ μόνην τὴν αἰτίαν ὅτι δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν κατὰ τὰς ἀρχαιουσίας (aut hanc unam ob causam, quod ratio non habetur), εἴτε ἀκόμη καὶ διότι ἴσως δήμαρχός τις (φίλος του) στιγματισθεὶς ἢ ἄλλο τι παθὼν ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἤϊτε καταφύγει πρὸς αὐτὸν (aut addita causa, si forte... confugerit). || Οἱ δήμαρχοι ἐστιγματίζοντο (notatus), ἐὰν ἡ σύγκλητος ἀπεφαίνετο περὶ αὐτῶν ὅτι ὅσα εἶχον πράξει ἦσαν ἐναντίον τῆς πολιτείας (ea quae fecissent contra rem publicam fecisse)· περιορίζοντο δὲ (circumscriptus), ἂν ἡ σύγκλητος καθόριζε τὰ ὅρια τῆς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ προσέθετεν ἐν τέλει: si quis aliter fecerit, is contra rem publicam faciet ἢ is in hostium numero habebitur. Τέλος κατηγοῦντο (sublatus) οἱ δήμαρχοι, ἐὰν ἡ σύγκλητος ἐξέδιδε τὸ λεγόμενον senatus consultum ultimum: videant ἢ dent operam, consules, ne quid res publica detrimenti capiat, δι' οὗ συγκλητικῶν δόγματος οἱ ὑπάτοι ἐλάμβανον ἀπόλυτον, **δικτατορικὴν**, ἐξουσίαν, πάντων τῶν ἄλλων ἀρχόντων καταργουμένων ἢ ἐκτελούντων μόνον διατάγας τῶν ὑπάτων. || suscepto autem bello... ἀναληφθέντος δὲ τοῦ πολέμου (ὑφ' ἡμῶν)· ὁ Κικέρων καὶ οἱ ἄλλοι ἀριστοκρατικοὶ συντάσσοντο μετὰ τοῦ Πομπηίου κατὰ τοῦ Καίσαρος. Ὁ Κικέρων λέγει: καὶ ἂν ἀναδεχθῶμεν τὸν πόλεμον (suscepto bello), γεννῶνται ὑποζητήματα ἄλλα, δηλ. ἂν πρέπη νὰ μείνωμεν καὶ νὰ ἀμυνθῶμεν ἐν τῇ

πόλει (*tenenda sit urbs*) ἢ ἐγκαταλιπόντες αὐτὴν ἂν πρέπει νὰ ἐπι-
διώξωμεν ν' ἀποκλείσωμεν τὸν Καίσαρα ἀπὸ τῶν ἐπιτηδείων (σίτου
καὶ ἄλλων τροφῶν) καὶ τῶν ἄλλων ἐφοδίων (*ea relicta ille com-
meatu et reliquis copiis intercludendus sit*). || *per annos decem*
ἀπὸ Ἀπριλίου τοῦ 58 μέχρι τέλους τοῦ 50, ἐν ὄλῳ ἑννέα, ὄχι πλήρη
ἔτη. Ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Καίσαρος ἦτο νὰ παραταθῇ ἡ διοίκησις
του, ὥστε θὰ ὑπερέβαινε αὕτη τὰ ἑννέα ἔτη.

Εἰς τὴν 11ην ἐπιστολὴν (ad Att. XIII, 52)

Ὁ Κικέρων μένων ἐν τινι παρὰ τὴν πόλιν τῆς Καμπανίας Pu-
teoli κτήματί του (Puteolanum) ἐδέχθη τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῶν Κρο-
νίων (Saturnalia), δηλ. τῇ 19ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 45 π. Χ. ἀπροσδό-
κητον ἐπίσκεψιν τοῦ Καίσαρος, μετὰ τῶν σωματοφυλάκων του καὶ
ἄλλης ἀκολουθίας, ταξειδεύοντος χάριν ἀναφυχῆς. Τὰ κατὰ τὴν ἐπί-
σκεψιν ταύτην καὶ τὴν ὄχι μικρὰν ταραχὴν του γράφει ὁ Κικέρων
πρὸς τὸν φίλον του ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ. γραφείσῃ εἴτε τῇ αὐτῇ
ἡμέρᾳ εἴτε τῇ ἐπομένῃ.

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

Ο *hospitem mihi tamen gravem, ἀμεταμέλητον*—ὦ ! τὸν τόσον εἰς
ἐμὲ ὄχι εὐάρεστον ξένον, διὰ τοῦ ὁποίου ὅμως τὴν ἐπίσκεψιν καὶ φι-
λοξενίαν δὲν μεταμελοῦμαι, δὲν λυποῦμαι. || *fuit enim pericunde*
διότι (ὁ Καῖσαρ) ἦτο εἰς πολὺ καλὴν διάθεσιν, ἦτο θαυμάσια. Πολ-
λάκις τὸ ὄημα *sum* συνάπτεται μετὰ ἐπιρρήματος ἐν τῇ σημασίᾳ
εὐρίσκομαι, ζῶ, ὡς καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. || *sed*—ἀλλὰ ἄς
ἀφήσω τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἄς ἔλθω εἰς τὸ θέμα μου· διὰ τοῦ *sed*
δηλ. ἐνταῦθα δὲν δηλοῦται ἀντίθεσις πρὸς τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ δια-
κοπή ἀπότομος. || *secundis Saturnalibus* τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τῶν
Κρονίων (18 Δεκεμβρίου). || *vesperi* ἐπιρρ. ἑσπέρας. || *completa a*
militibus κατελήφθη καὶ ἐπληρώθη ὑπὸ στρατιωτῶν. || *ut vix tri-*
clinium... vacaret ὥστε μόλις νὰ εὐκαιρῇ (νὰ μὴ εἶναι κατελιημέ-
νον) τὸ τρικλίσιον (δηλ. ἡ αἴθουσα), ἐν τῷ ὁποίῳ ἔμελλε νὰ δειπνήσῃ
ὁ Καῖσαρ. || *quippe hominum CIO CIO* (fuerunt) καθόσον ἦσαν
δύο χιλιάδες ἄνθρωποι. || *sum commotus* ἀνησύχησα· ἐκ τούτου
ἐξαρθᾶται ἡ πλαγία ἐρώτησις *quid futurum esset postii ie*. ||
postidie τῇ ὑστεραίᾳ (19 Δεκεμ.), καθ' ἣν θὰ ἐγευματίζεν εἰς τοῦ
Κικέρωνος τὴν ἐπαυλιν || *subvenit* συνέδραμε. ἦλθεν ἐπίκουρος. ||
custodes dedit ἔδωκέ μοι φρουρούς, ἵνα κρατήσωσι τοὺς στρατιώ-
τας μακρὰν ἀπὸ τῆς ἐπαύλεως τοῦ Κικέρωνος· οὗτοι κατεσκήνωσαν
ἐν ὑπαίθρῳ (*castra in agro ἐνν. posita sunt*). || *villa ἐνν. mea*. ||
nec quemquam admisit ἐνν. ad se—οὐδὲ ἐδέχθη τινα. || *rationes*

oripior cum Baldo ἐνν. confecit=πιστεύω ἔκαμεν λογαριασμοὺς μὲ τὸν Βάλβον. || inde ἔπειτα. || in balneum ἐνν. iit ἐπῆγεν εἰς τὸ λουτρὸν (ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ Κικέρωνος, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔπειτα καὶ ἐγευματίσε). || unctus est ἠλείφθη μύροις. || accubuit κατεκλίθη εἰς εὐοχίαν. || ἐμετικὴν (τέχνην) agebat=ἤσκει ἐμετικὴν τέχνην, τ. ἔἴτρωγεν ὡς ἐμέσων. || edit et bibit παρακεικ. || oripate sane et apparate (illum accepi) δαιτυλῶς ἀληθῶς καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐκεῖνον ὑπεδέχθην καὶ ἐφιλοξένησα. || sed ... bene cocto et condito... ἀλλὰ (καὶ) μὲ φαγητὸν καλῶς μαγειρευμένον καὶ καρυκευμένον, μὲ ὀμιλίαν ὠραίαν καί. ἂν θέλης νὰ μάθης εὐαρέστως (ἐπεράσαμε ὠραῖα). Tò bene cocto et condito, sermone bono et, si quaeris, libenter εἶναι ἀπόσπασμα ἐκ τινος σατιρικοῦ ποιητοῦ Λουκιλίου. || accepti ἐνν. sunt (ἐν ἄλλῃ αἰθούσῃ βεβαίως). || valde copiose ἐν πολλῇ ἀφθονίᾳ, πλουσιοπαρόχως. || minus lautis ὀλιγώτερον κομποῖς, κάπως προστυχώτεροι. || lautiores τοὺς κομποτέρους, τοὺς ὀλιγώτερον προστύχους. || Quid multa (dicam)? τί νὰ σοῦ τα πολυλογῶ; || Homines visi sumus ἐφάνημεν (ἔδειξαμεν πῶς εἴμεθα) ἄνθρωποι. || Hospes ὁ Καῖσαρ. || non is (visus est) ὄχι τοιοῦτος (ἔδείχθη). || quoi (ἀρχαία δοτική)=cui, diceres νὰ εἶπης, νὰ εἶπη τις. || Amabo te (θὰ σε ἀγαπήσω, θὰ εὐχαριστηθῶ) σὲ παρακαλῶ. || eodem ad me (ἐνν. hospitio deverte) εἰς τὸν αὐτὸν τόπον παρ' ἐμοί, εἰς τὸν οἶκόν μου κατάλυσον, περάσετε παρακαλῶ καὶ πάλιν. || cum revertēre ὅταν θὰ ἐπιστρέψῃς. Ὅλη ἡ φράσις amabo te... revertēre εἶναι τῆς λαλουμένης γλώσσης. || Semel satis est εἶναι ἀρκετὸν μίαν φορὰν (νὰ φιλοξενήσῃς τὸν Καῖσαρα). || Quid quaeris? τί ἐρωτᾷς; Μὴ σοῦ τὰ πολυλογῶ (συνων. quid multā?) || delectatus est et libenter fuit εὐχαριστήθη καὶ ἐπέρασε ὠραῖα. || se fore... aiebat ἔλεγε ὅτι θὰ μείνῃ καὶ ἐπὶ ταυτοπροσωπίας τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἕξ ἐνεργητικοῦ ῥήματος ἐξαρτωμένου εἰδικοῦ ἀπαρεμφάτου τίθεται κατ' αἰτιατικὴν ἐν τῇ λατινικῇ γλώσσῃ. || Habes hospitium (σοῦ περιέγραφα) ἔχεις (περιγραφείσαν (ὑπ' ἐμοῦ) φιλοξενίαν. || ἐπιστάθμειαν (λ. στρατιωτικὴ)=στρατοπέδευσιν. || odiosam mihi τῆς αὐτῆς ἐννοίας μὲ τὸ ἐν ἀρχῇ (hospitem) gravem. || non molestam (ἀμεταμέλητον) ὄχι δυσάρεστον, ὄχι ὀκληράν. || hic ἐνν. ero ἢ manebo. || deinde ἐνν. abibo ἔπειτα θὰ ὑπάγω. || cum praeteriret ὅτε παρήρχετο (ὁ Καῖσαρ), ὅτε ἐπερνοῦσε ἀπὸ... || dextrā sinistrā δεξιὰ καὶ ἀριστερᾶ (τοῦ Καίσαρος). || ad equum (Caesaris) παρὰ τὸν ἵππον τοῦ Καίσαρος. || ex Nicia ἐγγ. audivi.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις :

ad Philippum (εἰς τὸν οἶκον τοῦ (Λευκίου Μαρκίου) Φιλίππου)

οὗτος ἦτο δεύτερος σύζυγος τῆς ἀνεισιᾶς τοῦ Καίσαρος Ἀτίας, τῆς μητρὸς τοῦ Ὀκταουίου (Ἀυγούστου). || Τρικλίνιον ἐκαλοῦντο κυρίως αἱ τρεῖς μόνον κλίνας, αἱ περὶ τὴν τράπεζαν τοῦ φαγητοῦ ἐν εἶδει Π τοποθετούμεναι, ἐφ' ὧν κατεκλίνοντο οἱ εὐχοχούμενοι· συνεκδοχικῶς περιλαμβάνετο καὶ ἡ τράπεζα αὐτή· εἶτα ἡ εὐωχία (πρβλ. ἀρχιτρικλίνος=ὁ διευθύνων τὴν εὐωχίαν, ὅστις ἦτο συνήθως ὁ οἰκοδεσπότης) καὶ ἀκόμη καὶ ἡ αἴθουσα τῆς εὐωχίας, ὡς ἐνταῦθα. || *Barba Cassius* φίλος τις τοῦ Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου. || *ad horam VII* μέχρι τῆς 7ης ὥρας (δηλ. τῆς 1ης μ.μ. περίπου, διότι οἱ Ῥωμαῖοι ἤρχιζον μετροῦντες τὰς ὥρας ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς δύσεως, ὥστε 6 νὰ εἶναι περὶ τὴν μεσημβρίαν). || *L. Cornelius Balbus* ἐκ Γαδείρων τῆς Ἰσπανίας, ἕνεκα ὑπῆρεσιῶν του πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν ἐγένετο Ῥωμαῖος πολίτης καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Ρώμῃ ἐγένετο ἐπιφανής. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἠκολούθησε τὸν Καίσαρα, ὅστις του ἐνεπιστεῦθη ἔπειτα τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας του. || *de Mamurra* (πιθανῶς) περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μαμούρρα, διαβοήτου ἀσώτου, ὃν ὁ Καίσαρ ἐν Γαλατίᾳ εἶχε διορίσει προϊστάμενον τῶν λόγων τῶν τεχνιτῶν (*praefectus fabrum*). || *unctus est* κατὰ συνήθειαν τῶν Ῥωμαίων ν' ἀλείφονται μύροις μετὰ τὸ λουτρὸν καὶ πρὸ τοῦ γεύματος. || Ἐμετικὴν (τέχνην) *agebat*. Πολλοὶ λαίμαργοι ἀφοῦ ἔτρωγον καὶ ἔπινον μέχρι κόρου, ἤμουν ἔπειτα, ἵνα ἐκ νέου φάγωσι καὶ πῶσι καὶ οὕτω νέας ἡδονὰς ἀπολαύσωσιν· ἄλλοι πάλιν, ἀφ' οὗ ἔτρωγον μέχρι κόρου, ἤμουν μόνον καὶ μόνον ἵνα μὴ ὑποστῶσι τὰ κακὰ τῆς πολυφαγίας· τοιοῦτόν τι δέον νὰ δεχθῶμεν καὶ περὶ τοῦ Καίσαρος (ἰδὲ καὶ Κικέρ. *p. reg. Deiot.* 21 : *cum... vomere te post cenam velle dixisses*). Τὰς τριαύτας ἀσχημίας φαίνεται ὅτι δὲν ἀπετροπιάζοντο οἱ φιλήδονοι Ῥωμαῖοι. || *Libertis... servisque* οἱ πλούσιοι καὶ ἐπιφανεῖς Ῥωμαῖοι ταξειδεύοντές που καὶ χάριν ἀναφυχῆς παρηκολουθοῦντο ὑπὸ πολλῶν καὶ ἐλευθέρων καὶ ἀπελευθέρων καὶ δούλων, καὶ γυναικῶν ἀκόμη (ἀντητριδῶν, θεραπαινῶν κἄ.). || Σπουδαῖον δηλ. πολιτικὸν ζήτημα, Περὶ πολιτικοῦ ζητήματος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος μεταξὺ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Κικέρωνος, ὁπαδοῦ τοῦ Πομπηίου. Μόνον φιλολογικὰ ζητήματα (φιλόλογα *multa*) συνεζήτησαν. || *ad Baias* (παρὰ τὰς Βαίας) μικρὰ παραλία πόλις ἀλλ' ὀνομαστὴ διὰ τὴν θελκτικότητά της φύσεως, τὴν ἱαματικὴν δύναμιν τῶν θερμῶν πηγῶν της καὶ τὴν εὐθυμον ζωὴν της. κειμένη ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Καμπανίας ἀντικρὸν τῶν Ποτιόλων. || *Tusculanum* ἄλλο κτῆμα τοῦ Κικέρωνος παρὰ τὴν ἐν Λατίῳ, νοτιο-ανατολικώτερον τῆς Ῥώμης κειμένην πόλιν *Tusculum*. || *Dolabellae* τοῦ Δολαβέλλα, γαμβροῦ τοῦ Κικέρωνος ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Τυλλία

(ὡς τρίτου συζύγου αὐτῆς). || *omnis... coria...* ἡ τοιαύτη παρέλασις πρὸ τῆς ἐπαύλεως τοῦ Δολαβέλλα ἐσήμαινε τιμὴν πρὸς αὐτὸν τὸν Δολαβέλλαν, τὸν ὁποῖον ὁ Καῖσαρ προώριζεν ὑπάτον διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, μολονότι οὔτε τὴν προσήκουσαν ἡλικίαν εἶχε οὔτε τὸ κατώτερον ἀξίωμα τὴν στρατηγίαν εἶχεν ἄρξει. Ὁ Δολαβέλλας ἐγένετο ὑπάτος *consul suffectus* ἀντὶ τοῦ Καίσαρος δολοφονηθέντος (15 Μαρτίου 44). || *ex N. cia* ὁ Νικίας οὗτος ἦτο φίλος τοῦ Δολαβέλλα, πεπαιδευμένος ἀνὴρ.

Εἰς τὴν 12ην ἐπιστολὴν (ad Att. XIV, 10).

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη τῇ 19ῃ Ἀπριλίου τοῦ 44, ἕνα δηλ. περίπου μῆνα μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος (15 Μαρτίου), ἀναφέρεται δὲ εἰς γεγονότα ἐπακολουθήσαντα μετὰ τὴν δολοφονίαν. Οἱ δολοφόνοι Βροῦτος καὶ Κάσσιος ἀμέσως μετὰ τὴν δολοφονίαν ἀνέβησαν εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ἐκεῖ συνηθροίσθησαν ἄλλοι τε πολλοὶ ὁμόφρονες καὶ ὁ Κικέρων, ὅστις προέτεινεν ὅπως ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ὡς πραιτῶρες συγκαλέσωσιν ἀμελλητί τὴν σύγκλητον ἐν τῷ Καπιτώλιῳ· ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη, διότι ἡ σύγκλητος τότε μόνον συνεκαλεῖτο ὑπὸ πραιτῶρων, ὅτε δὲν ἦσαν ὑπάτοι ἐν Ῥώμῃ καὶ εἶχε μὲν φονευθῆ ὁ Καῖσαρ (ὑπάτος πέμπτην φορὰν τότε), ἀλλ' ὑπῆρχεν ἀκόμη ὁ συνύπατος αὐτοῦ M. Antonius, μολονότι οὗτος ἔντρομος εἶχε σπεύσει νὰ κρυφθῆ. Θαρρήσας ὁμοῦς οὗτος ἐκ τῆς ἀδρανείας τῶν συνωμοτῶν συνεκάλεσε τὴν σύγκλητον τῇ 17ῃ Μαρτίου, καθ' ἣν ἡμέραν ἐωρτάζοντο τὰ *Liberalia* (πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου — *Liber*), καὶ ἐψηφίσθη τότε ἀμνηστία διὰ τοὺς δολοφόνους, ἐπεκυρώθησαν ὁμοῦς πᾶσαι αἱ πράξεις τοῦ Καίσαρος καὶ ἐκεῖναι ἀκόμη τὰς ὁποίας οὗτος εἶχεν ἤδη μελετήσει καὶ ἐτοιμοὺς νὰ τὰς κυρώσῃ διὰ τῆς συγκλήτου· εἶτα ἀνεγνώσθησαν αἱ διαθήκαι αὐτοῦ, ἐν αἷς *εὐρέθη δεδομένη Ῥωμαίων ἐκάστῳ δόσις ἀξιόλογος* (Πλούτ. β. Καίσ. 68)· τὸ πλῆθος διετέθη ὑπὲρ τοῦ δολοφονηθέντος καὶ ὁ Ἀντωνίωνος, ἐκφωνῶν τὸν ἐπικηδεῖον, ὡς συνάρχων τοῦ Καίσαρος ἐξηρέθισεν αὐτὸ ἐναντίον τῶν δολοφόνων τόσον, ὥστε οὗτοι φοβηθέντες ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν· ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος διέμειναν μέχρι τοῦ Ἰουνίου ἐν Λανουσίῳ (*Lanuvium*). Καὶ ὁ Κικέρων δὲ αὐτὸς ἐφυγεν ἐκ Ῥώμης καὶ διέμενεν ἄλλοτε ἐν ἄλλῃ τινὶ τῶν ἐπαυλέων τοῦ (*Puteolanum, Cumanum, Tusculanum*).

Γλωσσικαὶ παρατηρήσεις :

- 1 *Itane vero?* ἔτσι λοιπὸν; Συνήθης ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπιστολῶν (καὶ ἀλλαχοῦ) ἐρώτησις, δηλοῦσα ἐκπληξίν διὰ τὴν ἐν τῇ ἐφεξῆς ἐρωτῆσει δηλουμένην πρᾶξιν, ἣν ἀποδοκιμάζει μετ' ἀγανακτήσεως ὁ γράφων· *hoc meus... esset* αὐτὸ λοιπὸν ἦτο τὸ κατόρθωμα ποῦ ἔκαμε ὁ

Βροῦτος ὁ ἴδικός μου καὶ ὁ ἴδικός σου, νὰ μένη δηλ. ἐν Λανου-
ουίῳ; Νὰ ἀπέλθῃ ὁ Τρεβώνιος εἰς τὴν διοίκησίν του ὄχι διὰ τῆς
εὐθείας, τῆς συνήθους, τῆς κανονικῆς ὁδοῦ; Διὰ νά...; || *Men isti-
ne...* ἐνθυμῆσαι ὅτι ἐγὼ ἐφώναζα κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην ἐκείνην
ἡμέραν τοῦ Καπιτωλίου (δηλ. καθ' ἣν συνηθροίσθημεν εἰς τὸ Καπι-
τώλιον) νὰ καλέσωσιν οἱ πραιτώρες τὴν σύγκλητον εἰς τὸ Καπιτώ-
λιον; || *'aetantibus omnib s bonis* χαιρόντων πάντων τῶν χρηστῶν
πολιτῶν. || *sat bonis* ἰκανῶς χρηστῶν. || *fractis 'atronibus* κατα-
συντριβέντων τῶν ληστῶν (τῶν ἀντιθέτων, οὓς ἐχθροὺς τῶν χρηστῶν
καὶ τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἐθεώρει). || *immissi* ἐνν. *sunt* ἐξαπε-
στάλησαν κατὰ... || *Quae deinde?* ποῖα δὲ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματα
τούτων; || γῆν πρὸ γῆς *cogito* = διανοοῦμαι ν' ἀλλάσω χώραν πρὸ
ἄλλης χώρας, δηλ. νὰ μὴ μένω ἡσυχος ἐν τινι τόπῳ, ἀλλὰ ν' ἀλλάσω
διαμονήν. Ἡ φράσις *γῆν πρὸ γῆς* ἐλήφθη ἐκ τοῦ Προμηθέως τοῦ
Αἰσχύλου, ἐνθα ἡ Ἴω λέγει: **Οἰστροπλήξ δ' ἐγὼ μάστιγι θείᾳ γῆν
πρὸ γῆς ἐλαύνομαι.** || *nau-sea* .. σοῦ παρήλθε πλέον παντελῶς ἢ 2
ναυτία (ἐμετικὴ διάθεσις); || *Mihi quidem...* εἰς ἐμὲ τοῦλάχιστον
συμπεραίνοντα ἐκ τῆς ἐπιστολῆς σου οὕτως ἐφαίνετο (ὅτι δηλ. παρήλ-
θεν). || *Redeo ad Trebassos...* ἐπανέρχομαι πάλιν εἰς τὸν περὶ τῶν...
λόγον. || *hos tu... nobis?* νομίζεις σὺ ὅτι οὗτοι ἐπίστευον ὅτι θὰ
ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι καὶ νὰ ἔχωσιν ἐκεῖνα (τὰ καταληφθέντα
κτήματα τῶν Πομπηανῶν), ἂν ἡμεῖς ἐμένομεν σταθεροὶ (καὶ δὲν ἀπε-
δειλιῶμεν καὶ ἀπεσυρόμεθα); || *in quibus (nobis)...* ἐν τοῖς ὁποίοις
(ἡμῖν) περισσοτέρα ἀνδρεία ἐνόμισαν ὅτι ὑπάρχει ἢ ὅσην ἐδοκίμασαν.
|| *Pacis isti...* αὐτοὶ (οἱ *veterani* τοῦ Καίσαρος) ἐπιθυμοῦσι τὴν
εἰρήνην βεβαίως καὶ δὲν εἶναι οἱ πρωτοῦργοι τῆς ληστρικῆς πράξεως.
|| *At ego cum...* ἀλλ' ἐγὼ γράψας πρὸς σὲ περὶ Κορτιλίου καὶ τοῦ
κτήματος τοῦ Σεξιτιλίου, σοὶ ἔγραψα περὶ τοῦ Κηνωσρίνου... περὶ
ὅλης τῆς τάξεως (ταύτης). || *Melius fuit nobis.* . καλύτερον θὰ ἦτο
δι' ἡμᾶς, ἀφ' οὗ ἐκεῖνος (ὁ Καῖσαρ) ἐφονεύθη, ν' ἀποθάνομεν (ἀγω-
νιζόμενοι κατὰ τῶν ὁπαδῶν ἐκείνου) πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἠθέλε
συμβῆ (δηλ. ν' ἀπαθάνομεν), διότι θὰ ὑπερισχύομεν αὐτῶν, ἂν ἐδρῶ-
μεν τότε δεόντως. || *quam haec videre* παρὰ νὰ βλέπωμεν τώρα
αὐτὰ ποῦ γίνονται. || *Neapolim venit XIII Cal. ἐνν. Μαίας.* Ὁ 3
Κικέρων παρέλειψε τὸ Μαίας, διότι καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔγραψε
XIII Kal. Μαίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐπρόκειτο περὶ ἡμέρας τῆς ἰδίας
χρονικῆς περιόδου (Κε1. Μαίας), παρέλειψε τὸ ἐπίθ. Μαίας ὡς καὶ
ἡμεῖς λέγομεν προκειμένου περὶ ἡμέρας τῆς ἰδίας ἐβδομάδος: π. γ.
τὴν πέμπτην ἐφυγε: ἢ: **τὸ Σάββατον νὰ ἔλθῃ** ἢ περὶ ὧρῶν τῆς
ἰδίας ἡμέρας λέγομεν: π. γ. **εἰς τὰς 3 μ. μ.** ἢ περὶ μηνῶν τοῦ ἰδίου

ἔτους λέγομεν μόνον: τὸν Φεβρουάριον ἀνεχώρησε: ἢ: τὸν
 3 Μάιον θὰ ἀναχωρήσῃ. || Ibi (δηλ. Neapoli) eum Balbus ἐνν.
 adiit προσῆλθεν εἰς αὐτόν, τὸν ἐπεσκέφθη. || eodem die δηλ. τῇ
 XIII Cal. Maias, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγράφη καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολή.
 "Οτι δὲ ὁμιλεῖ ὡς περὶ ἡμέρας ἄλλης, περασμένης, καὶ δὲν λέγει σή-
 μερον, τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς συνηθείας τῶν Ῥωμαίων νὰ λαμβά-
 νωσιν ὑπ' ὄψιν ὄχι τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔγραφον τὴν ἐπιστολήν,
 ἀλλὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν θ' ἀνεγινώσκετο αὕτη ὑπὸ τοῦ ἀποδέκτου.
 || mecum in Cumano ἐνν. adiit eum Balbus. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς
 πολλαὶ λέξεις δυνάμεναι εὐκόλως νὰ ἐννοηθῶσι παραλείπονται. || il-
 lum... ἐνν. Balbus dixit=ὁ Βάλβος εἶπεν ὅτι ἐκεῖνος (ὁ Ὀκτά-
 ουνίος) θὰ (ἐπιχειρήσῃ νὰ) καταλάβῃ τὴν κληρονομίαν (τοῦ Καίσαρος).
 || sed, ut scribis... ἐνν. ἐκ τῶν ἠγουμένων τὸ adibit: ὁ Ὀκτάοιός
 θὰ προέβη εἰς ὀῆξιν πρὸς τὸν Ἀντώνιον. Ἡ λ. *ριξόθεμις* ἐσχημα-
 τίσθη ἐκ τῆς λατινικῆς λέξεως *rixa*=ἔρις, καὶ τῆς ἑλληνικῆς—θέμις,
 ὥστε ὀρθότερον γραπτέον *rixóθεμιν*. || mihi est... erit curae ἐμοὶ
 μέλημά ἐστι καὶ ἔσται, καὶ τώρα φροντίζω καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ φρον-
 τίσω περὶ αὐτοῦ. || Quod quaeri (ἐκεῖνο) ὅπερ ἐρωτᾷς. || iam ne ad
 centena Cluvianum (ἐνν. perducatur)=ἂν ἤδη ἡ παρὰ τοῦ Κλου-
 ουτοῦ κληρονομία φθάνει εἰς τὰς 100000 σηστερτίων. || adventare
 videtur φαίνεται ὅτι φθάνει (τὰς 100000 σηστερτίων). || scilicet
 primo anno... δηλ. κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος (45 π. X.) ἐμαζεύσαμεν
 4 80000 σηστερτίων. || gravia χαλεπά, δυσάρεστα. || maxime quod...
 πρὸ πάντων ὅτι τώρα χαρίζεται τῇ μητρὶ, κάμνει τὸ χατίρι τῆς μά-
 ννας του. || cui (matri) antea... πρὸς τὴν ὁποίαν μητέρα πρότερον
 ὁ υἱὸς ἐφέρετο ὡς ἐχθρὸς, μολονότι ἐκεῖνη πρὸς αὐτὸν ἐφέρετο κα-
 λῶς (bene merenti). || ardentibus... in eum litteras ἐπιστολήν
 φλογεράν, πῦρ κατ' αὐτοῦ (τοῦ υἱοῦ) πνέουσιν. || ad me misit πρὸς
 ἐμὲ ἔπεμψεν (ὁ πατήρ. Κόιντος). || ille quid agat... ἂν ξεύρης,
 ἐκεῖνος τί κάνει, καὶ ἂν δὲν ἔχῃς ἀπέλθει ἐκ Ῥώμης; || scribas ad
 me velim θὰ ἐπεθύμουν νὰ μου γράψῃς. || hercule μὰ τὸν Ἡρακλέα.
 || si quid aliud, vehe : enter delector tuis litteris εἴπερ τι ἄλλο,
 σφόδρα χαίρω λαμβάνων ἐπιστολάς σου.

Πραγματικαὶ παρατηρήσεις

Τὸ Λανούουιον ἦτο πόλις τοῦ Λατίου, νοτιοανατολικώτερον τῆς Ῥώ-
 μης, παρὰ τὴν Ἀππίαν ὁδόν. || ὁ C. Trebonius ἦτό ποτε ὑπαρχος
 (legatus) τοῦ Καίσαρος ἐν Γαλατία, ὑπατος ἀναπληρωτικὸς (consul
 suffectus) κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος (45), ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀντ' αὐ-
 τοῦ τοῦ Καίσαρος κατασταθεῖς, καὶ ὅμως ἐκ τῶν κατ' αὐτοῦ συνωμο-
 τῶν, ὁ μόνος ἐκ τῶν ἐχόντων χρηματίσει ὑπάτων (vir consularis),

καὶ ὡς ἀνθύπατος ὑπὸ τοῦ ἰδίου Καίσαρος τῆς Ἀσίας διωρισμένος· μετέσχε τῆς δολοφονίας καὶ περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐπαρχίαν του ἀλλὰ *deviis itineribus* τ. ἔ. ἀκολουθῶν ὄχι τὰς εὐθείας, τὰς συνήθεις ὁδούς, ἀλλὰ πλαγίας, ἐκ φόβου βεβαίως.

|| *ut omnia facta...* νὰ ἐκτελέσῃ πᾶσαι αἱ (ἤδη γεγενημέναι) πράξεις τοῦ Καίσαρος, τὰ καταλειφθέντα χειρόγραφα του, ὅσα εἶχεν εἶπει, ὅσα εἶχεν ὑποσχεθῆ, ὅσα εἶχε διανοηθῆ περισσότερον παρὰ ἐὰν ἔζη αὐτὸς ὁ ἴδιος; Διὰ τούτων θέλει νὰ ψέξῃ ὁ Κικέρων τὴν ὑπερβολικὴν ἀνοχὴν τῶν περὶ τὸν Βροῦτον, διότι ἐπέτρεψαν νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀκόμη καὶ ὅσα εἶχε σκεφθῆ ὁ Καίσαρ, ἐν ᾧ ἔπρεπε μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἐκτελεσθῶσιν ὅσα δὲν εἶχον ἐκτελεσθῆ ἐκ τῶν σχεδίων του, ἐκ τῶν ὁποίων, λέγει, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἂν ἔζη θὰ παρέλειπέ τινα. || *Liberalia* .. σὺ αἰτιᾶσαι τὰ Διονύσια (τελούμενα τῇ 17ῃ Μαρτίου). Ὁ Κικέρων δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν Ἀττικόν, ἀλλὰ φρονεῖ ὅτι ἔπρεπε κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν τῆς δολοφονίας νὰ ἐνεργήσωσι δραστηριώτερον οἱ τυραννοκτόνοι, ἀλλ' ἀφήκαν τὴν κατάλληλον αὐτὴν στιγμήν καὶ ἀπώλεσαν τὴν εὐκαιρίαν. || *iam pridem perieramus* ἤδη εἴχομεν ἀπολεσθῆ, δηλ. εὐθύς ὡς οἱ συνωμοταὶ δὲν ἔπραξαν ἐκεῖνο ὅπερ ἔπρεπε. || *Meministine te...* ἐνθυμῆσαι ὅτι ἐφώνησες ὅτι τὸ πρᾶγμα (ἡ ὑπόθεσις) δι' ἡμᾶς ἐχάθη, ἐὰν ἡ ἐκφορὰ (τοῦ Καίσαρος) ἤθελε τελεσθῆ ἐν πομπῇ; Οἱ νόμοι ἀπηγόρευον νὰ γίνῃ μετὰ πομπῆς ἡ ἐκφορὰ τυράννου τινός, καὶ τὸ σχέδιον τῶν συνωμοτῶν ἦτο νὰ ζήσωσι τὸν νεκρὸν τοῦ Καίσαρος εἰς τὸν Τίβεριν, ἀλλὰ τοῦτο δυστυχῶς δι' ἑαυτοὺς δὲν ἐξετέλεσαν. || *At ille etiam ..* ἀλλ' ἐκεῖνος ὄχι μόνον μετὰ πομπῆς ἐκηδεύθη, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκάη καὶ ἐπικηδεῖον συγκινητικὸν τοῦ ἐξεφώνησεν (ὁ Ἀντώνιος), καὶ ἐπακολούθημα τούτου ἦτο ὅτι οἱ δοῦλοι καὶ οἱ πενέστεροι τῶν πολιτῶν ὄρμησαν κατὰ τῶν οἰκιῶν ἡμῶν μὲ δᾶδας [πρβλ. Πλούτ. β. Καίς. 68 : ἀράμενοι δὲ (τὸ πλῆθος) δαλοῦς διαπύρους ἔθεον ἐπὶ τὰς οἰκίας τῶν ἀνηρηκότων, ὡς καταφλέξοντες, ἄλλοι δὲ ἐφοίτων πανταχόσε τῆς πόλεως συλλαβεῖν καὶ διασπάσασθαι τοὺς ἀνδρας ζητοῦντες]. || *tua tamen* (γῆ) ὁ Ἀττικὸς εἶχε μεγάλα κτήματα ἐν Βουθρωτῶ τῆς Ἠπειροῦ, ὥστε τὴν Ἠπειρον ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ Κικέρων διὰ τοῦ *tua tamen* (γῆ)· χαρακτηρίζει δὲ ταύτην εἰκονικῶς *ὑπηγνέμιον* = ὑποκειμένην εἰς τοὺς ἀνέμους, προσβαλλομένην ὑπὸ τῶν ἀνέμων, καὶ ἐπομένως ἀκατάλληλον, νὰ ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ ὁ Κικέρων, διότι ἦτο πολὺ πλησίον τῆς Ἰταλίας καὶ ἦτο δι' αὐτὸν ἐπικίνδυνον νὰ μείνῃ ἐκεῖ. Λοιπὸν ἐσκέπτετο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. || *Trebassi, Scaevae, Frangones* ἦσαν παλαίμαχοι στρατιῶται (*veterani*) τοῦ Καίσαρος, εἰς τοὺς ὁποίους διειμοιράσθησαν κτή-

ματα τῶν Πομπηϊανῶν καταληφθέντα ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ Καίσαρος. || Octavius... Οὗτος εὗρίσκειτο ἐν Ἀπολλωνία, ὅτε ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος, ἀμέσως δ' ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἰταλίαν, ἀπεβίβασθη πλησίον τοῦ Βρινθησίου καὶ ἀφ' οὗ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ υἱὸς τοῦ Καίσαρος, ὠνόμασεν ἑαυτὸν Γάϊον Ἰούλιον Καίσαρα. || Ο L. Cornelius Balbus ἦτο φίλος τοῦ Καίσαρος, ἐκ Γαδείρων τῆς Ἰσπανίας ἔχων τὴν καταγωγὴν. || Τὸ Cumanum, κτῆμα παρὰ τὴν πόλιν Cumae, ἔκειτο ὄχι μακρὰν τῆς Νεαπόλεως (3-4 ὥρας), ὥστε ἠδύνατό τις ἐντὸς τῆς ἰδίας ἡμέρας νὰ εὗρεθῇ καὶ ἐν Νεαπόλει καὶ in Cumano. || illum hereditatem... ὁ Ὀκτάουιος, υἱὸς τῆς ἀνεμῆς τοῦ Καίσαρος Ἀτίας, εἶχεν υἰοθετηθῆ ὑπ' ἐκείνου καὶ ἦτο κληρονόμος ἐξ υἰοθεσίας· ἦτο δὲ ὁ Ὀκτάουιος καθ' ὄν χρόνον ἐδολοφονήθη ὁ Καίσαρ, 19 ἐτῶν (γενν. τῇ 23 Σεπτ. τοῦ 63). ὥστε ἡ κληρονομία ἀνδρὸς οἷος ὁ μέγας Καίσαρ ἦτο λίαν βαρεῖα διὰ τὸν ἀνήλικον Ὀκτάουιον. Εὐτυχῶς διὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐδείχθη λίαν ἀντάξιος τοῦ μεγάλου θείου του, ἐπιτυχῶν ὥστε νὰ ἐμπεδωθῇ κατὰ πρῶτον τόσον νέος ἐν τῇ κληρονομίᾳ τοῦ δολοφονηθέντος Καίσαρος καὶ ὕστερον νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ Ἀντωνίου καὶ νὰ δημιουργήσῃ διὰ τῶν πράξεών του, ὄχι μόνον τῶν πολεμικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν εἰρηλικῶν, τὸν ἐξ αὐτοῦ δικαιοῦτα ἐπικληθέντα *χρυσοῦν αἰῶνα* || *Bu-throtia.. tua res* (ἡ εἰς τὸ Βουθρωτὸν ἀφορῶσα ὑπόθεσις σου) ὁ Ἀττικὸς εἶχεν ἐν Βουθρωτῷ τῆς Ἡπείρου μεγάλα κτῆματα· ἀλλ' ὁ Καίσαρ εἶχε περιλάβει καὶ τὸ Βουθρωτὸν εἰς τὰς χώρας τὰς ὁποίας διένεμεν εἰς τοὺς παλαιμάχους στρατιώτας τοῦ (veterani)· ὁ Ἀττικὸς ἐξήτησε παρὰ τοῦ Καίσαρος διὰ μέσου τοῦ Κικέρωνος νὰ ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασίς του ἐκείνη, ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος προέλαβε καὶ οὕτω ἔμεινε ἡ ἀπόφασίς ἐκείνη ἰσχύουσα. Τώρα ὁ Κικέρων ὑπισχεῖται εἰς τὸν Ἀττικὸν νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τοῖς ὑπάτοις Ἀντωνίῳ καὶ Δολαβέλλῃ (διαδόχῳ τοῦ Καίσαρος), ἵνα ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο ὅπερ ὁ θάνατος τοῦ Καίσαρος ἠμποῦδισε. || *Clavianum* ἡ παρὰ τοῦ Κλουουίου κληροδοτηθεῖσα τῷ Κικέρωνι κτηματικὴ περιουσία· ὁ *Cluvius* ἦτο ἐκ Ποτιόλων (Puteoli), τραπεζίτης (ἀργυραμοιβὸς) καὶ ἐκληροδότησεν εἰς τὸν Κικέρωνα τῷ 45 π.Χ. μέρος τῆς ἐν Ποτιόλοις μεγάλης περιουσίας του· τὴν κληρονομίαν ταύτην ὁ Κικέρων τώρα εὗρισκόμενος εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐξετάζει, πόση εἶναι καὶ τί εἰσόδημα παρέχει καὶ πληροφορεῖ καὶ τὸν φίλον του περὶ αὐτῶν. || *Quintus pater Κόντος* ὁ πατήρ· ἐννοεῖ τὸν ἀδελφὸν Κόντον Τύλλιον Κικέρωνα, ὅστις εἶχε καὶ υἱὸν ἐπίσης Κόντον Τύλλιον Κικέρωνα καλούμενον. || *quod ma-tri* ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κικέρωνος Κόντος εἶχε σύζυγον ἀδελφὴν τοῦ Ἀττικοῦ, Πομπηϊαν, ἀφ' ἧς εἶχε διαζευχθῆ τὸ προηγούμενον ἔτος.